

De kernrandzone

Verrommeld niemandsland of gewaardeerde overgangszone?

Een onderzoek naar het lokale en regionale beleid
rondom de Nederlandse kernrandzones

Universiteit Utrecht

G.R.W.J. Custers

(Bron afbeelding titelblad: Sijmen Hendriks Fotografie, 2013)

De kernrandzone

Verrommeld niemandsland of gewaardeerde overgangszone?

Een onderzoek naar het lokale en regionale beleid rondom de Nederlandse kernrandzones

Augustus 2015, Amersfoort

G.R.W.J. (Gijs) Custers

Studentnummer: 3666964

g.custers@home.nl

g.r.w.j.custers@students.uu.nl

Masterthesis planologie

Master Planologie
Faculteit Geowetenschappen
Universiteit Utrecht

Begeleiding:

F. M. van Straalen (UU)

Universiteit Utrecht
Faculty of Geosciences

M. Jansen (Gemeente Baarn)

gemeente Baarn

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	6
VOORWOORD	8
H1 INLEIDING	10
1.1 AANLEIDING	10
1.2 RELEVANTIES	11
1.3 DOEL- EN PROBLEEMSTELLING	12
1.4 LEESWIJZER	12
H2 THEORETISCH KADER	14
2.1 INLEIDING	14
2.2 DEFINIËREN VAN DE KERNRANDZONE	14
2.2.1 Aanduiding	14
2.2.2 Locatie	16
2.2.3 Landgebruik	19
2.2.4 Bevolkingsdichtheid	21
2.2.5 Ruimtelijke economie	22
2.2.6 Transitiezone	23
2.2.7 Landschap	23
2.3 DE STURING VAN DE KERNRANDZONE	25
2.3.1 Aandacht	25
2.3.2 Hoofdstrategieën	26
2.3.3 Nut van beleid in de kernrandzone	28
2.3.4 Government versus governance	28
2.4 CONCLUSIE	30
H3 METHODEN	32
3.1 ONDERZOEKSOPZET	32
3.2 CASE STUDY	32
3.3 ONDERZOEKSMETHODEN	35
3.3.1 Documentenanalyse	35
3.3.2 Diepte-interviews	36
3.3.3 Analyse strategie	36
3.4 ETHIEK EN KWALITEIT	38
H4 ANALYSE	42
4.1 CASEBESCHRIJVING	42
4.1.1 Nationaal	42
4.1.2 Provinciaal	42
4.2 THEMATISCHE ANALYSE	43
4.2.1 Kernrandzone	43
4.2.2 Beleid	48
4.3 CONCLUSIE	50
H5 CONCLUSIE EN REFLECTIE	56
5.1 BEANTWOORDING DEELVRAGEN	56
5.2 BEANTWOORDING HOOFDVRAAG	57
5.3 REFLECTIE	58
REFERENTIES	60

BIJLAGEN	66
BIJLAGE 1: GEMEENTEN UTRECHT GERANGSCHIKT OP LANDOPPERVLAKTE	68
BIJLAGE 2: GEMEENTEN UTRECHT GERANGSCHIKT OP BEVOLKINGSDICHTHEID	70
BIJLAGE 3: GEMEENTEN GERANGSCHIKT NAAR WAARSCHIJNLIJKE RELEVANTIE ONDERZOEK	72
BIJLAGE 4: TOPICLIST INTERVIEW	74
BIJLAGE 5: ANALYSE INTERVIEW VAN DONGEN	76
BIJLAGE 6: ANALYSE INTERVIEW PRINS	78
BIJLAGE 7: ANALYSE INTERVIEW DINGEMANS	82
BIJLAGE 8: ANALYSE INTERVIEW KRUIJT	86
BIJLAGE 9: ANALYSE INTERVIEW HELLING	90
BIJLAGE 10: ANALYSE INTERVIEW RIJSBOSCH	94
BIJLAGE 11: ANALYSE INTERVIEW HUIJSMANS	98
BIJLAGE 12: ANALYSE INTERVIEW SPAN	102
BIJLAGE 13: ANALYSE INTERVIEW WIJEN	106
BIJLAGE 14: ANALYSE INTERVIEW DE SMET EN VAN ES	108
BIJLAGE 15: ANALYSE INTERVIEW TIMMERMAN	112
BIJLAGE 16: BELEID KERNRANDZONES IN DE PRV VAN DE PROVINCIE UTRECHT	116

Samenvatting

Deze masterthesis richt zich op het fenomeen van de kernrandzone. Simpel gezegd is de kernrandzone het gebied dat de kern met het buitengebied verbindt. Vaak is hier een mix van verschillende typen functies te vinden, zoals een boerderij naast een autosloperij. Hierdoor is het gebied niet geheel als landelijk gebied te definiëren, maar ook niet geheel als stedelijk gebied. Hoewel er geen universele definitie bestaat, zijn er in de literatuur wel verschillende kenmerken te vinden die bij veel auteurs terugkomen. In deze thesis wordt er gekeken in hoeverre deze verschillende (internationale) kenmerken van de kernrandzone teruggevonden kunnen worden in de Nederlandse context, en hoe er beleidsmatig met zulke zones omgegaan wordt. De tweedelige hoofdprobleemstelling is hierbij:

Hoe wordt er in de praktijk met de Nederlandse kernrandzones omgegaan en in hoeverre is het lokale en regionale beleid doelmatig genoeg om met deze gebieden om te gaan?

In het theoretisch kader wordt allereerst de kernrandzone zo veel mogelijk uitgelicht aan de hand van de verschillende hoofdkenmerken. Hierbij komen zaken als de locatie, het landgebruik, de transitiezone en het landschap ter sprake. Als tweede wordt er dieper ingegaan op het sturingsvraagstuk binnen de kernrandzone. De manier waarop een gemeente en een provincie de zone beleidsmatig (kunnen) aanpakken komt hierbij aan bod. Hieruit blijkt dat de kernrandzone meestal afgeschilderd wordt als een verrommeld tussengebied, en dat er beleidsmatig vaak overheen gekeken wordt.

Dit onderzoek bekijkt de kernrandzone vanuit een gemeentelijk standpunt, waarvoor er gebruik gemaakt wordt van verschillende gemeenten als case studies, waarbij telkens één ambtenaar gesproken werd. Hierbij is er gefocust op de provincie Utrecht, om zo het verschil in context relatief klein te houden. De provincie Utrecht hanteert namelijk o.a. het rode contourenbeleid. Dit houdt in dat gemeenten niet buiten de het aangegeven stedelijk gebied mogen bouwen. Echter wilt de Provincie hier wat flexibiliteit in bieden en geeft de optie aan de gemeenten om in de kernrandzone te mogen ontwikkelen, mits ze vooraf een kernrandzonevisie opstellen. Op deze manier kan de ruimtelijke kwaliteit van de kernrandzone tegelijkertijd verbeterd worden.

Wat uit het onderzoek blijkt is dat het kernrandzonevisiebeleid wellicht niet geheel het juiste instrument is voor wat de provincie wilt bereiken. De gemeenten mogen namelijk de kernrandzone zelf begrenzen, mits het kleinschalig blijft en tegen de rode contour aanzit. Uit het onderzoek blijkt uiteindelijk dat de Nederlandse (of in ieder geval Utrechtse) kernrandzones relatief weinig echte hoofdkenmerken van een kernrandzone in zich hebben. De zones worden in de literatuur, maar ook in de handleiding van de provincie, afgeschilderd als verrommelde gebieden waar een kwaliteitsverbetering nodig is. De Nederlandse randen zijn echter vaak zeer hard, door bijvoorbeeld een afscheiding van een weg of kanaal, of er is weinig verrommeling te vinden. Het lijkt er eerder op dat er zones zijn, met ongeveer dezelfde kenmerken als een kernrandzone, die juist niet langs de kernrand te vinden zijn. Deze gebieden ontwikkelen zich eerder langs uitvalswegen (met bijvoorbeeld lintbebouwing) of bij een afrit van de snelweg. Deze zones worden met het huidige beleid echter niet aangepakt. De grootste aanleiding voor beleid in de kernrandzone zijn tot nu toe de ontwikkelingen. Gemeenten gaan pas een visie opstellen, wanneer er een ontwikkeling plaats moet vinden die het waard is om er een (dure) visie voor te maken. Het is dus de vraag of het instrument past bij het probleem dat de provincie probeert op te lossen.

Voorwoord

Geachte lezer,

De voor u liggende masterthesis is het resultaat van een ongeveer zes maanden durend proces, wat tevens geldt als de afronding van mijn educatieve loopbaan. In combinatie met een stageperiode bij de gemeente Baarn heb ik mij het laatste half jaar mogen verdiepen in zowel het onderwerp van kernrandzones, als in de wonderlijke wereld van de gemeente Baarn. Al met al is het een zeer interessante en leuke periode van mijn studie geweest, en is het een mooie afsluiting van mijn opleiding.

Verder wil ik Mariëlle Jansen van gemeente Baarn bedanken voor de persoonlijke begeleiding, en natuurlijk ook de rest van het team van gemeente Baarn. Het waren een gezellige vijf maanden waarbij ik elk bureau wel een keer heb mogen uitproberen. Het was voor mij een leuke ervaring om naast alle leerstof eindelijk eens de praktijk te mogen meemaken.

Natuurlijk wil ik ook mijn begeleidster van de Universiteit Utrecht bedanken, Fennie van Straalen. Je opmerkingen waren altijd zeer nuttig, en ik hoop dat de resultaten dit ook laten zien.

Als laatste, maar niet als minste, wil ik graag iedereen bedanken die bij het maken van mijn thesis betrokken was. Ik heb bij het houden van de interviews meer gemeentehuizen van binnen gezien dan ooit tevoren, maar bij elke gemeente werd ik zeer vriendelijk en behulpzaam ontvangen. Zonder jullie input had deze thesis niet tot stand kunnen komen. Dank hiervoor.

Gijs Custers
Amersfoort, Augustus 2015

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Binnen de ruimtelijke ordening is er een duidelijke onderverdeling tussen het stedelijk en het landelijk gebied. Het stedelijk gebied kenmerkt zich door bebouwing, stedelijke functies zoals wonen en werken, en een relatief hoge bevolkingsdichtheid. Het landelijk gebied kenmerkt zich juist als locatie voor natuur, landelijke functies zoals agrarische en recreatieve activiteiten, en een relatief lage bevolkingsdichtheid. De twee gebieden worden bestuurlijk vaak strikt gescheiden gehouden van elkaar om diens kwaliteiten te kunnen waarborgen (Provincie Utrecht, 2015). Toch zijn spanningen tussen de twee gebieden niet te vermijden. De grenzen van de stad schoven in het verleden telkens verder op, waardoor de stad steeds verder het landschap 'opslokt'. Ook hedendaags blijven de uitbreidingswensen van het stedelijk gebied ervoor zorgen dat delen van het landelijk gebied in het geding komen (Gallent, 2006, p. 383; Hamers & Piek, 2012, p. 131).

Afbeelding 1.1: De groeiende stad rijkt steeds verder het landschap in.

(Bron: European Environment Agency, 2015)

Waar het landelijk en stedelijk gebied beiden duidelijke kenmerken en functies hebben, bestaat er nog een derde gebied waarbij de verhoudingen niet zo duidelijk zijn; *de kernrandzone*. Kernrandzones vormen de overgang van stedelijk naar landelijk gebied en zijn hierdoor in principe de voorkant van de kern. Echter worden ze beleidsmatig vaak als 'achterkant' behandeld, of, omdat de grenzen toch steeds opschuiven, zelfs 'genegeerd' (Gallent & Shaw, 2007, p. 619). Zowel in Nederland als in de rest van de wereld ontbreekt een visie of aanpak voor deze specifieke zones vaak nog geheel. Echter komen kernrandzones de laatste jaren steeds meer onder de aandacht van onderzoekers, overheden en belanghebbenden, zowel internationaal als in Nederland. De kernrandzones is namelijk de plek waar de spanningen tussen het landelijk en stedelijk gebied vaak het hoogst oplopen. Doordat de kernrandzones een mix aan functies bevatten (zoals woningen, agrarische bedrijven, volkstuinen en sportvelden) horen ze niet geheel bij het landelijk gebied, maar ook niet bij het stedelijk gebied, waardoor ze vaak wat rommelig ogen (Provincie Utrecht, 2015a). Door dit unieke karakter worden ze ook wel "*planning's last frontier*" genoemd (Gallent & Shaw, 2007, p. 619; Griffiths, 1994, p. 14).

De reden voor de groeiende aandacht kan wellicht gevonden worden in de stagnatie van de stedelijke uitbreidingen. Onder andere doordat de focus van uitbreiding verschoven is naar "inbreiding" is het geregeld verschuiven van de stedelijke grenzen grotendeels gestopt (Gordon & Richardson, 1997, p. 95). Hierdoor kunnen de huidige randen in plaats van

tijdelijke, ook wel eens permanente randen geworden zijn. Hierdoor is het voor planners steeds belangrijker geworden om de ontwikkelingen in de kernrandzone, zoals de komst van nieuwe functies, goed te begeleiden (Rho, 2014, p. 31).

Dit begint langzaam ook bij de Nederlandse overheden door te dringen. Zo heeft de provincie Utrecht de Utrechtse gemeenten gevraagd om een kernrandzone-visie op te stellen (Provincie Utrecht, 2015): *“De provincie ziet mogelijkheden om de kwaliteit van kernrandzones te vergroten. Daarom nodigt zij gemeenten uit om een gebiedsvisie voor deze zones te ontwikkelen. Zo kunnen de zones aantrekkelijk en bruikbaar worden voor bedrijven, bewoners en recreanten. Uitgangspunt daarbij is dat de ruimtelijke kwaliteit behouden blijft of versterkt wordt. Onder ruimtelijke kwaliteit bestaan we de belevingswaarde, de gebruikswaarde en de toekomstwaarde van de kernrandzone.”*

Echter bevindt de integrale visie voor de kernrandzones in Nederland zich nog in de beginfase. Er zijn hier en daar in Nederland wel gebieden te vinden waar een visie voor de kernrandzone, of iets in die strekking, al ontwikkeld is, maar Provincie Utrecht heeft deze wens alsnog als enige provincie aangegeven, en pas enkele gemeenten binnen Utrecht hebben daadwerkelijk al een visie opgesteld of zijn er mee bezig. Het is natuurlijk nog maar de vraag of een dergelijke integrale visie daadwerkelijk effect heeft, en of de rest van de Nederlandse provincies en gemeenten zich willen en zullen gaan bezighouden met een kernrandzone-visie.

1.2 Relevanties

Wetenschappelijke relevantie

Zoals hiervoor al aangegeven werd is de kernrandzone een zeer complex gebied. Hoewel er wel al literatuur over bestaat, kan hier nog genoeg over uitgebreid worden. Zo wordt er vaak geschreven over de missende aandacht vanuit de overheden (zie o.a. Gallent & Shaw, 2007; Griffiths, 1994), fysieke aspecten zoals de grenzen en de specifieke functies van het gebied (zie o.a. Gallent e.a., 2006; Rocco, 2007; Bryant e.a., 1982; Gallent, 2006; Hopfer, 1989; Van oort, 1989; Aalbers e.a., 2009), de problemen van de kernrandzones zoals verrommeling van de ruimte en verlies van het landelijk gebied (zie o.a. Gallent, 2006; PURE North Sea, 2006) of juist de kracht van het gebied zoals het unieke en noodzakelijke functionele karakter en de natuur (zie o.a. Gallent e.a., 2006; Gallent, 2006). Wat echter vaak mist in de literatuur is een verbinding tussen de net genoemde aspecten. Dit onderzoek zal zich daarom ook richten op verschillende (onbelichte) spanningsvelden zoals het rommelige karakter van de kernrandzone als probleem versus het rommelige karakter als kracht.

Maatschappelijke relevantie

Aangezien de situatie rondom de kernrandzones in Nederland steeds meer onder de aandacht komt van de overheid, is het belangrijk om de Nederlandse context eens onder de loep te nemen. Maar niet alleen voor de overheid is het belangrijk om het gebied eens beter te bekijken. Door de locatie, de mix van stedelijke en landelijke functies, en de mogelijke functie als ‘stadspoorten’ naar het buitengebied is het ook een belangrijk gebied voor veel inwoners. Deze zones kunnen dus een belangrijke factor spelen in het maatschappelijk belang. Vaak kan hier echter zowel fysiek als beleidsmatig nog een kwaliteitsslag gemaakt worden, waardoor de kernrandzone, maar tegelijkertijd ook het landelijk en stedelijk gebied erop vooruit gaan. Hierdoor kunnen zowel de gebieden zelf als de belevingswaarde van de inwoners blijvend verbeterd worden. Door zowel nationale als internationale literatuur en onderzoeken te combineren en toe te passen op de Nederlandse context, en deze te bekijken voor een specifieke provincie, kan er een stevige basis ontstaan om een integrale aanpak voor de kernrandzones te realiseren.

Verder snijdt het onderzoek naar kernrandzones ook een andere kwestie aan, namelijk die van governance en decentralisatie. De oorsprong van de kernrandzone kan gezien worden als een bottom-up proces. Dit was het gebied waar ontwikkelingen relatief ongepland plaatsvonden.

Dit gebeurde tot dat in veel gebieden alles dat buiten de rode (stedelijke) contouren viel op slot werd gezet. In de provincie Utrecht wordt de deur weer op een kier gezet door kleine ontwikkelingen in deze gebieden weer mogelijk te maken. Hierdoor komt de vraag aan bod in hoeverre bottom-up planning voor de kernrandzones gewenst is. Is governance de gewenste manier van plannen voor deze gebieden, of moet er een vorm van top-down planning blijven om goed om te gaan met de kernrandzones, bijvoorbeeld door de provincie?

1.3 Doel- en probleemstelling

Volgend op een groeiend bestuurlijke aandacht voor de kernrandzones is het doel van dit onderzoek om het begrip van de (Nederlandse) kernrandzones te vergroten, en te bekijken hoe hier bestuurlijk mee omgegaan wordt en kan worden. Hierbij is gekomen tot de volgende, tweeledige, hoofdvraag:

Hoe wordt er in de praktijk met de Nederlandse kernrandzones omgegaan en in hoeverre is het lokale en regionale beleid doelmatig genoeg om met deze gebieden om te gaan?

Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden zullen verschillende aspecten belicht moeten worden. Dit wordt gedaan door enkele deelvragen te stellen, namelijk:

- *Wat voor verschillende (beleids)aanpakken zijn er voor kernrandzones in Nederland?*
- *Hoe is het gesteld met de ruimtelijke kwaliteit van de Nederlandse kernrandzones volgens de Nederlandse gemeenten?*
- *In hoeverre heeft het van oorsprong ongeplande (bottom-up) karakter van de kernrandzone voor problemen gezorgd?*
- *In hoeverre is een bottom-up manier van plannen gewenst voor de kernrandzones?*
- *In hoeverre is specifiek beleid voor de kernrandzones gewenst vanuit gemeenten?*

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 betreft het theoretisch kader van deze thesis. Hierbij wordt er gefocust op twee hoofdrichtingen, namelijk de kenmerken van een kernrandzone, en de beleidsmatige kant van een kernrandzone. Het eerste deel richt zich op verschillende hoofdkenmerken die vanuit de theorie gegeven worden, zodat er een globaal beeld gevormd wordt van wat een kernrandzone precies is. In het tweede deel van het theoretisch kader wordt het beleid rondom de kernrandzones uitgelicht. Nadat er een goede basis gelegd is om het onderzoek te kunnen starten wordt in hoofdstuk 3 de methodiek van het onderzoek uitgelicht. Hierbij komen verschillende zaken aan bod, zoals het soort onderzoek, het kiezen van een onderzoeksgebied en de opzet van een thematische analyse. Hierop volgend wordt in hoofdstuk 4 de context van het nationale en provinciale beleid benoemd, waarna de lokale context door middel van de thematische analyse zal plaatsvinden. Als laatste wordt er in hoofdstuk 5 antwoord gegeven op de onderzoeksvragen, en wordt er gereflecteerd op het gedane onderzoek.

H2 Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Om goed te kunnen onderzoeken hoe de Nederlandse gemeenten hun kernrandzone zien en beleidsmatig behandelen is het belangrijk om het begrip 'kernrandzone' eerst goed te doorgronden. In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk staat de kernrandzone dan ook centraal. Allereerst wordt geprobeerd om de kernrandzone te definiëren aan de hand van verschillende centrale thema's. Hieruit zal blijken dat er geen standaard definitie voor dit soort gebieden bestaat, maar dat het per situatie anders kan zijn. Er wordt dan ook niet geprobeerd om tot één definitie te komen, maar eerder om een globaal beeld te krijgen van de vormen en kenmerken die een kernrandzone kan hebben. In het tweede onderdeel van dit theoretisch kader wordt er dieper ingegaan op de bestuurlijke kant van de kernrandzones. Hierbij wordt er gekeken naar verschillende aspecten zoals de bestuurlijke aandacht, hoofdstrategieën, het nut van beleid en het belangrijke spanningsveld tussen government en governance.

2.2 Definiëren van de kernrandzone

2.2.1 Aanduiding

Zowel in de literatuur als in beleidsstukken is er geen overeenkomst over de exacte definitie en de juiste benaming om de zone te omschrijven die bestaat binnen het stedelijke buitengebied (Simon, 2008, p. 168). Om te beginnen worden er verschillende termen als 'kernrandzone', 'fringe', 'stadsrandzone', 'transitiegebied', 'rural-urban fringe', 'urban shadow', de 'exurban zone' en 'rurban fringe' gebruikt om (ongeveer) hetzelfde gebied te beschrijven (zie o.a. Wehrwein, 1942; Pryor, 1968; Bryant e.a., 1982; Gallent e.a., 2004; Aalbers e.a., 2009; Buciega e.a., 2009; PBL, 2009; Provincie Utrecht, 2015). Buciega e.a. (2009, p.12) geven hierbij ook aan dat hun 'peri-urban' concept, en dit geldt eigenlijk voor elke naam die aan het gebied gegeven wordt, geen universele waarde heeft, noch er nauwkeurigheid zit in zijn betekenis. Meestal gaat het over de zones rondom de randen van bebouwde stedelijke gebieden, maar zoals later in het theoretisch kader nog zal blijken kan het soms ook een geheel andere zone zijn (Buciega e.a., 2009, p. 12; Gallent e.a., 2004, p. 217).

Figuur 2.1: Verschillende benamingen van de kernrandzone

Hoewel gepresenteerd onder verschillende benamingen, is het onderwerp van kernrandzones geen nieuw verschijnsel in de literatuur. Zo had al meer dan 70 jaar geleden Wehrwein (1942, p. 218) het erover dat de 'fringe' een transitiegebied is tussen goed herkenbare stedelijke grondgebruiken en het gebied dat zich concentreert op landbouw. Een meer uitgebreide definitie werd onder andere ongeveer 24 jaar later gegeven door Pryor (1968, p. 206), waarbij werd aangegeven dat de fringe een transitiezone is in grondgebruik, sociale en demografische karakteristieken, gelegen tussen enerzijds de bebouwde stedelijke en suburbane gebieden van de centrale stad, en anderzijds het rurale achterland, gekarakteriseerd door het bijna geheel ontbreken van niet-boerderij gerelateerde gebouwen, beroepen en grondgebruik.

Een iets recenter voorbeeld is een onderzoek betreffende drie Europese steden (Newcastle, Gouda en Leidschendam) waarbij de onderzoekers de fringe beschreven als een overganglocatie waarbij de stad en het landelijk gebied met elkaar overlappen, en deze gevonden kan worden aan de rand van de steden (ReUrbA, 2001, zoals in Gallent, 2004, p. 220). Volgens de onderzoekers zou het gebied normaal gesproken geen grote ontwikkelingen

of infrastructuur hebben, maar kan het wel agrarische of recreatieve activiteiten op een redelijk grote schaal hebben. Verder zouden er ook verspreid kleine gemeenschappen en alleenstaande commerciële- en woonontwikkelingen gevonden kunnen worden (ReUrba, 2001, zoals in Gallent, 2004, p. 220).

Hoewel dit slechts een klein deel van het aantal verschillende definities is, is de algemene trend duidelijk. De kernrandzone wordt over het algemeen gezien als de overgang tussen het landelijk en stedelijk gebied, waarbij er geen geheel stedelijk karakter aanwezig is, maar ook geen geheel landelijk karakter. De meeste auteurs focussen zich hierbij op de functies die typisch landelijk of stedelijk zijn, maar er zijn ook auteurs die er andere aspecten bij halen zoals demografische karakteristieken. Hoewel er dus gemeenschappelijke aspecten van de kernrandzone te vinden zijn, is een algemene definitie hedendaags nog niet aanwezig.

Het grote probleem in het bereiken van één benaming en definitie ligt volgens Bryant e.a. (1982, p. 11) onder andere in de interpretatie van transitie, en in de keuze van indicatoren om de aanwezigheid van een fringe te 'meten'. Het wordt algemeen geaccepteerd dat de kernrandzone een transitiegebied is, maar wat dit precies inhoudt verschilt. De vraag die bij dit begrip opkomt, is wanneer een zone nog gezien kan worden als 'transitie', in welke aspecten er een transitie plaats vindt, en wanneer deze definitief overgaat tot het landelijke of stedelijke gebied. Om dit te bepalen moet er onder andere gekeken worden naar welke indicatoren er bekeken moeten worden om een fringe aan te duiden, en wat hierbij de grenzen zijn. De ene auteur beperkt zich tot enkel de aanwezige functies van landgebruik, terwijl een ander er ook bijvoorbeeld demografische of sociale indicatoren bij bekijkt (Bryant e.a., 1982, p. 11; Pryor, 1968, p. 206). Een ander probleem rond een algemene definitie komt volgens Van Oort (1989, p. 31) mede doordat de definitie van de kernrandzone gerelateerd is aan de definities van stad en buitengebied, twee begrippen waarvan de definitie (internationaal) ook kan verschillen. Wat bijvoorbeeld in het ene land gezien wordt als stedelijk gebied, kan in een ander land nog gezien worden als onderdeel van het landelijk gebied.

Al deze factoren leiden ertoe dat de kernrandzone een gebied is dat qua definitie kan verschillen per land, per stad, per onderzoeksgebied, per persoon, per tijd, per taal, et cetera (Gallent e.a., 2004, p. 221; Ravetz e.a., 2013, p. 18). Het bereiken van één universele definitie is dus onmogelijk door de vele verschillende contexten, maar door verschillende veel genoemde aspecten te behandelen kan er wel tot een globaal beeld gekomen worden. Om tot een globaal beeld te komen moet er allereerst bepaald worden welke aspecten belangrijk zijn om naar te kijken wanneer het gaat om kernrandzones. Gallent e.a. (2004, pp. 218-220) geven aan dat er zes aspecten van de kernrandzone zijn die vaak terugkomen in de verschillende definities:

1. *Locatie*. Een logisch aspect van de kernrandzone is dat het tegen de kern aan ligt. Echter hoeft dit niet altijd een nette band rondom de stad te zijn, maar kan het ook natuurlijke of kunstmatige elementen volgen zoals een rivier of een snelweg, waardoor het bijvoorbeeld gedeeltelijk de grenzen van de stad overschrijdt.
2. *Landgebruik*. Vaak is de kernrandzone de locatie voor specifieke landgebruiken en functies. Vaak zijn dit belangrijke, maar onaantrekkelijke functies zoals afvalverwerking, ongebruikte stukken land, maar ook agrarische en bosrijke stukken land. Verder kunnen er functies gevonden worden die gerelateerd zijn aan de stad, bijvoorbeeld recreatieve functies zoals golfbanen.
3. *Bevolkingsdichtheid*. In sommige landen wordt de kernrandzone bepaald door middel van de bevolkingsdichtheid. Kernrandzones zijn hierbij gebieden die te dunbevolkt zijn voor een stedelijk karakter, maar juist weer te dichtbevolkt voor een landelijk karakter.
4. *Ruimtelijke economie*. De fringe kan specifieke (ruimtelijke) economische karakteristieken hebben. Waar stedelijke gebieden stedelijke functies hebben, en landelijke gebieden landelijke functies, zijn in de kernrandzone (in dit geval in een

Amerikaanse context) de opbrengsten van de landelijke en stedelijke functies nagenoeg gelijk.

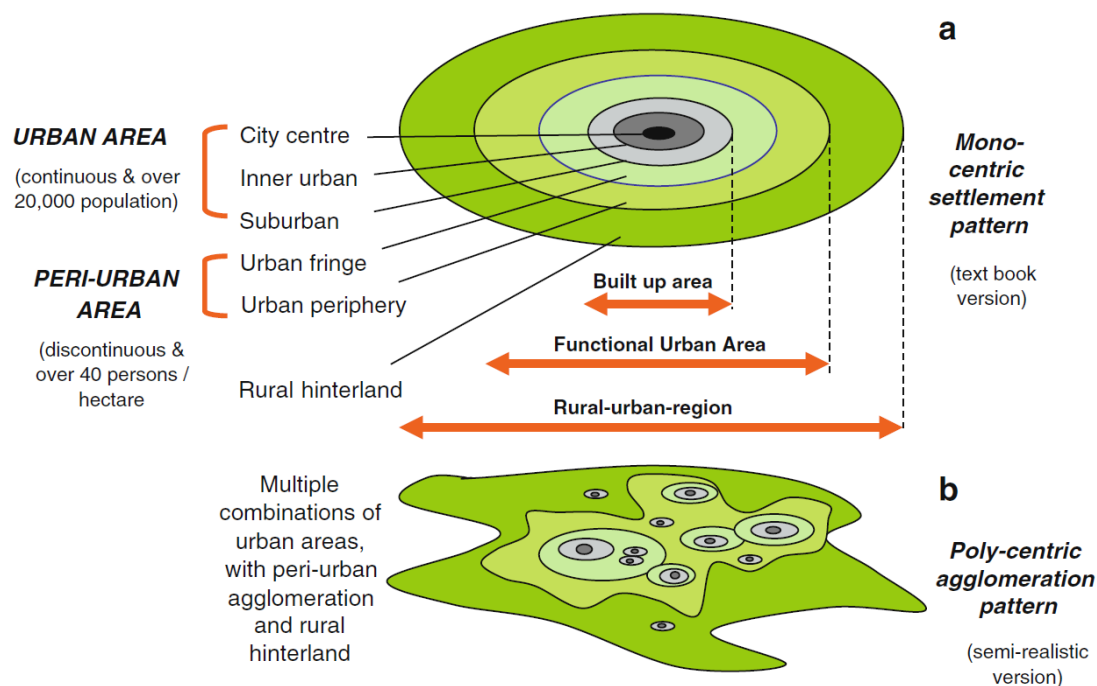
5. *Transitiezone*. Veel definities benadrukken het transitionele karakter van de fringe. Dit karakter kan op verschillende manieren vorm krijgen. Zo kan het een ontmoetingsplek tussen landelijke en stedelijke gebieden zijn, maar ook een 'bufferzone' zoals een greenbelt om de gebieden strikt gescheiden te houden.
6. *Landschap*. De kernrandzone herbergt zoals eerder gezegd vaak de onaantrekkelijke functies, en kan een rommelig uiterlijk hebben. Echter kan het ook de plek zijn van diverse landschappen, belangrijke leefgebieden en zorgen voor een grote biodiversiteit.

Deze zes hoofdthema's van de kernrandzone worden elk nog uitgebreider behandeld, om uiteindelijk te komen tot een globale schets van de kernrandzone, rekening houdend met de verschillende contexten, waarvan later in het onderzoek zal blijken in hoeverre deze past voor de Nederlandse context. Wat betreft de benaming van de betreffende zone is ervoor gekozen om gebruik te maken van de begrippen 'kernrandzone' en 'fringe' om het tussengebied te beschrijven. Er is voor deze begrippen gekozen omdat ze het gebied het meest 'neutraal' beschrijven. Hierbij wordt er ook geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende termen die de verschillende auteurs geven. De reden hiervoor is dat een onderdeel van dit onderzoek is om te bekijken hoe de kernrandzone gedefinieerd wordt door de verschillende geïnterviewden zelf.

2.2.2 Locatie

Het eerste centrale topic voor de kernrandzones is de fysieke locatie van het gebied. Er zijn verschillende opvattingen over waar de fringe zich precies kan bevinden ten opzichte van het stedelijk gebied. Om dit te verduidelijken hebben verschillende auteurs geprobeerd om de kernrandzone schematisch weer te geven. Het meest geïdealiseerde beeld van een kernrandzone is zoals de naam al zegt, een randzone rondom de kern. Hier is de kernrandzone te vinden als een ring rondom het stedelijk gebied, zoals weergegeven in figuur 2.2 als 'peri-urban area' (Ravetz e.a., 2013, p. 18).

Figuur 2.2: Geïdealiseerde opbouw van kern naar buitengebied

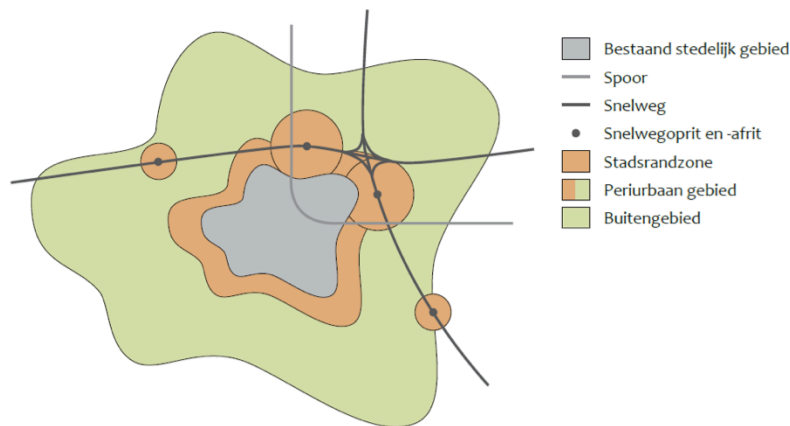
(Bron: Ravetz e.a., 2013, p. 18)

Ravetz e.a. (2013, pp. 17-18) zijn naar aanleiding van verschillende internationale literatuur tot een geïdealiseerde 'tekstboekversie' en een semi-realistische versie van de verschillende zones gekomen. De opbouw bestaat hierbij in beide gevallen uit drie hoofdgebieden, namelijk die van het stedelijk gebied ('urban area'), een tussengebied ('peri-urban area') en het buitengebied ('rural hinterland'). In dit geval wordt het stedelijk gebied beschreven als een gebied dat een eenduidig 'onafgebroken' ruimtelijk karakter heeft met een populatie van meer dan 20 000 inwoners. Het tussengebied daarentegen heeft geen eenduidig stedelijk karakter meer, maar heeft wel nog meer dan 40 inwoners per hectare en is economisch sterk verbonden aan het stedelijk gebied. Hierbij wordt er wel nog onderscheid gemaakt tussen de 'urban fringe' en de 'urban periphery', waarbij de 'fringe' een hogere bevolkingsdichtheid heeft dan de 'periphery', maar de strekking is nagenoeg hetzelfde. Het is het gebied rondom de bebouwde hoofdstructuur met een verspreid patroon van bebouwing en groen (bijvoorbeeld natuur, landbouw of recreatie zoals een golfbaan). Daarna komt men in het 'rural hinterland', oftewel het buitengebied. Dit betreft de 'echte' landelijke gebieden die nog enigszins gemakkelijk te bereiken zijn (qua afstand en reistijd) vanuit het stedelijk gebied, waarbij het landelijke karakter enkel nog aangetast wordt door eventuele bewoners met een stedelijk inkomen en levensstijl (Ravetz, 2013, p. 18).

De bovenste helft van figuur 2.2 geeft weer hoe de opbouw op een ideale manier plaats vindt in theorie. De stadskern is het middelpunt van het gebied, en in perfecte ringen eromheen bouwt het gebied zich laag voor laag op. Echter is de weergegeven structuur in van dit schema natuurlijk een geïdealiseerde en daarbij onrealistisch voor in de praktijk. De structuur zal nooit precies in deze vorm plaats vinden bij elke kern of in elke richting. Vaak zijn er abrupte veranderingen in de structuur van de kern tot in het achterland, bijvoorbeeld door barrières zoals een rivier, strikte planningregels in bepaalde gebieden, of wanneer er zich andere kernen in de buurt bevinden (Ravetz e.a., 2013, pp. 18-19; Bryant e.a., 1982, p. 14; Gallent e.a., 2006, p. 461; Gallent, 2006, p. 384). De onderste helft van figuur 2.2 geeft hierbij al een meer realistische versie weer van de werkelijke opbouw. Ravetz e.a. (2013, pp. 18-19) geven hierbij echter al aan dat ook die versie slechts semi-realistisch is, omdat het gebied zeer veranderlijk is en omdat het niet altijd duidelijk is tot welke groep een bepaald gebied behoort. Omdat het vaak een combinatie van allerlei kenmerken is, is het erg lastig om dit realistisch weer te geven.

Veel auteurs sluiten zich aan bij dat de structuur zich in verschillende wijzen zal ontwikkelen. Groei volgt meestal de grote toegangsroutes of het gebeurt op plekken die ook aantrekkelijk en geschikt zijn voor uitbreidingen (Bryant e.a., 1982, p. 14; Gallent e.a., 2006, p. 461; Gallent, 2006, p.384). Een onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) bevestigt deze uitspraak en geeft aan dat kernrandzones zich zelfs niet hoeven te beperken tot een locatie direct aan de stedelijke kern, maar vooral zich vooral vormen naar de ruimtelijke situatie. Ook plekken zoals de afrit van een snelweg kan voor een kernrandzone zorgen (zie figuur 2.3). Dit laat zien dat de fringe zich niet voor iedereen noodzakelijk beperkt tot een fysieke (denkbeeldige) grens rondom de kern, maar dat het ook een plek kan betreffen met bepaalde kenmerken en bepaalde functies (PBL, 2009, p. 13).

Figuur 2.3: Visuele weergave stadsrandzones volgens PBL

(Bron: PBL, 2009, p. 13)

Een aantal auteurs hebben geprobeerd om de fringe wat concreter te definiëren door ook een indicatie van de fysieke grootte te geven. In een onderzoek van Hopfer (1989, p. 13) in Polen bleek dat in het geval van steden met minder dan 150 000 inwoners, de grootte van het transitiegebied ongeveer 10 procent van het stedelijk gebied is. De breedte van de transitiezone varieerde in deze gevallen tussen de 0,5 en 0,6 kilometer en deze veranderd constant. Van Oort (1989, p. 31) gaf aan in zijn onderzoek over de stad Utrecht dat de rural-urban fringe door zijn morfologische aspecten een relatief smalle strook van honderd tot een paar honderd meter is. Echter geeft hij ook aan dat er nog een relatief veel groter gebied aangewezen kan worden als de transitie zone. Deze wordt gekarakteriseerd door bestaande plannen voor ruimtelijke ontwikkeling (grootschalige stedelijke inmenging in het landelijk systeem), maar waar nog geen belangrijke morfologische veranderingen plaatsgevonden hebben (Van Oort, 1989, p. 31). Nog een voorbeeld is de overheid van het Verenigd Koninkrijk, die de kernrandzone beschreef als een gordel van 500 meter rondom elke stedelijke (en kleinere bebouwde) gebieden (Gallent, 2006, p. 384).

Aan de andere kant zijn er ook genoeg auteurs te vinden die aangeven dat de fringe juist niet zo specifiek aan te geven is. Zo geven bijvoorbeeld Aalbers e.a. (2009, p. 34) aan in een case study rondom de Den Haag Regio dat er geen duidelijke zone met een breedte van een bepaald aantal (kilo)meters kan worden onderscheiden welke de urban fringe zou moeten vormen. Ook Gallent (2006, p. 386) geeft aan dat er geen harde grenzen zijn wat betreft het stedelijk en landelijk gebied. Hij beargumenteert zijn standpunt met de reden dat binnen de rode contouren van een gebied kunnen bijvoorbeeld de stedelijke functies al uitdunnen. Dit zorgt ervoor dat de fringe vaak niet specifiek te bepalen is.

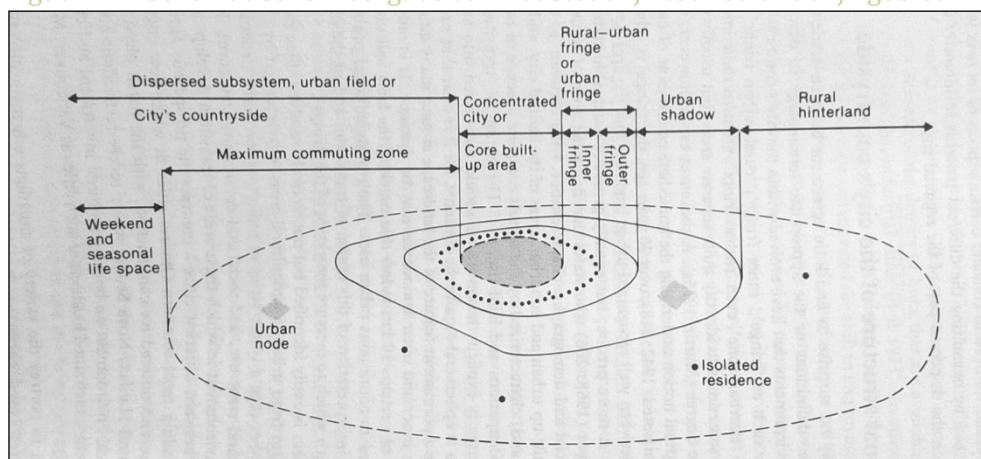
Dit komt ook door een van de meer geaccepteerde aspecten van de fringe, namelijk zijn tijdelijke karakter. Zo geeft bijvoorbeeld Hopfer (1989, p. 12) zelf ook al aan dat door het tijdelijke karakter van de kernrandzone de grootte en de grenzen van het gebied sterk en snel kunnen veranderen, wat er ook voor zorgt dat de landelijke gebieden kleiner worden. Hiermee geeft hij al aan dat de grenzen van deze zone, in ieder geval tot een aantal jaar geleden, erg flexibel waren. De 'grenzen' van de urban fringe hebben dan ook te maken met een relatief sterke druk voor groei vergeleken met meer afgelegen landelijke gebieden (Bryant, 1995, p. 266; Gallent e.a., 2004, p. 218). Echter moet wel de kanttekening gemaakt worden dat de tijdelijkheid van de fringe hedendaags onder druk kan staan. Door het stagneren van de stedelijke uitbreidingen in verschillende delen van de wereld, waaronder Nederland, loopt de fringe het risico om zijn tijdelijkheid te verliezen (Rho, 2014, p. 31). Hierdoor kan het uiteindelijk blijken dat er, in sommige gevallen, toch fysieke grenzen kunnen worden bepaald.

Kijkend naar de verschillende standpunten in de literatuur lijkt het de beste optie om te zeggen dat de kernrandzone beter aangegeven kan worden als een gebied met bepaalde karakteristieken, in plaats van een gebied dat met duidelijke fysieke grenzen die zich altijd tegen de kern aan bevind. Wat betreft dit scriptieonderzoek wordt er gekeken hoe de respondenten/gemeenten hun kernrandzone afbakenen, en in hoeverre dit aansluit op de netgenoemde conclusie.

2.2.3 Landgebruik

Het tweede hoofdthema rondom de fringe is het landgebruik. De kernrandzone is een gebied waar verschillende soorten landgebruiken en functies, met zowel landelijke als stedelijke karakters, samenkomen. Om dit te verduidelijken geven Bryant e.a. (1982, p. 12) vergelijkbaar met het voorgaande schema van Ravetz e.a. (2013) in een ruimtelijk schema weer hoe de kernrandzone kan bestaan uit verschillende zones met verschillende soorten landgebruik (zie figuur 2.4). Hoewel het schema dus gebaseerd is op een definitie die niet universeel is, geeft het wel goed weer hoe landgebruiken kunnen veranderen per gebied, zelfs binnen de kernrandzone zelf.

Figuur 2.4: Schematische weergave van het stedelijk tot het landelijk gebied.

(Bron: Bryant e.a., 1982, p. 12)

Bryant e.a. (1982, p. 13) verdelen de fringe in verschillende delen, ieder met zijn eigen functionele karakteristieken. De 'inner fringe' wordt gekarakteriseerd door land dat in de gevorderde fases is van de transitie van landelijk naar stedelijk landgebruik. Hierbij kan al gebouwd worden of liggen er al goedgekeurde plannen klaar om uitgevoerd te worden. Dit landelijk gebied heeft dus een duidelijk verstedelijkte oriëntatie als het gaat om functies en uiteindelijke overstap naar stedelijk gebruik. De 'outer fringe' is het gebied met een overheersend landelijk karakter qua landgebruik, maar waar toch de infiltratie van stedelijk georiënteerde elementen nog duidelijk terug te vinden is (Bryant e.a., 1982, p. 13; Gallent & Shaw, 2007, p. 620; Gallent e.a., 2006, p. 458).

Samen vormen de inner en de outer fringe de rural-urban fringe. Naast de duidelijke grondgebruiken in de fringe, karakteriseert dit gebied zich met veel andere veranderingen die veel moeilijker waar te nemen zijn in het landschap. Bij de binnenste rand van dit gebied zou men verwachten dat veel grond in eigendom is van niet-agrarische mensen, die het in eigendom hebben om er bijvoorbeeld in de toekomst iets stedelijks op te kunnen ontwikkelen. Het is een dynamische situatie. Wat vandaag nog een landelijk karakter binnen de rural-urban fringe heeft, kan morgen misschien de laatste fase van een ontwikkelingsproces ingaan (Bryant e.a., 1982, p. 13).

De 'urban shadow' is een gebied waar fysiek bewijs van stedelijke invloeden minimaal is, maar waar de stedelijke aanwezigheid wordt gevoeld door middel van enkele stukken land die in eigendom zijn van niet-agrarische eigenaren, hier en daar een niet-agrarische woning, landgoederen en het woon-werk verkeer dan hier vandaan komt. De urban shadow loopt over in het 'rural hinterland', maar zelfs daar wordt de aanwezigheid van het stedelijk gebied soms nog gevoeld door bijvoorbeeld een vakantiehuisje en de 'stedelijke mentaliteit' die de bewoners van het landelijk gebied meekrijgen vanuit de media (Bryant e.a., 1982, pp. 13-14). Bryant e.a. (1982, p. 14) geven hierbij ook aan dat we in een steeds meer verstedelijkte samenleving leven, en dat er nog maar weinig plekken in de Westerse wereld zijn die hierdoor onaangetast zijn. Doordat de invloeden van de stad hedendaags bijna overal te vinden zijn, wordt het ook steeds moeilijker om aan te kunnen geven wanneer een gebied wel of niet tot de kernrandzone behoort.

Een andere bijzonderheid van de kernrandzone is dat er ook functies gevonden worden die specifiek bij dit type gebied passen, ook wel 'fringe land-uses' genoemd (Gallent e.a., 2006, p. 459). Deze functies worden tot de fringe aangetrokken door de nabijheid van de stad en de beschikbaarheid van ruimte. Vaak worden zulke functies juist ook geweerd uit zowel het stedelijk gebied als het landelijk gebied, waardoor ze 'gedwongen' worden om zich in zulke kernrandzones te vestigen. Dit kunnen diensten zijn zoals riooldiensten en vuilnisverwerking (zie afbeelding 2.1), maar ook commerciële recreatiefaciliteiten zoals kartbanen, golfbanen, vis- en watersportmeren, boerderijwinkeltjes en bijvoorbeeld campings (Gallent e.a., 2006, p. 459; Overbeek, 2009, p. 63).

Afbeelding 2.1: Voorbeeld van een fringe land-use, afvalberging op de rand van het stedelijk en landelijk gebied in Amersfoort.

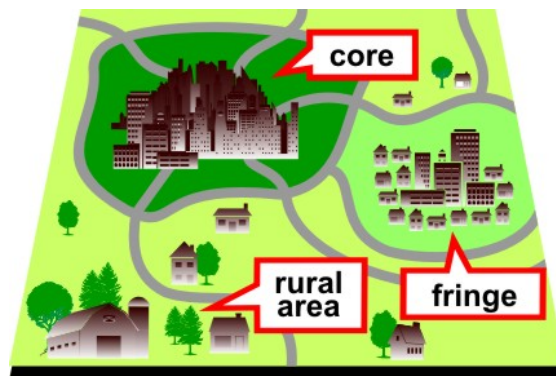
(Bron: Slink, 2015)

Hoewel bepaalde problemen aan te pakken zijn, is een kernrandzone, met zijn specifieke kenmerken, echter geen gebied dat geheel 'op te lossen' is. Wanneer er bijvoorbeeld de keuze wordt gemaakt om het gebied een natuurlijk karakter te geven en deze te beschermen (oftewel beperken), zorgt dit ervoor dat er andere gebieden zijn die een hogere stedelijke druk krijgen (Gallent, 2006, p. 385). Sommige zaken zoals de 'fringe land-uses' zullen toch een plek moeten hebben en vinden vanzelf een nieuwe plek waar het wel mogelijk is. Dit zorgt ervoor dat er ergens weer een nieuwe kernrandzone ontstaat. Zulke effecten worden ook wel 'leap frog development' en 'spill-over effects' genoemd (Van den Brink e.a., 2006, p. 154). Aangezien sommige functies, die erg belangrijk kunnen zijn voor een samenleving, ook een plek nodig hebben om te bestaan, zorgt dit voor een bepaalde mate van noodzakelijkheid van een kernrandzone.

2.2.4 Bevolkingsdichtheid

In een aantal landen, zoals de Verenigde Staten en Canada, wordt er bij het vaststellen van een kernrandzone minder gekeken naar functies en eigenschappen, maar wordt er meer gekeken naar de bevolkingsdichtheid in een gebied. Zo wordt er bijvoorbeeld in Canada gerefereerd naar alle kleine stedelijke gebieden binnen een metropolitaans gebied, met een populatie van minder dan 10 000 personen, die niet fysiek aansluit op de stedelijke kern in het gebied (zie afbeelding 2.2). In de Verenigde Staten is er een vergelijkbare status gegeven aan de fringe. Het wordt getypeerd als het landelijk gebied in een stedelijke omgeving (Gallent e.a., 2004, p. 219; Statistics Canada, 2011). Hierbij lijkt de context van het schaalniveau vooral impact te hebben op de toewijzing van een kernrandzone. Wat voor een relatief kleinschalig land zoals Nederland gezien wordt als een apart dorp, zou volgens voorgaande regels de kernrandzone zijn van een grotere kern in de buurt. Ruimtelijke context blijkt dus ook hier erg belangrijk.

Afbeelding 2.2: Canadese benadering van een fringe-gebied

(Bron: Statistics Canada, 2011)

Verder geven, zoals eerder al besproken, ook Ravetz e.a. (2013, p. 18) aan dat de kernrandzone door middel van bevolkingsdichtheidcijfers te onderscheiden zou zijn van het stedelijk en het landelijk gebied (zie paragraaf 2.2.2). Zij geven aan dat kernrandzones, of 'peri-urban areas' zoals zij het noemen, bestaan uit gebieden rondom een eenduidig stedelijke kern van meer dan 20 000 inwoners, maar zelf geen ruimtelijk eenduidig stedelijk karakter hebben, maar wel nog meer dan veertig inwoners per hectare bevatten.

Hoewel deze methode wellicht een duidelijkere grens kan bieden aan kernrandzones, wordt deze methode verder in dit onderzoek niet gehandhaafd. De reden hiervoor is dat het schaalniveau en de context waarin er gekeken wordt te veel meespeelt. De definitie van bijvoorbeeld een stad kan bijvoorbeeld per land erg verschillen. Wat in Nederland als stad gezien wordt, kan in bijvoorbeeld de Verenigde Staten gezien worden als 'maar' een dorp. Een andere reden is dat bij het kijken naar de populatie in het gebied, andere soorten

kernrandzones overgeslagen worden. Gebieden waar geen of nauwelijks mensen wonen, maar waar er wel bijvoorbeeld recreatieve- en bedrijfsfuncties gevestigd zijn, zouden hiermee niet gezien als een kernrandzone. Om dit te vermijden wordt in dit onderzoek de kernrandzone niet beschouwd als een gebied met een specifieke bevolkingsdichtheid.

2.2.5 Ruimtelijke economie

Samen met een ontbrekende alom geaccepteerde definitie zijn er dus geen vaste regels over hoe deze zone er fysiek precies uit ziet in verhouding tot het stedelijk en landelijk gebied. Ooit was de scheiding tussen het landelijk en stedelijk gebied relatief duidelijk en ondubbelzinnig. Rurale gebieden waren dunbevolkte plaatsen, gekarakteriseerd door zeer lage dichtheden van economische activiteiten. Dit contrasteerde met de dichte verhouding van technische en functionele netwerken die het stedelijk gebied karakteriseren (Rocco, 2007, p. 154). Steden werden ook duidelijk gedefinieerd door het hebben van een kern en periferie. Waar in de kern de meeste diensten en technische netwerken geconcentreerd waren, was de periferie de plek waar diensten en stedelijke technische diensten uitdunnen, langzaam oplossend in suburbaan en landelijke gebieden (Rocco, 2007, p. 154; Gallent e.a., 2006, p. 458). Rocco beargumenteert dat de tweedeling tussen ruraal en urbaan niet langer relevant is in de policentrische stedelijke regio's in Noordwest Europa (Rocco, 2007, p. 154). Dit heeft voor een uniek 'grijs' gebied gezorgd tussen het landelijke en het stedelijke gebied (Gallent e.a., 2006, p. 458).

Zoals eerder genoemd is stedelijke druk een van de belangrijkste drijfveren voor ruimtelijke ontwikkelingen in de kernrandzone (Buciega e.a., 2009, p. 12; Bryant e.a., 1982, p.11; PBL, 2009, p. 28). Op het eerste gezicht kan deze stedelijke druk gezien worden als een negatief proces voor het gebied, onder andere door het verdwijnen van het groene karakter door de nieuwe stedelijke invloeden. Echter wijzen Buciega e.a. (2009, p. 12) erop, na de analyse van verschillende gebieden in Europa, dat er aan dit standpunt getwijfeld wordt. Buciega e.a. (2009, p. 12) beweren in hun onderzoek van Finland, Frankrijk, Spanje en Nederland dat stedelijke druk niet per se in de negatieve zin wordt bekeken door de actoren die betrokken zijn in het gebied. Stedelijke druk zou zelfs in het bijzonder door bewoners van het landelijk gebied vaak als positief aangemerkt. Zo kan de stedelijke druk ook gezien worden als een 'natuurlijk' proces voor het gebied (Buciega e.a., 2009, p. 13). Steden in metropolitane gebieden of (massa)toeristische gebieden hebben geleidelijk uitgebreid en dit wordt vaak geaccepteerd als een 'normaal' proces. Daarmee wordt bedoeld; een evolutionair proces waarbij stedelijke uitbreiding en urbanisatie een natuurlijk gevolg zijn van groei en ontwikkeling. Sommige actoren in zowel landelijke als stedelijke gebieden verdedigen zelfs dat landelijke gebieden deze ontwikkelingen verwachtten om hun ontwikkelingskansen te verbeteren (Buciega e.a., 2009, pp. 13-14).

De stedelijke druk als economische drijfveer zorgt ook voor bepaalde spanningsvelden in het gebied. Landelijke gebieden en functies (zoals recreatie en natuur) kosten vaak veel maar brengen relatief weinig op, of hebben grote ecologische waarde maar weinig economische. Stedelijke gebieden hebben juist vaak hoge economische waarden. Huizen, kantoren en bedrijven brengen veel geld op en zijn de grootste drijfveer voor veranderingen in grondgebruik in de urban fringe. Dit zorgt ervoor dat de waarde van rurale activiteiten, natuur en water soms beschermd en geïntegreerd worden om het verdwijnen van deze economisch laagwaardige functies te voorkomen (PURE, 2006, pp. 19-20).

Door de unieke veelzijdigheid van het gebied noemt Gallent (2006, p. 387) de fringe ook wel een opportunistisch en ongepland (of in ieder geval minder gepland) gebied. Er kan dus gezegd worden dat de kernrandzone een gebied is met een van oudsher bottom-up manier van planning. De vraag die hierbij ontstaat is in hoeverre dit opportunistische karakter daadwerkelijk negatief is, en hoe deze (beleidsmatig) moet worden aangepakt. In dit onderzoek zal blijken in hoeverre er (nog) echt sprake is van dit ongeplande karakter van de kernrandzone binnen Nederland, en wat voor ruimtelijke ontwikkelingen er vooral in het

gebied plaats (zullen) vinden. Zo wordt duidelijk of het beeld dat (internationaal) geschetst wordt van deze zone, ook daadwerkelijk klopt in de Nederlandse context.

2.2.6 Transitiezone

De kernrandzone als transitiezone kan verschillende vormen aannemen. Over het algemeen is de kernrandzone ruimtelijk gezien een zeer belangrijk gebied omdat de keuzes die er gemaakt worden kunnen beïnvloeden of steden worden ‘tegengehouden’, uitbreiden en bijvoorbeeld afspraken nakomen zoals duurzaamheids- en klimaatveranderingdoelen (Cash, 2013, p. 128). Het is bijvoorbeeld vaak dé plek voor het aanleggen van nieuwe snel- en ringwegen, woonwijken, bedrijventerreinen, vaak in de plaats van de oorspronkelijke landbouw (PBL, 2009, p. 28). Het (vroegere) overwegend agrarische gebruik van het gebied heeft er vaak in geresulteerd dat er een lappendeken van landbouwgrond, groene velden zoals natuur en onbebouwde stukken land, met hier en daar een rode ontwikkeling ontstaan is (PURE, 2006, p. 18). Zoals eerder gezegd wordt de zone hierdoor ook niet getypeerd als landelijk of stedelijk, maar als allebei (PBL, 2009, p. 28).

Een andere vorm van transitie kan gevonden worden het ‘gemixte’ karakter van de fringe. Dit dynamische karakter is dan ook een van de over het algemeen gemeenschappelijk geaccepteerde aspecten van de fringe (Bryant e.a., 1982, p.11; PBL, 2009, p. 28). Het is een gevarieerde plek waar de meest uiteenlopende soorten ruimtegebruik naast en door elkaar heen gevonden kunnen worden (PBL, 2009, p. 28). Zo kan een industriële functie zoals een autosloperij naast een familieboerderij zitten, en kunnen de bewoners uit alle verschillende socio-economische klassen komen (Cash, 2013, p. 128). Deze gevarieerdheid kan tegelijkertijd ook voor grote veranderingen in het gebied zorgen in de loop van de tijd (PBL, 2009, p. 28).

Verder is er nog het spanningsveld tussen de landelijke en de stedelijke karakters. Dit komt mede door een aantal verschillen tussen de twee soorten grondgebruiken. Landelijk grondgebruik resulteert vaak in een open landschap, terwijl stedelijk grondgebruik daarentegen zorgt voor ‘dichte’ bebouwde gebieden. Dit maakt het soms erg moeilijk om een kwalitatieve combinatie te maken van landelijke en stedelijke karakters (PURE, 2006, pp. 19-20). In het onderzoek wordt er gekeken naar welke vorm van transitiezone de Nederlandse kernrandzones aanneemt. Zijn het ontmoetingsplekken van stad en land, of gaat deze menging misschien erg moeizaam?

2.2.7 Landschap

Het landschap van de kernrandzone kan zo veelzijdig zijn als zijn definitie. Vanuit de literatuur wordt de ruimtelijke kwaliteit in de fringe, zoals de verslechtering van de stadsranden, gezien als een van de grootste problemen van het gebied (Cash, 2013, p. 128; Gallent & Shaw, 2007, p. 619). Deze ruimtelijke kwaliteit komt de laatste decennia dan ook steeds vaker terug als discussieonderwerp, zowel beleidsmatig als in de samenleving (Gallent & Shaw, 2007, p. 619). Hierbij kan gedacht worden aan zaken zoals een slechte landschappelijke kwaliteit, achterblijvende economische ontwikkelingen en het slecht aansluiten op de wensen vanuit de samenleving. Het gebied wordt vaak gekoppeld aan woorden met een negatieve lading zoals ‘fuzzy’, ‘messy’, ‘blurry’, ‘complex’ en ‘forgotten’, en gekarakteriseerd door grillige ontwikkelingspatronen (Cash, 2013, p. 128). Door de stedelijke functies die aanwezig zijn in de fringe gebieden, wordt het soms onmogelijk om het landelijk gebruik aan te houden en dit zorgt voor een ‘verstopt’ geraakte grenszone (PURE, 2006, p. 20).

Ongeplande landgebruiken in de kernrandzone leiden volgens de onderzoekers van PURE (2006, p. 22) tot een onsamenhangende zone en daarmee een lage ruimtelijke kwaliteit. Maar ook de geplande functies in de fringe spelen hier een rol. Zoals gezegd speelt de fringe een belangrijke rol voor het stedelijk gebied. Het biedt de ruimte aan belangrijke functies voor de stad, zoals energiecentrales, rioolwaterzuiveringsinstallaties en afvalverwerkingsbedrijven, oftewel functies die vaak ‘verbannen’ worden uit het stedelijk gebied vanwege hun

onaantrekkelijke karakter (Gallent & Shaw, 2007, pp. 620-621). Om de situatie van de ruimtelijke kwaliteit in de fringe te verduidelijken geeft PURE (2006, p. 21) (zie tabel 2.1 op volgende pagina) aan hoe de ruimtelijke kwaliteit, zoals benoemd in de Vijfde Nota Ruimte (VROM, 2000), beoordeeld wordt in de door hun onderzochte kernrandzones (in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden). Door verschillende karakteristieken van ruimtelijke kwaliteit te vergelijken met de situatie van de fringes wordt het duidelijk dat de kwaliteiten van de fringe niet als positief beschouwd wordt.

Characteristic	Urban fringe zone
Spatial diversity by accentuating differences between urban and rural landscapes.	Urban and rural landscapes are clutterly mixed, resulting in an unattractive area.
Economic and social functionality by combining and tuning functions.	Farming is driven out the area, removing an economic basis. This leads amongst others to arrears in maintenance.
Cultural diversity by making history visible in the landscape and by giving identity to a place.	By urbanization, the historically formed rural landscape is mostly destroyed.
Social justice by giving access to the public landscape for all social groups.	The urban fringe zone is hard to access by inhabitants of the city. Visitors may have a negative impact on rural activities.
Sustainability by tuning the three layers: the physical layer of infrastructure and the layer of occupation by human activities.	The basic level of the water system is mostly not functioning properly, which leads to structural problems in the infrastructure an occupation layer. If the water system is not improved before urbanization, water problems in the new built residential area can be expected.
Attractiveness by attention of design, local solutions and creativity.	Too little attention is paid to small scale solutions, creative combinations of types of landuse.
Human measure by gearing to the people's perception of the landscape.	The urban fringe zone has view elements which can be recognized on the scale of visitors, such as historic farms or attractive water courses. The present infrastructure is build for transport and not for people visiting the area.

Tabel 2.1: Ruimtelijke kwaliteiten in de urban fringe zone.

(Bron: PURE, 2006, p. 21)

In de tabel is te zien dat er verschillende aspecten in de fringe aanwezig zijn (of juist missen) die ervoor zorgen dat de ruimtelijke kwaliteit in het gebied niet optimaal is. Zaken als verrommeling, economische opbrengsten, bereikbaarheid en te weinig bestuurlijke aandacht spelen allen een rol waardoor de fringe een 'probleemgebied' is geworden, aldus PURE (2006, pp. 21-22). De focus ligt vaak op het landelijk en stedelijk gebied, waardoor de kernrandzone vaak wordt vergeten. PURE (2006, p. 20) geeft aan dat uit de praktijk is gebleken dat wanneer planners niet genoeg aandacht geven aan de fringe, de ruimtelijke kwaliteit waarschijnlijk achteruit zal blijven gaan.

Het is dus maar de vraag of het specifieke karakter van de fringe gezien moet worden als probleemopwekkend, of dat het juist een grote kwaliteit van het gebied is. Het standpunt dat de kernrandzone als probleemgebied is als het gaat om ruimtelijke kwaliteit wordt echter niet door iedereen gedeeld. Behalve zijn eventuele noodzakelijkheid, zijn er ook argumenten te vinden voor nog meer ruimtelijke kwaliteiten die specifiek aan de kernrandzone verbonden kunnen worden. Zo kan de fringe het gebied zijn van verschillende landschappen (bos, weide, akkers, etc.), kan het als leefgebied voor bepaalde dieren fungeren en kan het de bron zijn van een grote biodiversiteit (Gallent e.a., 2004, p. 220). Dit geeft aan dat de kernrandzone ook op andere manieren bekeken kan worden. In dit onderzoek wordt er geprobeerd om het 'imago' en de huidige situatie van de kernrandzones wat betreft de ruimtelijke kwaliteit, gezien vanuit de gemeenten zelf, duidelijk te krijgen. Wordt de ruimtelijke kwaliteit ook in Nederland zo slecht gevonden in de kernrandzones, of lijkt het probleem groter dan dat het is?

2.3 De sturing van de kernrandzone

Het tweede deel van dit theoretisch kader richt zich op de bestuurlijke omgang van de kernrandzone. Deze scriptie richt zich het lokale en regionale sturingsvraagstuk, en om dit goed te kunnen onderzoeken is het belangrijk om eerst eens te kijken naar welke aspecten er spelen en hoe deze hun effect op de kernrandzone hebben. Hierbij worden zaken besproken zoals de aandacht, enkele hoofdstrategieën en het nut van beleid voor de kernrandzones. Verder wordt er nog ingegaan op een zeer belangrijk spanningsveld in het gebied, namelijk die van government versus governance.

2.3.1 Aandacht

Zoals eerder al ter sprake is gekomen kan de kernrandzone beleidsmatig een lastig gebied zijn. Vaak wordt het beleidsmatig zelfs 'vergeten', of is de beste manier om met het gebied om te gaan erg onduidelijk (Cash, 2013, p. 128; PBL, 2009, pp. 27-29). Dit ondanks meerdere pogingen van verschillende auteurs om de problemen in deze tussengebieden op de ruimtelijke agenda te plaatsen (PBL, 2009, p. 27). Meerdere onderzoekers van de kernrandzone constateren dat, ondanks de vele situaties die zich binnen de fringe afspelen, het gebied nog steeds onderbelicht wordt in zowel onderzoek als in het ruimtelijk beleid in de meeste landen (zie o.a. PBL, 2009, pp. 28-29).

PBL (2009, pp. 28-29) geeft een aantal redenen voor dit gebrek aan aandacht. Een van de verklaringen die zij noemen is dat de kernrandzone te stedelijk is voor onderzoekers en beleidsmakers die zich bezig houden met het landelijk gebied, en te landelijk voor diegenen die zich bezig houden met het stedelijk gebied. De kernrandzone valt dus tussen deze hoofdstromingen in, waardoor het vaak vergeten wordt. Een andere verklaring die ze geven is dat de fringe van oudsher al wordt beschouwd als een 'restruimte'; een gebied waarin functies die elders niet gewenst zijn een plek krijgen, met meestal een lage of zelfs negatieve waardering waarbij weinigen zich echt betrokken voelen en vrijwel niemand verantwoordelijkheid voelt. Dit komt onder andere doordat deze zones vaak bij de gemeentelijk bestuurlijke grens ligt of er zelfs gedeeltelijk overheen gaat (PBL, 2009, pp. 28-29).

Ook Rauws & Van Dijk (2013, p. 257) geeft een reden voor de ingewikkelde situatie van de fringe. Als gevolg van het gefragmenteerde karakter van de kernrandzone bestaat er vaak ook een gefragmenteerde (politieke) visie voor het gebied. Zo kunnen de agrariërs het gebied meer landbouwgericht willen houden, ondernemers er een fabriek willen neerzetten en ontwikkelaars er willen wonen. Deze verschillende meningen spelen ook in de politiek. Beleidsmakers moeten rekening houden met verschillende wensen vanuit zowel de politiek als de samenleving, en bepalen welke richting de kernrandzone op moet, en door het gefragmenteerde karakter zal er bijna altijd weerstand zijn op het gekozen beleid. Hierdoor zullen sommigen wellicht terughoudend zijn om eens goed naar dit gebied te kijken.

Verder kan een reden voor het achterblijven van bestuurlijke aandacht in de fringe zijn dat het wellicht gezien wordt als een noodzakelijk gebied. Zoals eerder besproken hebben sommige functies en diensten ook een plek nodig om zich te vestigen. Wanneer dit niet gewenst is in het 'echte' landelijke of stedelijke gebied, is het belangrijk om toch een plek te hebben waar dit wel mogelijk is, ook al moet er hiervoor wellicht bestuurlijk en/of kwalitatief gezien een oogje dichtgeknepen worden (Van den Brink e.a., 2006, p. 154). Denk hierbij bijvoorbeeld aan een waterzuiveringsbedrijf, een vuilstort, of zelfs volkstuintjes. Uit dit onderzoek zal blijken in hoeverre dit ook zo is wat betreft de Nederlandse gemeenten en hun kernrandzones.

2.3.2 Hoofdstrategieën

Hoewel het onderwerp wellicht onderbelicht is, zijn er toch nog een redelijk aantal auteurs te vinden die zich wel verdiept hebben in de omgang van de overheid met de kernrandzones. Zo geeft Gallent (2006, p. 391) aan dat er drie keuzes te maken zijn betreffende de fringe:

- Niets doen en doorgaan met het denken dat de fringe een eindeloze capaciteit heeft om de ongewenste functies van de moderne wereld te absorberen;
- Proberen de fringe te begrijpen door middel van de processen die het landschap gemaakt hebben en blijven maken, en te werken met deze processen om de kwaliteiten te verbeteren en de gevaren voor een duurzame toekomst tegen te gaan;
- Proberen de fringe te veranderen en deze te hervormen, de processen die de oorzaak zijn van het ontstaan van een fringe stoppen en deze vervangen met kneedbaardere processen, met conventionele processen, om uiteindelijk een groene band te creëren die om het stedelijk gebied ligt als poort tot de stad en een brug naar het landelijk achtergebied.

De optie van 'niets doen' is niet populair onder de meeste auteurs in dit gebied. Meerdere auteurs gaan in op manieren waarbij de processen rondom de kernrandzones en/of de fysieke omgang met de fringe aangepakt moet worden (zie o.a. Gallent e.a., 2006; Dieleman & Wegener, 2004; Gallent & Shaw, 2007). De twee hoofdstrategieën die hierbij naar voren komen zijn die van het opstellen van beperkingen en het mogelijk maken van ontwikkelingen. In de praktijk beperkt de planning rondom de fringe zich vaak tot het geven van beperkingen (bijvoorbeeld door 'green belts') (Gallent e.a., 2006, p. 458). Vanuit de theorie wordt deze insteek echter steeds meer bekritiseerd en lijkt het ontwikkelen aan populariteit te winnen. Deze twee strategieën, en hun effecten, zullen kort toegelicht worden.

Beperkingen

Zoals hiervoor al genoemd werd beperken overheden zich qua beleid in de kernrandzone vaak tot het in stand houden van beperkingen in het gebied (Gallent e.a., 2006, p. 458). Het gebied rondom de stedelijke kern wordt hierbij 'op slot gezet' en vaak gebruikt als een strikte scheiding tussen het stedelijke en het landelijke gebied, ook wel Urban Containment Policies (UCP's) genoemd, waarbij zeer weinig tot geen ontwikkelingen in het gebied meer mogelijk zijn (Woo & Guldmann, 2014, pp. 310-311). Vaak gebeurt dit uit angst voor het anders 'opgeslokt' worden van het landelijk gebied door de stedelijke functies (Gallent & Shaw, 2007, p. 617; Woo & Guldmann, 2014, p. 310; Kühn, 2003, p. 20). Met het instellen van grenzen door

middel zoals bijvoorbeeld 'green belts' en rode contouren wordt het stedelijk gebied 'gedwongen' om gebruik te maken van 'inbreiding', oftewel gebruik maken van het bestaand stedelijk grondgebied in plaats van uit te breiden richting het landelijk gebied. Zo kan het tot een hogere bevolkingsdichtheid, lagere groeikosten voor de overheid en tot een vitaal centrum leiden (Woo & Guldmann, 2014, p. 311).

Echter komen ook de negatieve effecten van 'beschermde' kernrandzones steeds vaker aan bod. Zo is volgens Gallent & Shaw (2007, p. 618) de 'green belt policy' een van de belangrijke factoren geweest die geleid heeft tot eventuele woningtekorten in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk. De grenzen zijn vaak zo krap getekend dat ze logische en noodzakelijke uitbreidingen van bestaande bebouwde gebieden tegenhouden of vermoedlijken, wat tot een stijging van vastgoedprijzen en grondprijzen kan leiden (Gallent & Shaw, 2007, p. 618; Woo & Guldmann, 2014, p. 311). Verder kan het ook negatieve gevolgen hebben voor de verkeersdruk in de stad en ervoor zorgen dat mensen in auto's grotere afstanden moeten afleggen, omdat er niet genoeg goede verbindingen zijn (Woo & Guldmann, 2014, p. 311).

Barker (2006, pp. 9-10, zoals genoemd in Gallent & Shaw, 2007, pp. 617-618) geeft aan dat gebieden die tot een groene gordel behoren vaak bestaan uit laagwaardig agrarisch land met weinig landschapskwaliteiten en een beperkte publieke toegang. Wanneer de kwaliteit in het gebied hoger is kan het gebied zowel van natuurlijke als sociale waarde krijgen. Barker (2006, pp. 9-10, zoals genoemd in Gallent & Shaw, 2007, pp. 617-618) probeert daarom overheden te overtuigen om positiever naar de kernrandzones te kijken en te zorgen voor ruimte voor recreatie, open voor het publiek, in deze zones.

Toch geven Gallent & Shaw (2007, p. 636) aan dat het opleggen van beperkingen in een kernrandzone niet per definitie slecht hoeft te zijn, maar dat er vooral meer aandacht moet komen voor een meer productieve manier van management voor deze multifunctionele gebieden. Er gebied moet niet alleen maar 'op slot' gezet worden, maar er moet actief gekeken worden waar deze beperkingen moeten liggen en wat deze precies moeten inhouden. Verder kunnen ontwikkelingen in een gebied ook juist gebruikt worden om (andere delen van) het gebied weer beter te kunnen beschermen, bijvoorbeeld door de financiële opbrengsten, oftewel een behoud-door-ontwikkeling strategie (Van der Jagt., 2009, p. 87).

Ontwikkelen

De andere insteek voor de fringe is het mogelijk maken van eventuele ontwikkelingen, en het gebruik van het gebied aanmoedigen. Zoals hiervoor al besproken zorgt deze strategie voor enige angst bij sommige betrokkenen. Het doembeeld ontstaat hierbij al snel dat steden zonder beperkingen als maar uit blijven breiden, wat uiteindelijk leidt tot de verdwijning van het 'echte' landelijk gebied (Gallent, 2006, p. 384; Gallent & Shaw, 2007, p. 617; Woo & Guldmann, 2014, p. 310; Kühn, 2003, p. 20). Echter kan het helemaal op slot zetten van het gebied dus ook vaak een ongewenst effect hebben, en worden ontwikkeling steeds meer gezien als instrument om het gebied juist te versterken (Hornis & Sorel, 2007, p. 100). Strategieën zoals 'behoud door ontwikkeling' en 'rood voor groen' worden hedendaags dan ook breed geaccepteerd en toegepast (Aalbers e.a., 2009, pp. 39; Van der Jagt., 2009, p. 87). Het is duidelijk dat vanuit de literatuur vaak gestuurd wordt naar een andere benadering dan het enkel op slot zetten van het gebied wanneer het gaat om de kernrandzones. Vaak gebeurt dit onder de noemer van multifunctionaliteit toepassen in het gebied.

Het concept van multifunctionaliteit kan het beste uitgelegd worden als een combinatie van verschillende functies in hetzelfde gebied. Het bekijkt de verschillende landgebruiken niet als alternatieven van elkaar die elkaar beconcurreren om schaars land, maar als mogelijkheid voor het mengen van functies op een bepaalde locatie, dat kan leiden tot economische synergie, ruimtebesparend is en beter is voor het milieu (Dieleman & Wegener, 2004, p. 309; Gallent & Shaw, 2007, p. 622). Wood & Ravetz (2000, pp. 15-16, zoals in Gallent & Shaw, 2007, p. 623)

geven aan dat kernrandzones veel potentie hebben als gebieden voor multifunctioneel gebruik, gezien de ligging en de al aanwezige mix van functies. Wanneer de samenhang van de verschillende functies goed is, kunnen alle partijen erop vooruit gaan, in plaats van elkaar in de weg te zitten (Dieleman & Wegener, 2004, p. 309). Denk hierbij aan nevenactiviteiten voor boerderijen om ze financieel te versterken of horeca die regionale producten verkoopt.

Het is echter niet zo dat de twee hoofdstrategieën (beperken of ontwikkelen) de enige keuzes zijn om met het gebied om te gaan. Het is slechts een schets van twee uitersten. In de realiteit zal het vaak een combinatie van beide benaderingen zijn. In dit onderzoek zal verder worden ingegaan op de manier waarop Nederlandse gemeenten omgaan met hun kernranden en welke 'strategiemix' gebruikt wordt, en het meest gewenst lijkt.

2.3.3 Nut van beleid in de kernrandzone

Wat betreft het beleid voor de kernrandzones, is in de voorgaande stukken al duidelijk geworden dat er in veel gevallen zeker een reden is voor beleid in deze gebieden. De rol van overheden lijkt hierbij vaak tekort te schieten volgens de auteurs en zal daarom moeten veranderen (zie o.a. PBL, 2009, pp. 28-29). Het belang van een gecombineerd stedelijke/landelijke planning komt door het feit dat wanneer 'rood' en 'groen' apart gepland worden, de doelen kunnen conflicteren, wat kan leiden tot onverwachte uitkomsten (Van den Brink e.a., 2006, p. 154). Om negatieve invloeden van steden of landelijke gebieden op de transitiezones te beperken is het nodig om een speciaal vooruitzicht en fysiek planningsstelsel te maken voor deze gebieden (Hopfer, 1989, p. 11; Dessing, 2007, pp. 68-69).

Beleed rondom de fringe is in een aantal landen geen nieuw begrip. Zo is er in het Verenigd Koninkrijk een roep geweest voor een geïntegreerd en omvattend beleid voor planning in de fringe. Er werd beargumenteerd dat er veel potentie voor het bereiken van sociale (recreatief en educatief), milieukundige (landschapsverbetering en bio-diversiteit) en economische (groene bedrijvigheid) doelen ongebruikt blijft in wat ze het landelijk gebied in en rondom steden noemen (Gallent & Shaw, 2007, p. 619). Gallent & Shaw (2007, p. 619) vinden dat het planningsstelsel tekortgeschoten is om de potentie te zien, en lokale initiatieven die de urban fringe effectiever wilden gebruiken stonden vaak alleen en kunnen efficiënter samengevoegd worden op een lokaal en strategisch niveau.

Beleed zoals een visie kan ervoor zorgen dat de mening over een gebied veranderd. Hierdoor kan het gedrag van mensen met betrekking tot het maken van beslissingen omtrent landgebruik (Rauws & Van Dijk, 2013, p. 260). Zo kan het opstellen van beleid voor de kernrandzones, bijvoorbeeld door een visie, ervoor zorgen dat het gebied minder gefragmenteerd wordt wat betreft standpunten, om zo tot een betere samenhang te komen. Verder kan het zorgen voor een duidelijker (toekomst)beeld voor het gebied. Er wordt gesteld dat, indien het gebruik van de stedelijke rand zone komt overeen met de waarden die door een meerderheid van de belanghebbenden, de ruimtelijke kwaliteit zal evolueren, op voorwaarde dat de waardering is geharmoniseerd. Daarom is een levendig debat rondom de kernrandzone essentieel (PURE, 2006, p. 16). Kort gezegd houdt dit in dat wanneer het karakter overeen komt met de wensen vanuit de meerderheid van de belangstellenden, dat het ook makkelijker wordt om de kwaliteit hoog te houden. Wanneer het karakter in het gebied versnipperd is, zoals agrarisch, wonen, werken en recreatie, zonder dat ze een goede samenhang met elkaar hebben, is het lastig om de kwaliteit van alle losse elementen hoog te houden, omdat niemand zich verantwoordelijk voelt voor het gebied.

2.3.4 Government versus governance

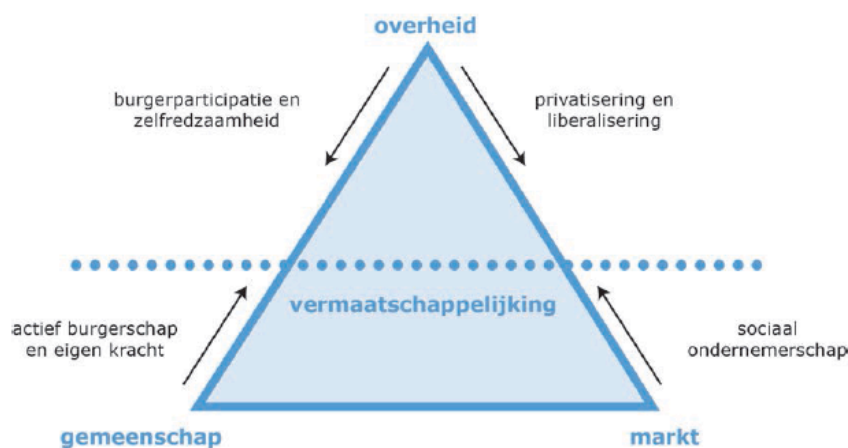
Veranderende verhoudingen

Het is ook nog een vraagstuk hoe het beleid zelf tot stand moet komen en uitgevoerd moet worden. De machtsverhoudingen binnen de samenleving tussen private en publieke partijen zijn namelijk constant in beweging. Een belangrijke ontwikkeling voor de hedendaagse

planologie is de verschuiving van government (top-down planning) naar governance (bottom-up planning). Aangezien de kernrandzone een gebied is waar lokale en regionale belangen spelen, en soms ook kunnen botsen, is deze machtsverschuiving in de planologie erg belangrijk.

Het government sturingssysteem verliest steeds meer kracht als gevolg van het decentraliseren van steeds meer (beslissings)taken naar lagere overheden of zelfs particuliere actoren, en het steeds 'mondiger' worden van de samenleving (Hidding, 2010, pp. 132-133). Dit decentralisatieproces zorgt er dus voor dat op beleidsniveau lagere overheden zoals de gemeenten steeds meer te zeggen hebben tegenover het Rijk en de Provincie. Hoewel het Rijk en de Provincie nog steeds het recht hebben om bepaalde zaken te verplichten of terug te fluiten, worden deze maatregelen steeds minder gebruikt (Reuselaars & Van der Valk, 2010, p. 181). De gemeenten hebben dus steeds meer de touwtjes in handen wanneer het over hun eigen grondgebied gaat. Toch verliezen de lagere overheden zoals de gemeente bij het governance systeem tegelijkertijd ook voor een gedeelte zijn 'beslissingsmacht'. Dit komt omdat de decentralisatie ook een samenwerkingscultuur met private partijen bevordert. De overheid, de gemeenschap en de markt komen hierdoor steeds dichterbij elkaar te staan, ook wel 'vermaatschappelijking' genoemd (zie figuur 2.5). Door allerlei processen zoals burgerparticipatie, privatisering, liberalisering, actief burgerschap en sociaal ondernemerschap liggen de machtsverhoudingen steeds dichterbij elkaar (Nieuwenhuizen e.a., 2015, pp. 17-18).

Figuur 2.5: Schematische weergave van de vermaatschappelijking van de samenleving.

(Bron: Van der Steen e.a., 2013)

Sturingsvraagstuk in de kernrandzone

De vraag die bij het spanningsveld van government en governance naar voren komt is hoe er het beste omgegaan kan worden met de kernrandzones. Kernrandzones betreffen vaak gebieden die niet alleen van lokaal belang zijn, maar ook van regionaal belang (Bryant, 1995, p. 258). Wat de ene kern met zijn kernrandzone doet, kan bijvoorbeeld een grote impact hebben op de buurgemeente die eventueel ook gebruik maakt van dezelfde kernrandzone. Bij zulke regionale belangen is het lastig voor lagere overheden om niet alleen maar uit eigenbelang te handelen. Hierbij zal voor een hogere sturingsmacht gezocht moeten worden, zoals een Provincie. Zulke overheden kunnen hun kennis inzetten om te zorgen dat ook de regionale belangen vertegenwoordigd worden (Bryant, 1995, p. 258).

Echter is niet elke beslissing binnen de kernrandzone van regionaal belang. Denk hierbij aan het plaatsen van één huisje vlak bij de andere bebouwing. Deze ontwikkeling is op zo'n laag schaalniveau dat de lagere overheden hier het beste over zullen kunnen oordelen.

Verder zijn tegenwoordig, zoals net al genoemd, niet alleen maar de overheden belangrijk binnen de ruimtelijke ordening. Ook particuliere en private partijen worden steeds belangrijker. Overheden hebben steeds minder land in bezit en zijn steeds meer afhankelijk van privaat geld om ontwikkelingen mogelijk te maken (Balk e.a., 2010, p. 160; Van Dijk & Westerink, 2009, p. 39; Bryant, 1995, p. 256). Dit heeft ook zijn invloed op de rol van de overheid en haar beleidsinstrumentarium. Overheden krijgen hierbij steeds vaker een ondersteunende taak. Zo wordt samenwerking tussen de verschillende actoren dan ook steeds belangrijker, en om dit te ondersteunen worden beleidsinstrumenten die gericht zijn op bijvoorbeeld onderlinge communicatie en samenwerkingsverbanden steeds belangrijker (Hidding, 2010, pp. 132-133).

De vraag die hieruit voortkomt is hoe er moet worden omgegaan met het spanningsveld tussen lokale en regionale belangen. Gallent & Shaw (2007, p. 619) roepen op tot een integrale manier van plannen, omdat de potentie die de kernrandzone in zich heeft niet waargemaakt wordt wanneer planning en ontwikkeling alleen door de publieke sector gedaan wordt. Dit onderzoek probeert vanuit een gemeentelijk oogpunt erachter te komen hoe deze verhoudingen precies liggen, hoe ze zouden moeten liggen, en wat hiervoor nodig is.

2.4 Conclusie

Concluderend kan er gezegd worden dat de kernrandzone een veelzijdig en ingewikkeld gebied is. Dé kernrandzone lijkt dus niet te bestaan. Het gebied is lastig te definiëren en te begrenzen, wat het voor planners aan de ene kant makkelijker maakt omdat er een eigen betekenis aan gegeven kan worden, maar aan de andere kant geeft het ook veel onduidelijkheid waardoor het gebied ook snel vergeten kan worden. De ligging van de kernrandzone hoeft ook niet altijd direct aan de kern vast te zitten. Gebieden met ongeveer dezelfde kenmerken kunnen zich bijvoorbeeld ook ontwikkelen langs het spoor of bij een afrit van de snelweg. Wat precies een kernrandzone is lijkt dus vooral te liggen aan de specifieke kenmerken die iemand er aan geeft.

Verder lijkt er vanuit de literatuur vooral aandacht te zijn voor het missen van ruimtelijke kwaliteit in het de kernrandzones. Echter ontstaat er door het 'losse' en dynamische karakter van het gebied een duidelijk spanningsveld die vaak nog onderbelicht is. Het 'ongeplande', 'rommelige' karakter van de kernrandzone dat ervoor zorgt dat het gebied onaantrekkelijk kan ogen, zorgt tegelijkertijd voor unieke kwaliteiten van het gebied. Een plek bieden aan functies die zich nergens anders kunnen vestigen en een unieke ecologische structuur zijn hiervan duidelijke voorbeelden. Wat aan de ene kant gezien kan worden als een negatief kenmerk, heeft tegelijkertijd ook positieve aspecten. De vraag is welke positie de Nederlandse gemeenten hierin nemen, en hoe ze hiermee omgaan.

Ook is er de vraag hoe er beleidsmatig omgegaan zou moeten worden met de kernrandzones. Vaak beperkt het beleid voor deze zones zich als een beperking, wat soms meer kwaad dan goed kan doen in het gebied. Bewust omgaan met ontwikkelen en het creëren van een goede samenhang lijkt hierbij de juiste omgang, maar hoe dit precies bereikt moet worden blijft onbekend en zal per situatie verschillen. De vraag is hierbij echter waar de machtsverhoudingen moeten liggen voor deze gebieden om er beleidsmatig het beste mee om te kunnen gaan. Het is een complex gebied waar de belangen van veel verschillende actoren spelen, zowel particulier als verschillende bestuurlijke niveaus.

Dit onderzoek zal verder ingaan op hoe deze conclusies uit de literatuur zich verhouden tot de Nederlandse context. Hieruit zal blijken hoe de gemeenten en ambtenaren die met deze zones moeten werken het gebied zien, beoordelen en behandelen.

H3 Methoden

Behalve het theoretische kader is deze thesis gebaseerd op een eigen onderzoek. Hierbij is het belangrijk om de wijze waarop dit gebeurd goed toe te lichten. In dit hoofdstuk wordt er dan ook dieper ingegaan op verschillende aspecten rondom het onderzoek. Om te beginnen wordt de algemene opzet van het onderzoek besproken, waarna de opzet van de case studie aan bod komt. Daarna worden de onderzoeksmethoden toegelicht, gevolgd door de manier waarop de verzamelde data geanalyseerd wordt. Als laatste wordt er nog ingegaan op enkele ethische vraagstukken, en hoe de kwaliteit van het onderzoek hierbij meespeelt.

3.1 Onderzoeksopzet

Kwalitatief onderzoek

Door middel van een kwalitatief onderzoek wordt geprobeerd om een antwoord te krijgen op de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. Kwalitatief onderzoek is onderzoek waarbij “problemen in en van situaties, gebeurtenissen en personen beschreven en geïnterpreteerd worden met behulp van gegevens van kwalitatieve aard, zoals belevingen, ervaringen, betekenisverleningen die verzameld zijn via open interviews en/of participerende observatie en/of gebruik van bestaande documenten” (Baarda & De Goede, 2006, p. 353). In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van dataverzameling door middel van interviews en gebruik van bestaande documenten. Deze methoden worden in paragraaf 3.3 verder uitgelicht.

Kwalitatief onderzoek is de passende vorm voor dit onderzoek omdat het onderwerp toegelicht wordt vanuit het perspectief van de gemeenten. Hierbij wordt er gekeken naar hoe de mensen die met de kernrandzones moeten werken naar het gebied kijken. Deze vorm van onderzoek hier goed bij, omdat zulke ruimtelijke vraagstukken in de ruimtelijke ordening steeds meer gekenmerkt worden door de aanwezigheid van vele actoren met ieder zijn eigen blik op ruimtelijke vraagstukken (’t Hart e.a., 2009; Bryman, 2012, pp. 407-408). Om de verschillende denk- en werkwijzen van gemeenten het beste te kunnen begrijpen moet er meer in de diepte gegaan worden, iets wat lastiger is om met een kwantitatief onderzoek te bereiken. Er is niet één waarheid, maar een verzameling van verschillende opinies (’t Hart e.a., 2009, p. 255). Dit houdt ook in dat het onderzoek op een inductieve manier gebeurt, oftewel dat vanuit waarnemingen en bevindingen een algemene theorie wordt ontwikkeld (Bryman, 2012, pp. 15-16).

3.2 Case study

Dit onderzoek vindt plaats door middel van een case study. Hiervoor is gekozen omdat vanuit de literatuur al duidelijk werd dat context erg belangrijk is voor kernrandzones. Hoe een kernrandzone gezien wordt kan verschillen per land, stad, persoon, et cetera. Hierdoor is een case study de logische vorm van onderzoek. Verder is dit ook noodzakelijk omdat er gekeken wordt naar beleid op lokaal en regionaal niveau. Om dit zo goed en overzichtelijk mogelijk te doen moet er gekeken worden naar een specifieke regio. Door het onderzoek dus te beperken tot een bepaalde omgeving kan de context waarin het plaats vindt duidelijk omschreven worden, waardoor de resultaten meer kracht hebben.

In de case study is ervoor gekozen om enkel mensen te interviewen die (namens een gemeente) zelf werken in de ruimtelijke ordening en hierdoor betrokken zijn bij de (eventuele) kernrandzones. Hiervoor is gekozen omdat de kernrandzone in dit onderzoek wordt bekeken vanuit een bestuurlijk perspectief, en niet vanuit bijvoorbeeld een maatschappelijk perspectief. Deze mensen hebben het meest te maken met het beleid voor deze zones aangezien zij er mee moeten werken. Dit zorgt ervoor dat zij in een positie staan waarin zij hierover goed kunnen oordelen.

Bij het selecteren van een case study gebied is er gezocht naar een geschikt onderzoeksgebied waarmee de keuzemogelijkheden van verschillende gemeenten op een logische manier beperkt kan worden. De mogelijkheid is er niet om een substantieel deel van alle 393 gemeenten in Nederland te kunnen onderzoeken, en de verschillen in Provinciaal beleid kunnen ervoor zorgen dat er een vertekend beeld ontstaat in de resultaten. Hierdoor is ervoor gekozen om het onderzoeksveld te verkleinen naar één specifieke provincie.

Hierbij is er gekozen voor de provincie Utrecht, met een onderzoeksveld van 26 gemeenten. Er is gekozen voor deze provincie om drie redenen. Allereerst is er de reden dat de provincie Utrecht deels zelf deel uit maakt van de 'stedelijke zone' van de Randstad in het westen, maar ook van de 'landelijke zone' van het oosten van Nederland. Deze combinatie zorgt voor een interessante verhouding tussen landelijke en stedelijke belangen, iets wat ook kenmerkend is voor de kernrandzones zelf. Als tweede is er de variëteit binnen de provincie zelf. Provincie Utrecht heeft een mix van natuurlijke landschappen, en een mix van gemeenten als het gaat om inwoneraantallen en landoppervlakte. Als laatste reden is er het feit dat de Provincie Utrecht in de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013 (PRV) haar gemeenten verzocht heeft om een kernrandzone visie op te stellen, en hiermee ook de mogelijkheid gegeven heeft om (in beperkte mate) nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken, waar het eerder 'op slot' stond buiten de rode contouren (Provincie Utrecht, 2015b). Dit houdt in dat de gemeenten in de provincie Utrecht waarschijnlijk het gebied al eens bekeken hebben, of zelfs al bezig zijn met specifiek beleid voor deze zone.

Binnen de provincie Utrecht gebeurt de selectie voor een deel opportunistisch (Bryman, 2012, p. 419). Elk van de 26 gemeenten kan in principe onderdeel zijn van het onderzoek, maar de verwachting is dat niet elke gemeente de tijd en/of mogelijkheid zal hebben om deel te nemen aan dit onderzoek. Er is dan ook niet de doelstelling om alle 26 gemeenten te onderzoeken, maar om wel een voldoende 'algemeen' beeld te krijgen zullen er minstens tien gemeenten onderzocht worden. Er is geprobeerd om in ieder geval de meest 'interessante' gemeenten in het onderzoek te betrekken.

Om te bepalen welke gemeenten waarschijnlijk het meest interessant voor het onderzoek zullen zijn, moet er gekeken worden naar welke aspecten belangrijk zijn om naar te kijken. Om een beeld te krijgen van hoe een gemeente omgaat met verschillende aspecten van de kernrandzone, zoals ontwikkelingen en problemen, geven 'actievere' kernlandzones waarschijnlijk meer relevante data vergeleken met kernrandzones waar weinig tot niks gebeurt. Om een inschatting hiervan te maken is er gekeken naar verschillende cijfers per gemeente, namelijk het landoppervlakte en de bevolkingsdichtheid. Als eerste is er gekozen voor landoppervlakte omdat de kernrandzone het gebied betreft tussen het stedelijke en het landelijke. Qua landoppervlakte grote gemeenten zullen hierbij eerder de ruimte hebben voor een duidelijke aanwezigheid van zowel landelijk, stedelijk en alles ertussenin, vergeleken met een relatief kleine gemeente. Als tweede is er gekozen om te kijken naar de bevolkingsdichtheid van de gemeente. De reden hiervoor is dat een van de grootste krachten achter de kernrandzone het stedelijk gebied is. Een drukker stedelijk gebied zal hierdoor naar verwachting een actievere kernrandzone hebben.

Omdat het onderzoek zich ook richt op het 'nut' van beleid voor deze zones is het ook belangrijk om kleine kernen niet over te slaan. Deze kernen zijn even goed onderdeel van Nederland en de Provincie Utrecht als een grote kern. Aangezien veel gemeenten in de provincie Utrecht bestaan uit verschillende kleinere kernen zorgt dit gelijk ervoor dat kleine kernen niet overgeslagen worden in dit onderzoek. Zo bestaat gemeente Stichtse vecht bijvoorbeeld uit maar liefst 12 kernen. Hiermee wordt vermeden dat de resultaten zich alleen maar richten op kernen van 'voldoende grootte'.

Voor zowel het landoppervlakte als de bevolkingsdichtheid zijn alle 26 gemeenten gerangschikt van hoog naar laag, waarbij de gemeente die op nummer 1 staat een hogere kans van relevantie voor het onderzoek heeft dan de nummer 26 van de lijst. Hierdoor krijgt elke gemeente twee rangnummers (zie bijlage 1 en 2). Deze rangnummers worden bij elkaar opgeteld en deze uitkomsten zijn ook weer gerangschikt, waardoor er de uiteindelijke ranking ontstaat van waarschijnlijke relevantie voor dit onderzoek (zie bijlage 3). Zoals eerder genoemd houdt dit niet in dat bepaalde gemeenten uitgesloten worden van het onderzoek, alleen dat hoger genoteerde gemeenten eerder benaderd zullen worden dan lager genoteerde gemeenten. Hierbij moet wel de opmerking geplaatst worden dat dit slechts een schatting geeft van 'interessantheid', en het dus niet betekend dat gemeenten die lager in de ranking staan daadwerkelijk ook minder interessant zijn voor dit onderzoek.

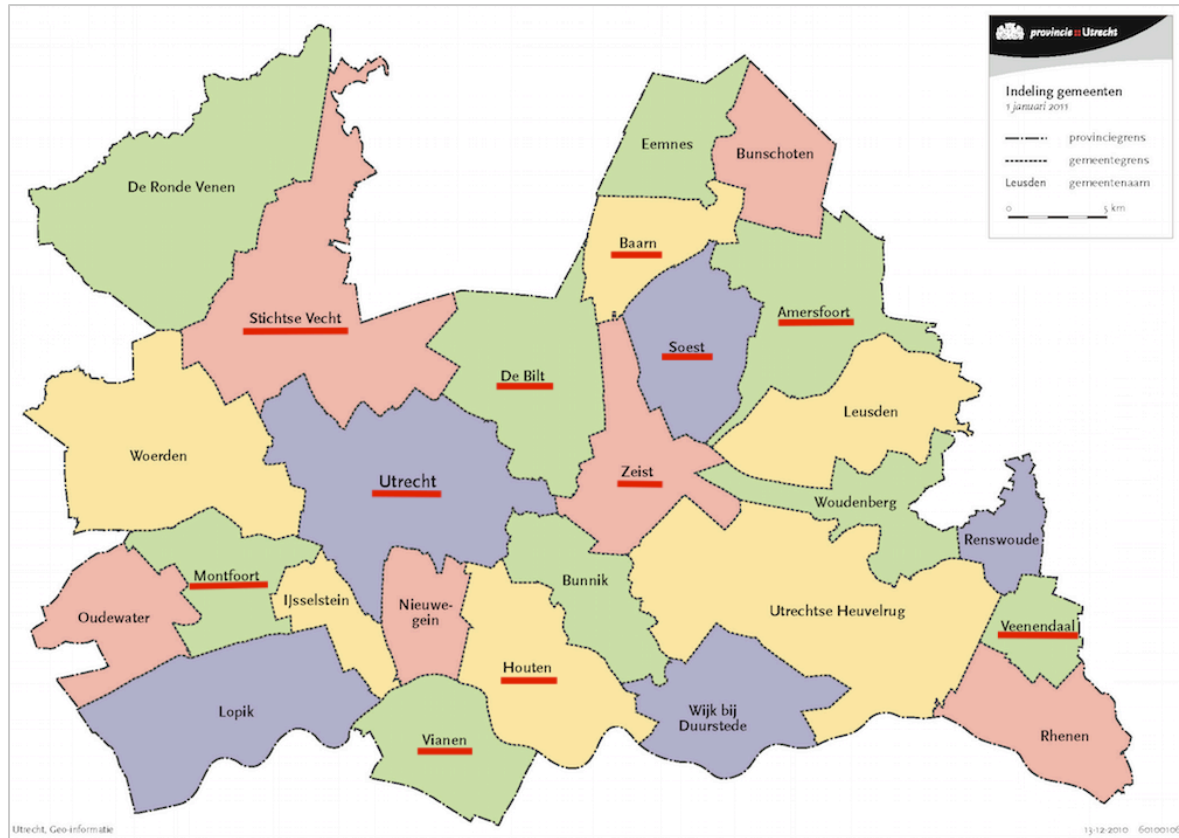
Om hier (deels) rekening mee te houden is er behalve de ranking ook nog gekeken naar welke gemeenten al een kernrandzonevisie of iets in die richting gerealiseerd hebben, ermee bezig zijn, of de intentie hebben om er een te gaan maken. Door middel van een open gesprek met de Carola Berkelaar van de Provincie Utrecht is er een overzicht gemaakt van welke gemeenten het al bekend is dat ze in ieder geval met specifiek beleid voor de kernrandzone bezig zijn, in welke fase dan ook. Om een vertekent beeld te voorkomen is er geprobeerd zowel gemeenten die volgens de Provincie Utrecht ermee bezig zijn als gemeenten die er juist nog niet mee bezig zijn te spreken.

Dit heeft geresulteerd in de volgende lijst van participerende gemeenten/ambtenaren (met bijhorende ranking):

Amersfoort (2) Charles Rijsbosch	Montfoort (21)* Marcel Dingemans	Veenendaal (13)* Brigit Huijsmans
Baarn (18)* Jan Henk Timmerman	Stichtse Vecht (3) Tomas de Smet & Tom van Es	Vianen (15)* Marinke Kruijt
De Bilt (7)* Peter Prins	Soest (8)* Ad van Dongen	Zeist (5) Dick Wijen
Houten (4) Koen Helling	Utrecht (1) Mieke Span	

(* Gemeente heeft/is bezig met/heeft plannen voor een kernrandzonevisie volgens de Provincie Utrecht)

Afbeelding 3.1: Cases binnen de provincie Utrecht

(Bron: Provincie Utrecht, 2015c; Eigen bewerking)

3.3 Onderzoeksmethoden

3.3.1 Documentenanalyse

Als eerste heeft er een documentenanalyse plaatsgevonden. Door middel van deskresearch is er gezocht naar visies en beleid over de kernrandzone van elke, aan dit onderzoek deelnemende, gemeente. Dit kan zowel bestaan uit vastgesteld beleid als uit nog niet vastgesteld beleid. Het doel van deze analyse is om een beeld te krijgen van het beleid of de visie die de gemeenten eventueel al hebben liggen voor de kernrandzone. Deze informatie dient als voorbereiding voor de interviews, maar ook om (de hoofdlijnen van) het gemeentelijke beleid rondom de kernrandzones vast te stellen in de uiteindelijke analyse.

Hierbij is er gekeken naar de verschillende visies die de gemeenten digitaal openbaar hebben staan. Dit betreft structuurvisies, visies voor het landelijk gebied en/of kernrandzonevisies. Hierbij kan het gaan om al vastgestelde stukken, maar aangezien het vaker ook over stukken gaat die nog in behandeling zijn kan het ook gaan om conceptvisies. Hierin is gezocht of er een 'kernrandzone', of iets in die trend, benoemd wordt. Is dit niet het geval dan wordt er gekeken of het gebied rondom de kern behandeld wordt, bijvoorbeeld als onderdeel van het landelijk gebied. Hierbij is er gelet op verschillende zaken:

- De kwaliteiten van het gebied
- De problemen in het gebied
- Hoofdpunten van het huidige beleid voor het gebied
- De toekomstvisie voor het gebied
- De specifieke begrenzing van het gebied

Deze aspecten zijn meegenomen in de analyse van hoofdstuk 4.

3.3.2 Diepte-interviews

Het tweede onderdeel van dataverzameling vindt plaats door middel van het uitvoeren van diepte-interviews met (beleids)ambtenaren van de gemeente of mensen die direct betrokken zijn bij het opstellen van beleid voor de kernrandzones. Hiervoor is gekozen omdat er geprobeerd wordt om inzicht te krijgen in de gemeentelijke relatie met de kernrandzones. Om dit te kunnen bereiken zullen de gemeenten zelf aan het woord moeten komen. Verder wordt er ook gebruik gemaakt van contact met andere partijen zoals de Provincie. Echter wordt deze informatie beschouwd als extra informatie en niet als directe resultaten voor het onderzoek.

Bryman (2012, pp. 12, 471) geeft twee hoofdvormen voor interviews. Als eerste is er het gestructureerd interview waarbij dezelfde vragen op dezelfde manier in dezelfde context worden gesteld en daarnaast bestaat er het ongestructureerd interview waarbij er veel ruimte bestaat voor maatwerk en alleen gewerkt wordt met een lijst van onderwerpen. In dit onderzoek vinden interviews plaats op een semigestructureerde wijze. Dit betekent dat er gebruik wordt gemaakt van een lijst van vragen en/of specifieke topics (zie bijlage 4). De semigestructureerde opzet geeft ruimte voor nieuwe vragen, om af te wijken van de volgorde en de geïnterviewde mag vragen beantwoorden op zijn eigen manier (Bryman, 2012, pp. 12, 471-473). Hierdoor kunnen zaken naar boven komen die niet direct van tevoren bedacht zijn. Verder wordt er ook gekeken naar hoe de geïnterviewde onderwerpen en vraagstukken zelf definieert, begrenst en begrijpt (Bryman, 2012, p. 471). Dit is een goede aanpak omdat de kernrandzone een flexibel begrip is. Niet elke geïnterviewde hoeft precies hetzelfde gebied voor ogen te hebben.

Ter voorbereiding op de interviews is er gebruik gemaakt van deskresearch. Van tevoren is het grondgebied van de betreffende gemeente bekeken via geografische kaarten om zo een globaal beeld te krijgen van het gebied en zijn kernranden. Verder is er, zoals hiervoor al besproken, gekeken of er al specifiek beleid is voor deze zones, en indien aanwezig wat dit beleid inhoudt. Hiermee is er voldoende voorkennis om het gesprek over de kernrandzones aan te gaan.

De interviews zijn als audio bestand opgenomen, en zijn verwerkt door middel van het uittypen van transcripties. Dit houdt in dat het gesprek voor zover mogelijk letterlijk uitgetypt word, om zo min mogelijk data te beïnvloeden. De verdere analyse gebeurt vanuit de uitgetypte data. Om alle data op een overzichtelijke manier te verwerken, zijn de uitgewerkte transcripties verwerkt in een thematische analyse. Hierbij wordt de data onderverdeeld in verschillende thema's. Hoe deze thematische analyse tot stand gekomen is zal verder besproken worden in 3.3.3.

Hierbij moet wel de opmerking gemaakt worden dat het opnemen van het interview bij één interview mislukt is door een technisch mankement, namelijk het interview met de heer Dick Wijen van Gemeente Zeist. Om dit op te lossen is er zo spoedig mogelijk na het interview een samenvatting in hoofdlijnen gemaakt. Deze is nagekeken door de heer Wijen om zo toch betrouwbare data over te houden.

3.3.3 Analyse strategie

Thematische analyse

De analyse van de verzamelde data gebeurt door middel van een thematische analyse (Bryman, 2012, pp. 578-581). In combinatie met de theorie zijn er na het houden van de interviews, het schrijven van transcripties en het bekijken van eventuele beleidsdocumenten verschillende hoofdthema's aan te duiden. Op deze manier kunnen de hoofdpunten van elke case (schematisch) op een structurele en overzichtelijke manier samengevat en weergegeven worden (zie bijlagen 5 t/m 15). Hierdoor kunnen de verschillende resultaten goed met elkaar vergeleken worden, om zo tot een duidelijk beeld te komen. Door in de schema's te verwijzen naar de daadwerkelijke transcripties, door middel van paginanummers en quotes, wordt het verzamelen van de data transparant gehouden.

Door de data te concentreren in hoofdlijnen wordt vermeden dat er een overvloed aan informatie plaats vindt. Het concentreren van de data is in kwalitatieve onderzoeken zelfs een kritieke stap (Wolcott, 1990, zoals in Bryman, 2012, p. 689). Dit maakt het makkelijker om argumenten te motiveren, in plaats van ‘verdwaalt’ te raken in alle beschikbare data (Bryman, 2012, p. 689). Er moet ook rekening gehouden worden met het risico dat de resultaten te beschrijvend van aard lijken en een analyserende kant missen. Hierdoor is het belangrijk dat de onderzoeksvragen als een focus gebruikt worden die richting kunnen geven aan de uiteindelijke resultaten. Verder is het belangrijk om in gedachten te houden dat het onderzoek gebaseerd is op een theoretisch frame (Bryman, 2012, p. 689). De hoofdlijnen uit de theorie kunnen ook helpen om de resultaten beter te kunnen plaatsen in het onderzoek. Om deze redenen is er gekozen om in de thema’s zo veel mogelijk aan het theoretisch kader vast te houden.

Coderen

Dit onderzoek bestaat uit twee delen, namelijk de kenmerken van de kernrandzones zelf, en een beleid (sturings)gedeelte. Deze tweedeling uit het theoretisch kader komt ook terug in het opzetten van de thema’s. Het eerste gedeelte, met betrekking tot de kernrandzone zelf, is grotendeels gebaseerd op de zes kernkenmerken van Gallent e.a. (2004, pp. 218-220), namelijk locatie, landgebruik, bevolkingsdichtheid, ruimtelijke economie, transitiezone en landschap. Hierbij wordt er gekeken of deze thema’s, zoals beschreven in hoofdstuk 2, ook terugkomen in het beeld van de geïnterviewden. Hierbij zijn nog twee andere thema’s toegevoegd, namelijk die van problemen en kwaliteiten. Deze twee thema’s laten zien wat er speelt in de kernrandzones, iets wat belangrijk is voor het beleid.

Het tweede gedeelte draait zoals gezegd om het beleidsgedeelte van de kernrandzones. Hierbij gaat het om hoe het gebied gestuurd wordt en hoe het gestuurd dient te worden (volgens de geïnterviewden). Hierbij wordt er onderscheidt gemaakt tussen zeven hoofdthema’s, welke ook voornamelijk voortkomen uit het theoretisch kader, namelijk de aanleiding voor eventueel beleid, strategie, governance, beleid algemeen, kernrandzonevisie beleid positief, kernrandzonevisie beleid negatief en rode contouren. Hierbij draait het om hoe de gemeente beleidsmatig met de kernrandzone omgaat, maar vooral ook om hoe de geïnterviewde het beleid beoordeelt.

Om het geheel iets te verduidelijken zijn de verschillende thema’s nog eens op een rijtje gezet, met hierbij per thema de inhoud in één zin samengevat (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1: Thematische hoofdthema’s

Analysethema’s		
Kernrandzone	Locatie	Waar is de kernrandzone te vinden?
	Landgebruik	Wat voor functies zitten er in de kernrandzone?
	Bevolkingsdichtheid	Zijn er specifieke kenmerken aan de bevolkingsdichtheid in het gebied?
	Ruimtelijke economie	Zijn er specifieke (ruimtelijk) economische kenmerken in het gebied?
	Transitiezone	Wat voor karakter heeft de kernrandzone als het gaat om de verbinding tussen het landelijk en stedelijk gebied?
	Landschap	Welke eigenschappen heeft het landschap in de kernrandzone?
	Problemen	Wat voor problemen spelen er rondom de kernrandzone?

	Kwaliteiten	Wat zijn de kwaliteiten van het gebied?
Beleid	Aanleiding	Wat is de aanleiding om beleid voor de kernrandzone op te stellen?
	Strategie	Wat moet er bereikt worden met het beleid?
	Governance	Hoe moeten de sturingsverhoudingen liggen binnen het gebied?
	Beleid algemeen	Zijn er opmerkingen over het algemene beleid (met betrekking tot de kernrandzones), wat niet over het specifieke kernrandzonevisie beleid gaat?
	Kernrandzonevisie beleid positief	Wat is er goed aan het Provinciale kernrandzonevisie beleid?
	Kernrandzonevisie beleid negatief	Wat kan er beter aan het Provinciale kernrandzonevisie beleid?
	Rode contouren	Is het rode contouren beleid nog doelmatig genoeg?

3.4 Ethiek en kwaliteit

Ethiek

Gezien het feit dat kwalitatief onderzoek vaak niet om vastgestelde feiten draait, is het lastiger om tot een 'zuiver' resultaat te komen. Zowel onderzoeker als onderzochte kunnen bij een kwalitatief onderzoek nooit geheel objectief handelen, zowel bewust als onbewust (Bryman, 2012, p. 405). Er kunnen bijvoorbeeld allerlei politieke en sociale zaken meespelen, waardoor iemand zijn of haar antwoord aanpast. Zo kan een geïnterviewde er bijvoorbeeld voor kiezen om geen negatieve antwoorden te geven, omdat dit bijvoorbeeld gevoelig kan liggen binnen de organisatie. Als voorbeeld kan er bijvoorbeeld gedacht worden aan een gemeente die haar eigen grondgebied en beleid niet in diskrediet wil brengen. Aangezien het in de interviews vooral om aan gemeente verbonden personen gaat, moet er rekening gehouden worden met de 'gevoeligheid' van informatie voor deze personen. Daarom zijn voorafgaand aan elk interview een aantal afspraken gemaakt betreffende de behandeling van deze informatie. Hierbij gaat het o.a. om de volgende zaken:

- Toestemming om het interview op te nemen.
- Toestemming om een transcriptie van het gesprek te maken en eventueel quotes in de uiteindelijke tekst van de scriptie te verwerken.
- De optie om (binnen een bepaald tijdsbestek) de transcriptie na te laten lezen door de geïnterviewde, met de mogelijkheid om bepaalde uitspraken achteraf nog aan te passen, te verwijderen of toe te voegen.
- Het openbaar beschikbaar worden van de scriptie na afronding.

Deze afspraken houden in dat de mogelijkheid bestaat dat er bepaalde informatie verzwegen kan worden, wat eventueel voor een (deels) vertekend beeld kan zorgen. Echter kan deze situatie als noodzakelijk gezien worden, zeker wanneer het gaat om politiek of bestuurlijk gevoelige informatie, en kan hierdoor als (ethisch) onvermijdelijk beschouwd worden. Hoewel de kans aanwezig is dat bepaalde (negatieve) informatie verzwegen wordt, is de verwachting dat dit niet voor grote problemen zal zorgen als het gaat om de uiteindelijke resultaten. Omdat dit onderzoek niet draait om zeer gevoelige informatie of 'taboes', wordt er verwacht dat de participanten (relatief) waarheidsgetrouw zullen antwoorden. Zeer specifieke informatie over bepaalde kernrandzones zal zo veel mogelijk worden vermeden, aangezien het onderzoek niet gaat over de fysieke kernrandzones zelf, maar over de (bestuurlijke) omgang met deze gebieden.

Verder is het erg lastig om als geïnterviewde geheel een eigen mening buiten beschouwing te laten, of precies te weten wat in dit geval 'de gemeente' ervan vindt. Wat betreft dit onderzoek is gegeven te accepteren. Er wordt geprobeerd om te peilen wat de gedachtegang bij de gemeenten is over de kernrandzones, en 'de gemeente' kan hier gezien worden als de mensen die ermee (moeten) werken. Dit onderzoek richt zich dus ook op de manier waarop de werknemers van de gemeenten, die in hun werkveld te maken hebben met de kernrandzone(visie), naar dit gebied kijken. Meningingen die niet per se door het gehele gemeentelijk bestuur worden gedeeld kunnen hierbij naar voren komen. De resultaten zullen daarom ook geen afspiegeling zijn van de 'officiële' standpunten van de gehele gemeente, maar de gemeente zelf kan meer als context gezien worden waarin de mening van de ambtenaar zich gevormd heeft. Door genoeg verschillende personen te spreken uit verschillende gemeenten en dus verschillende situaties is de verwachting dat een algemene mening over deze zones wel kan worden vastgesteld, en dat eventuele persoonlijke meningen die niet gedeeld worden, kunnen worden weg gefilterd.

Kwaliteit

Rekening houdend met het voorgaande moet er ook gekeken worden naar de algehele kwaliteit van het onderzoek. De kwaliteit van kwalitatief onderzoek is te bepalen op verschillende manieren. Bij het bepalen van kwaliteit worden de 'reliability' en 'validity' van een onderzoek vaak gezien als de belangrijkste criteria (Bryman, 2012, p. 389). Echter bestaan er twijfels over of deze criteria relevant zijn voor kwalitatief onderzoek. Zo gaat validity onder andere over de meetbaarheid van de onderzoekseenheden en reliability over stabiliteit en de consistentie van het onderzoek (Bryman, 2012, pp. 169-172). Beide aspecten meten hierbij de kwaliteit aan zaken die niet veel bij kwalitatief onderzoek voorkomen. Kwalitatief onderzoek is namelijk meestal gericht op 'sociale' vraagstukken, waarbij de data niet direct meetbaar is en niet plaatsvinden in een stabiele, controleerbare setting (Bryman, 2012, p. 389). Om de net genoemde redenen is er in dit onderzoek gekozen om de kwaliteit niet te toetsen aan 'reliability' en 'validity', maar op een alternatieve manier, namelijk 'thrustworthiness' (Guba & Lincoln, 1994, zoals besproken in Bryman, 2012, pp. 390-393). Voor deze manier is gekozen omdat deze beter aansluit op het uitvoeren van een kwalitatief onderzoek.

Het bepalen van "thrustworthiness" gaat door middel van vier criteria (Bryman, 2012, pp. 390-393):

- *Credibility*: Zijn de resultaten de juiste weergave van de wereld?
In dit onderzoek wordt dit mede gewaarborgd door het toepassen van respondent validatie (Bryman, 2012, p. 391). Dat wil zeggen dat de uitgewerkte transcripties van de interviews ter goedkeuring worden voorgelegd aan de respondenten. Dit zorgt ervoor dat de data overeenkomt met wat de geïnterviewden bedoelden te zeggen, en er geen foute uitspraken gedaan zijn. Op deze manier moet de data zoveel mogelijk met de realiteit van de respondent overeenkomen. Om te zorgen dat het verzamelde eindresultaat voldoende overeenkomt met de werkelijkheid, worden resultaten die door verschillende respondenten bevestigd worden als betrouwbaarder gezien dan bijvoorbeeld een resultaat die slechts één keer genoemd is.
- *Transferability*: Wordt de context van het onderzoek voldoende beschreven, waarmee bepaald kan worden of de onderzoeksresultaten generaliseerbaar zijn?
Dit gebeurt in dit onderzoek in het analysehoofdstuk (Hoofdstuk 4). Hierin wordt de nationale, provinciale en gemeentelijke context besproken. Hierbij wordt de situatie waarin het onderzoek plaats vindt, namelijk de beleidsmatige context en de bestuurlijke verhoudingen rondom deze zones besproken, om zo een duidelijk beeld van de situatie te krijgen. Gezien het feit dat het een kwalitatief onderzoek betreft zal het nooit geheel generaliseerbaar zijn, zeker niet in internationale context. Echter zullen de resultaten wel (gedeeltelijk) te vertalen zijn naar casussen die te maken hebben met ongeveer dezelfde context, in dit geval voor Nederlandse gemeenten en

wellicht andere landen of steden die met relatief dezelfde spanningen en regels te maken hebben.

- *Dependability*: Zijn alle fasen van het onderzoeksproces vastgelegd?

In dit onderzoek gebeurt dit door middel van het methodologie hoofdstuk, en door het grotendeels toegankelijk maken van de verzamelde data. Verder gaan alle keuzes die gemaakt (moeten) worden in het onderzoek gepaard met een beschreven verantwoording, en worden interviews uitgeschreven in een transcriptie. Hierdoor is het toch mogelijk voor bijvoorbeeld andere onderzoekers om na te gaan hoe de resultaten tot stand zijn gekomen. De transcripties van de interviews zijn echter niet opgenomen in de bijlagen van de openbare versie van deze thesis, maar zijn enkel ter beschikking gesteld aan de betreffende beoordelaars van de Universiteit Utrecht.

- *Conformability*: Is het onderzoek zo objectief mogelijk geweest?

Door het zo goed mogelijk proberen te beargumenteren van eventuele gemaakte keuzes en van de resultaten, het vermijden van het innemen van een standpunt, en het beschikbaar maken van de transcripties, is in deze scriptie zo veel mogelijk geprobeerd om objectief te blijven. Er worden niet zomaar uitspraken gedaan die verder niet theoretisch of analytisch onderbouwt kunnen worden. Hierbij is te denken aan kwesties zoals het wel of niet rommelig vinden van volkstuintjes. Hier wordt persoonlijk geen standpunt in genomen, en enkel de reacties van de respondenten worden vertaald naar de analyse en de resultaten.

Zoals hierboven te lezen is wordt er met elk van de vier punten van ‘thrustworthiness’ rekening gehouden bij de opzet van dit onderzoek. Hiermee is de verwachting er dat de kwaliteit van dit onderzoek voldoende hoog is om betrouwbare resultaten te genereren. Samen met de aspecten in de voorgaande alinea’s is er een goede basis om dit onderzoek mee te doen. De resultaten hiervan worden beschreven in de komende hoofdstukken.

H4 Analyse

Dit analysehoofdstuk bestaat uit drie delen. Als eerste wordt de context waarin de onderzochte casussen zich bevinden besproken. Dit is noodzakelijk omdat, zoals al uit het theoretisch kader bleek, de context erg belangrijk is als het gaat om kernrandzones. In dit eerste deel wordt de situatie van enkele belangrijke ontwikkelingen geschetst op nationaal en provinciaal niveau. Hierbij gaat het vooral om de bestuurlijke ontwikkelingen die effect hebben op het ontstaan en het besturen van de kernrandzones binnen het betreffende (bestuurlijke) niveau. Hierbij is bijvoorbeeld te denken aan bestuurlijke richtlijnen. Hierna wordt de lokale context geanalyseerd door middel van de resultaten die voortkomen uit de thematische analyse (zie ook bijlage 5 tot en met 15). Deze zullen per thema besproken worden, om zo tot een uitgewerkt beeld te komen van de caseresultaten. Als laatste wordt alle informatie van voorgaande punten samengevoegd om zo de deelvragen van deze scriptie zo correct mogelijk te beantwoorden.

4.1 Casebeschrijving

4.1.1 Nationaal

Een belangrijk aspect van de Nederlandse ruimtelijke ordening is dat het motto 'decentraal wat kan, centraal wat moet' (Rijksoverheid, 2011). Dit motto geeft weer wat de grote lijnen zijn als het gaat om bestuurlijke verhoudingen. Het Rijk houdt zich alleen nog bezig met taken die van nationaal belang zijn, zoals de hoofdnetwerken van wegen, versterking van de economie en de verbetering van de luchtkwaliteit (Rijksoverheid, 2015). Wat betreft de kernrandzones betekent dit dat het Rijk hier vrij weinig mee te maken heeft. Wel hebben ze dus de opdracht gegeven aan de provincie en de gemeente om de 'dagelijkse' ruimtelijke ordening voor zich te nemen, en alles zo decentraal mogelijk te doen. Het Rijk heeft de bevoegdheden van de ruimtelijke ordening op de volgende manier verdeeld (Rijksoverheid, 2015):

- Provincies voeren het landschapsbeleid uit. Het is hun taak om te zorgen voor voldoende groene ruimte in en rondom de steden.
- Gemeenten zijn verantwoordelijk voor woningbouw en bedrijventerreinen en bouw van nieuwe plekken voor bedrijven. Het bestemmingsplan is het belangrijkste instrument voor de ruimtelijke ordening in een gemeente.

Deze verdeling zorgt ervoor dat de kernrandzone een bestuurlijk lastig punt is, omdat het een plek is waarin zowel woningbouw en bedrijvigheid plaatsvindt, binnen het (groene) landschap rondom de stad. Dit zorgt ervoor dat qua bevoegdheid de kernrandzone verdeeld is, wat af en toe kan botsen.

4.1.2 Provinciaal

Kernrandzonebeleid

Het beleid dat de provincie Utrecht voorlegt wordt vastgesteld in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV), waarbij de PRV de algemene regels bevat welke gemeenten in acht moeten nemen bij het opstellen van ruimtelijke plannen (Provincie Utrecht, 2013). In deze PRV wordt aan de hand van een aantal regels beschreven hoe gemeenten om moeten gaan wanneer zij kleinschalige ontwikkelingen willen realiseren direct in aansluiting met het stedelijk gebied. Hiermee laat de provincie het toe voor gemeenten om vlak buiten de rode contouren kleinschalige stedelijk-gerelateerde ontwikkeling, zolang het voldoende ruimtelijke kwaliteit toevoegt en de omliggende agrarische bedrijven niet in hun bedrijfsvoering belemmerd (Provincie Utrecht, 2013, pp. 28-29; zie bijlage 16). Een belangrijke voorwaarde voor het toestaan van deze ontwikkelingen is dat de gemeenten eerst een integrale kernrandzonevisie moeten opstellen, die de provincie moet

goedkeuren (Provincie Utrecht, 2013, p. 28). Hiermee hopen ze te bereiken dat er een visie op lange termijn ontstaat waarmee duidelijkheid wordt geschept voor alle betrokkenen, en waarmee gemeenten uiteindelijk makkelijker kleinschalige ontwikkelingen kunnen toestaan, om zo de leefbaarheid van de randen te vergroten (Provincie Utrecht, 2015a).

Om de gemeenten een handje te helpen heeft de provincie Utrecht een handreiking opgesteld om zo het concept van kernrandzones iets te verduidelijken. Een van de hoofdpunten die ze met het beleid lijken te willen bereiken is een kwaliteitsverbetering van het gebied. In de aanleiding wordt dan ook heel duidelijk ‘verrommeling’ genoemd als een van de kenmerken van de kernrandzone (Provincie Utrecht, 2015a).

Rode contouren

Wat precies de kernrandzone is laat de provincie over aan de gemeenten, omdat het voor elke gemeente anders zal zijn. Het enige wat de provincie aangeeft is dat kernrand grenst aan de rode contour, en er misschien zelfs iets binnen kan vallen (Provincie Utrecht, 2015a). Wat betreft de rode contouren is provincie Utrecht vrijwel nog de enige provincie die dit beleid nog handhaaft. Dit zorgt ervoor dat alle gebieden die buiten de rode contouren vallen in principe ‘beheerd’ worden door de provincie Utrecht. Volgens de provincie is het “een belangrijk instrument: het draagt bij aan het handhaven van de kwaliteit van het landelijk gebied en ondersteunt het realiseren van de binnenstedelijke ambities” (Provincie Utrecht, 2015). Dit houdt in dat de provincie in principe geen (stedelijk-gerelateerde) ontwikkelingen toelaat in het buitengebied, en dat met het kernrandzonebeleid de deur nu weer op een kier is gezet, in ieder geval voor de zone die direct aan de rode contour grenst (Provincie Utrecht, 2015; Provincie Utrecht, 2015c).

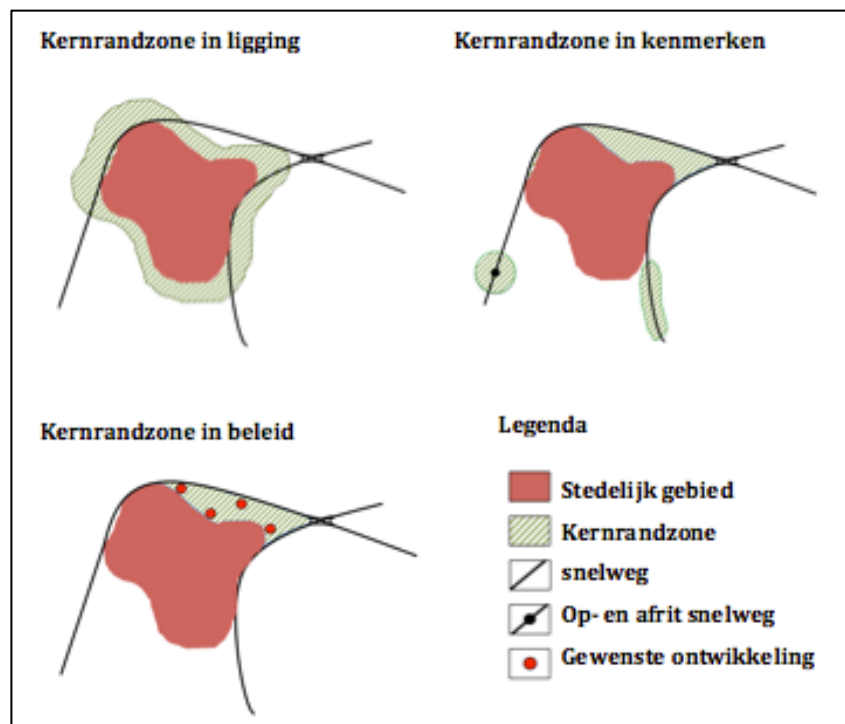
4.2 Thematische analyse

4.2.1 Kernrandzone

Locatie

Wat betreft de specifieke locatie van de kernrandzone blijkt er een verschil te zijn tussen het gebied dat qua ligging kernrandzone is, het gebied dat de kenmerken van een kernrandzone heeft, en het gebied waarvoor beleid gemaakt wordt (zie afbeelding 4.1). Zo geven verschillende respondenten aan dat de kernrandzone qua ligging in principe het gebied rondom het stedelijk gebied is, tegen de rode contouren aan (Interviews Dingemans, 2015; Helling, 2015; Rijsbosch, 2015). Dit is, zoals in de literatuur ook naar voren kwam, het ideaalbeeld van de kernrandzone als ring om het stedelijk gebied heen.

Afbeelding 4.1: Drie soorten kernrandzones

(bron: Eigen bewerking)

Aan de andere kant is er het gebied dat ook daadwerkelijk (in ieder geval enkele) kenmerken heeft van een kernrandzone. Zo vertellen veel respondenten dat niet de gehele ring rondom het stedelijk gebied gezien kan worden als een 'echte' kernrandzone, maar dat het slechts delen zijn die ook de kenmerken van een kernrandzone hebben (Interviews Prins, 2015; Dingemans, 2015; Kruijt, 2015; Rijsbosch, 2015; De Smet & Van Es, 2015; Timmerman, 2015). Het beeld dat de meeste respondenten bij een kernrandzone hebben is dat het een verrommeld overgangsgebied is met een mix van verschillende functies. Echter geven meerdere respondenten aan dat er binnen hun betreffende gemeente maar weinig plekken aan te wijzen zijn die volgens hun de kenmerken hebben van een 'echte' kernrandzone (Interviews Prins, 2015; Helling, 2015; Rijsbosch, 2015; Timmerman, 2015).

Beleidsmatig blijkt er nog een derde manier waarop de locatie van de kernrandzone bepaald kan worden. Hierbij wordt er grotendeels geconcentreerd op de gebieden rondom de kern waarbij er één of meerdere ontwikkelingen gewild zijn, zoals bijvoorbeeld de Kernrandzonevisie Drakenburgergracht van Baarn, waarbij de komst van een wellnesscentrum een van de grote drijfveren achter de visie is (Interview Timmerman, 2015; Gemeente Baarn, 2015). Voor de afbakening van de kernrandzone wordt hierbij vooral gezocht naar logische grenzen zoals een weg, rivier of gemeentegrens. Dit is ook duidelijk terug te zien in de kernrandzonevisies die er al liggen, of er nog aan komen. Hoewel er wellicht meerdere gebieden zijn die enkele kenmerken van een kernrandzone in zich hebben, heeft het geen prioriteit voor de gemeente om hier extra beleid op te gaan ontwikkelen (Interviews Van Dongen, 2015; Prins, 2015; Wijen, 2015; Timmerman, 2015).

De rest van de gebieden rondom de kern in de meeste gemeenten zijn namelijk verschillende delen van het stedelijk gebied begrensd met een redelijk harde rand. Hierbij is te denken aan een snelweg, een rivier, of een rij huizen. Achter deze harde grens is vaak een dominant agrarisch karakter te vinden (zie afbeelding4.2). Hierdoor is er vaak geen noodzaak om voor de gehele 'kernrandzone-band' beleid te maken (Interviews Dingemans, 2015; De Smet & Van Es, 2015). Ook bij de kleinere dorpen binnen het onderzoeksgebied blijkt volgens de geïnterviewden vaak een echte kernrandzone te missen. Hier is vaak een scherpere grens met het agrarisch gebied, waardoor er verder ook geen ontwikkelingen gewenst zijn (Interviews Kruijt, 2015; Helling, 2015; De Smet & Van Es, 2015).

Afbeelding 4.2: Scheiding van het landelijk en stedelijk gebied door harde barrières in Loenen (gemeente Stichtse Vecht).

(Bron: Quadraat, 2015)

Navolgend op de theorie dat kernrandzones eventueel ook los van de kern kunnen ontstaan, plaatste dhr. Rijsbosch (gemeente Amersfoort) een interessante opmerking. Gebieden die zich meer kenmerkte als een kernrandzone door middel van verrommeling e.d. vonden volgens de heer Rijsbosch niet zo zeer plaats aan de rand van het stedelijk gebied, maar juist aan de rand van de gemeente zelf, bij de gemeentegrenzen (Interview Rijsbosch, 2015). Gemeenten zijn zich tegenwoordig al zeer bewust van de randen van hun stedelijk gebied, waardoor ze hier al voorzichtig mee omgaan. Het zijn juist de gemeentegrenzen die vaak beschouwd worden als de 'achterkant' van de gemeente, waar vrijwel niemand komt en niemand naar omkijkt, waardoor er van alles kan gebeuren (Interview Rijsbosch, 2015). Ook mevr. Span (gemeente Utrecht) haalde aan dat (recreatieve) ontwikkelingen ook vaak iets verder van de kern te vinden zijn. Redenen die hiervoor gegeven werden waren dat de ontwikkelingen vaak de grote uitvalswegen volgen, waardoor een functie verder van de kern af soms makkelijker te bereiken is dan een functie aan de rand, plus dat het veelal ook draait om de bekendheid van een voorziening bij de inwoners (Interview Span, 2015). Als derde geven ook de heren De Smet & Van Es aan dat het verrommelde en functie-gemengde karakter van een kernrandzone eerder te vinden was in een strook van lintbebouwing, die niet langs de rode contour loopt (Interview De Smet & Van Es, 2015). Dit geeft aan dat problemen en voorzieningen van een kernrandzone niet per se tegen de rode contour aan hoeft te zitten.

Concluderend kan gezegd worden dat voor de meeste respondenten de kernrandzone wordt gezien als de specifieke plekken rondom het stedelijk gebied, waar al enkele kenmerken van de kernrandzone (zoals een mix van functies, verrommeling, etc.) of waar ontwikkelingen gewenst zijn. Beleidsmatig betreft het meestal een specifiek gebied waar één of meerdere ontwikkelingen plaats (gaan) vinden, afgebakend met duidelijke grenzen zoals een snelweg, rivier of gemeentegrens en de rode contour (o.a. Interviews Van Dongen, 2015; Prins, 2015; Kruijt, 2015; Rijsbosch, 2015; Timmerman, 2015).

Landgebruik

Zoals bij het thema locatie al naar voren kwam zijn er verschillende soorten kernrandzones aan te geven. Dit is ook goed terug te zien in het landgebruik van deze gebieden. Enerzijds zijn er de gebieden die qua kenmerken niet zozeer als kernrandzone bestempeld worden. Deze gebieden hebben meestal een vrij eentonig karakter zoals puur agrarisch, bos, EHS, etc. (Interviews Wijen, 2015; De Smet & Van Es, 2015; Timmerman, 2015).

Anderzijds zijn er ook gebieden te vinden die veel meer versnipperd zijn qua landgebruik (Interviews Van Dongen, 2015; Dingemans, 2015; Kruijt, 2015, Span, 2015). Deze laatste soort gebieden worden door de respondenten dan ook meer bestempeld als een daadwerkelijke kernrandzone. Hierbij zijn er vaak nog maar enkele agrariërs te vinden en is er verder een verscheidenheid aan functies te vinden. Functies die hierbij vaak genoemd werden zijn paardenhouderijen, volkstuintjes, sportvelden, tuincentra, zorgvoorzieningen en particuliere woningen (o.a. Interview Van Dongen, 2015; Interview Dingemans, 2015). Deze functies hebben vaak een duidelijke link met het stedelijk gebied, omdat de eigenaren en/of de klanten vaak uit het stedelijk gebied komen. Ook werden er functies genoemd zoals een waterzuiveringssysteem, een functie die in dienst van de stad is (Interview Helling, 2015).

Bevolkingsdichtheid

Gallent e.a. (2004) gaven al aan dat het linken van een bepaalde bevolkingsdichtheid aan het gebied enkel gebeurd in een aantal landen, zoals de Verenigde Staten en Canada. In Nederland gebeurd dit echter niet. Dit is ook te merken in de resultaten van de interviews, aangezien hierover vrijwel niks gezegd is door de verschillende respondenten. Behalve het feit dat er enkele particulieren en boeren wonen in de kernrandzones is er verder geen specifieke dichtheid benoemd waar het gebied aan zou moeten voldoen, wil het als een kernrandzone bestempeld kunnen worden.

Wel werd door enkele participanten aangegeven dat grotere kernen eerder het ‘fenomeen’ van een kernrandzone zullen kennen. Zo denkt dhr. Prins dat iedere kern boven de twintig- of dertigduizend inwoners wel een kernrandzone heeft, en dat de druk op en de grootte van zulke zones toeneemt met de omvang van de stad. In grotere steden zal de noodzaak om te reguleren ook groter zijn (Interview Prins, 2015)

Ruimtelijke economie

Wat betreft de ruimtelijke economie van het gebied is er te zeggen dat er weinig gezegd wordt door de respondenten over de verhouding van inkomsten en opbrengsten van de landelijke en stedelijke functies binnen de kernrandzone. Iets wat wel vaker aangehaald wordt is het economische effect dat de nabijheid van het stedelijk gebied heeft op de kernrandzones. De stedelijke druk kan voor economische kansen zorgen wat betreft de functies in het gebied, bijvoorbeeld bij de functies van recreatieve aard. De nabijheid van het stedelijk gebied kan namelijk ervoor zorgen dat er meer klanten zijn voor de bepaalde functie (Interviews Kruijt, 2015; Dingemans, 2015). Een voorbeeld hiervan is te vinden in de gemeente Montfoort. Door de ontwikkeling van het Utrechtse stedelijk gebied van Leidsche Rijn, wordt er meer recreatieve druk verwacht op de kernrandzone van Montfoort. Dit is iets wat de gemeente Montfoort verwacht, maar ook zeker gewenst vindt (Interview Dingemans, 2015).

Verder is de kernrandzone de natuurlijke plek voor het stedelijk gebied om uit te breiden, en dit weten de grondeigenaren vaak ook. Hierdoor zijn delen van de grond soms al in bezit van bijvoorbeeld ontwikkelaars die hierop wachten (Interview Van Dongen, 2015; Interview Dingemans, 2015). Dit kunnen professionele ontwikkelaars zijn, maar ook particulieren die daar nu nog wonen, en er expres nog blijven zitten omdat wellicht de grond nog meer waard kan worden in de toekomst (Interview De Smet & Van Es).

Echter ondervinden kernrandzones niet alleen maar positieve economische effecten. Door de financiële crisis en de stagnatie van de bevolkingsgroei wordt de stedelijke druk op de kernrandzones minder, maar daarmee ook de financiële kracht om het gebied te verbeteren (Interviews Prins, 2015; Huijsmans, 2015). Iets wat ook vaker benoemd wordt door verschillende respondenten is dat het gebied vaak te maken heeft met leegkomende agrarische bedrijven (Interviews Dingemans, 2015; Rijsbosch, 2015). Het gebied rondom het de stedelijke kern is vaak redelijk versnipperd, wat het erg moeilijk maakt voor agrariërs om uit te kunnen breiden. Dit, samen met het feit dat de huidige agrariërs steeds vaker geen opvolger hebben, zijn hierdoor genoodzaakt om uiteindelijk hun bedrijf te stoppen, resulterend in leegstaande boerderijen en stallen. De ruimtelijke kenmerken en de ligging van de kernrandzones maken het in dit geval dus juist moeilijker voor agrariërs om te blijven bestaan.

Transitiezone

Zoals eerder al genoemd bestaat een groot gedeelte van de randen rondom het stedelijk gebied uit een harde grens (interviews Rijsbosch, 2015; De Smet & Van Es, 2015; Helling, 2015). Hier is dus niet zozeer sprake van een transitiezone, maar juist een strenge tweedeling. Het stedelijk gebied is hierbij begrensd door een barrière zoals een snelweg, een rivier of door EHS. Een goed voorbeeld hiervan is de gemeente Houten, waarbij een rondweg het stedelijk gebied scheidt van het buitengebied. Hier is dus een duidelijke barrière aanwezig, waar de transitie gemaakt wordt door middel van oversteekplaatsen (Interview Helling, 2015). Ook zonder barrière kan er een scherpe tweedeling zijn tussen het landelijk en stedelijk gebied. In is naast de bebouwing van de Amersfoortse nieuwbouwwijk Vathorst nog pure landbouwgrond te vinden (zie afbeelding 4.3).

Afbeelding 4.3: Scherpe tweedeling tussen stad en land in Amersfoort.

(Bron: Mensenland, 2015)

Toch worden door verschillende respondenten ook gebieden aangewezen die wel meer een transitiezone genoemd kunnen worden. Hierbij worden onder andere de verbintenis van het stedelijk gebied met de kernrandzone en het buitengebied aangehaald. Hierbij is te denken aan zaken zoals wandelpaden, maar ook gebieden waar de stedelijke aanwezigheid gewoon nog erg te voelen is. Zo is in De Bilt bijvoorbeeld onder andere de stedelijke druk voelbaar vanuit het Utrecht Science Park, doordat bijvoorbeeld de parkeergarage altijd te zien is, en de infrastructuur en de verkeersstromen richting Utrecht erg aanwezig zijn in het gebied (Interview Prins, 2015). Ook mevr. Kruijt van de gemeente Vianen noemt de visuele aanwezigheid van het stedelijk gebied binnen deze zones als een kenmerkend aspect (Interview Kruijt, 2015).

Landschap

Veel van de gebieden langs de rand hebben, zoals eerder gezegd, te maken met een harde rand. Het landschap na de rode contour bestaat vrijwel gelijk uit bos, akkerbouw, EHS, etc. (o.a. Interviews Timmerman, 2015, Kruijt, 2015; Rijsbosch, 2015). Wanneer de respondenten het over de kernrandzone hebben, wordt het door de meeste geïnterviewden ook bestempeld als een mooi gebied (o.a. Interviews Van Dongen, 2015; Interview Prins, 2015; Timmerman, 2015). Vaak is het een gebied met veel groen en soms zelfs hoge ecologische waarden (Interview Van Dongen, 2015). Zo geeft mevr. Span van de gemeente Utrecht aan dat de kernrandzone vaak een grote biodiversiteit heeft doordat de dieren door het agrarisch karakter van het landelijk gebied verdrongen worden, en zijn er in gemeente Baarn ook dassenburchten in de kernrandzone te vinden (Interviews Span, 2015; Timmerman, 2015).

Er is geen enkele respondent die aangaf dat het duidelijk een 'lelijk' gebied is dat aangepakt moet worden, maar toch werd er door een aantal respondenten aangegeven dat er toch sprake was van enige verrommeling op bepaalde plaatsen waar een kwaliteitsimpuls geen kwaad zou kunnen (Interview Van Dongen, 2015; Wijen, 2015;

Problemen

Een van de terugkomende problemen van het gebied is dat van leegkomende agrarische bedrijven (Interviews Dingemans, 2015; Rijsbosch, 2015). Zoals eerder al genoemd is het een algemeen probleem dat er steeds meer agrarische bedrijven (gedwongen zijn om te) stoppen. Onder andere doordat de eigendomssituatie in het gebied vaak verdeeld is over verschillende

(soorten) eigenaars, hebben agrariërs weinig mogelijkheden om uit te breiden. Hierdoor kunnen ze soms niet de noodzakelijke uitbreidingen doen om mee te gaan met de concurrentie.

Hoewel er volgens de geïnterviewden over het algemeen nauwelijks verrommeling te vinden is bij de randen, worden er toch een aantal plekken aangewezen waar er toch wat sprake is van verrommeling. Hier kan het bijvoorbeeld gaan om niet-agrarische bedrijven die qua uiterlijk niet mooi in het landschap ingepast zijn (Interview Dingemans, 2015; Rijsbosch, 2015). Hier is er nog wel iets van kwaliteitsverbetering mogelijk.

Een ander terugkomend probleem van het gebied is dat het te maken heeft met barrières, bijvoorbeeld door provinciale wegen, waardoor het landelijk gebied slecht bereikbaar is (Interviews Prins, 2015; Rijsbosch, 2015; Huijsmans, 2015). Hoewel veel gemeenten hier mee te maken hebben, is het over het algemeen geen belangrijk punt op de politieke agenda.

Kwaliteiten

Alle respondenten bekijken het gebied wel op een positieve manier. Het wordt vaak een mooi gebied genoemd, waarin vooral de ecologische waarden en het landelijke karakter benadrukt worden (Interview Van Dongen, 2015; Interview Prins, 2015; Kruijt, 2015). Zo kunnen er soms bijzondere plant- en diersoorten gevonden worden in het gebied, maar is het vaak ook gewoon een aangenaam gebied om te wonen door de hoeveelheid groen (Interview Van Dongen, 2015)

Een andere kwaliteit van de kernrandzone is in sommige gevallen juist de nabijheid stad (Interviews Kruijt, 2015; Dingemans, 2015). Zoals eerder al naar voren kwam zorgt de nabijheid van stedelijke gebieden ook voor meer klanten. Functies zoals boerderijwinkeltjes en restaurantjes hebben meestal veel profijt van de aanwezigheid van de stad, en dit is vaak ook juist de reden waarom de functie daar gevestigd is.

Verder worden soms ook juist de ‘rommelige’ kenmerken als een kwaliteit gezien. Zo kunnen volkstuintjes, een functie die vaak als rommelig wordt omschreven, juist een zeer grote maatschappelijke waarde hebben, omdat de samenleving er veel plezier uit haalt (Interviews Prins, 2015; Kruijt, 2015).

4.2.2 Beleid

Aanleiding

De aanleiding van het beleid voor de kernrandzone blijkt meestal ontwikkelingsgericht te zijn. Er wordt pas een visie opgesteld wanneer er genoeg ontwikkelingen willen plaatsvinden buiten de rode contouren. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld een uitbreiding van een Van der Valk hotel in De Bilt en de komst van een wellnesscentrum in Baarn (Interviews Prins, 2015; Timmerman, 2015).

Er zijn altijd wel wensen vanuit de bevolking om dingen te willen ontwikkelen vlak buiten de rode contouren, maar zoals onder andere mevrouw Span van gemeente Utrecht duidelijk aangeeft, het maken van een visie kost veel geld en tijd, zowel voor de gemeente als voor de initiatiefnemer. Hierdoor moeten de ontwikkelingen die gaan plaatsvinden wel voldoende opbrengen om een visie voor de kernrandzones te gaan opstellen (Interview Span, 2015).

Strategie

Wat betreft de strategie voor het gebied is te zeggen dat er de gemeenten grotendeels vanuit de kwaliteiten van het gebied kijken (Interviews Van Dongen, 2015; Prins, 2015; Timmerman, 2015). De meeste gemeenten hebben een relatief conserverende aanpak voor veel van de randen (o.a. Interviews Rijsbosch, 2015; Kruijt, 2015). Ook de gemeenten die iets willen ontwikkelen in het gebied doen dit met beperkte mate en laten niet zomaar iets toe in dit gebied. Het landelijk gebied, waaronder de kernrandzone beleidsmatig valt, lijkt ook vooral landelijk te moeten blijven. Het zijn vooral de plekken waar al iets bestaat waar eventueel nog

iets bij zou kunnen, zoals bij een boerderij of bij lintbebouwing. Vrijwel elke gemeente is erg zuinig op het landelijk gebied.

Binnen de gemeente zijn er vaak wel tegenstellingen te vinden tussen partijen die de kernrandzone landelijk willen houden en partijen die ontwikkelingen mogelijk willen maken (Interviews Van Dongen, 2015; Prins, 2015). Dit houdt in dat de partijen binnen een gemeente, maar ook particulieren, ontwikkelingen binnen de kernrandzones nauwlettend in de gaten houden. Grootschalige ontwikkelingen met een grote impact op het gebied zullen hierdoor sowieso al minder snel plaatsvinden. Rode ontwikkelingen blijven dus beperkt, en worden bijvoorbeeld ook gebruikt om de natuurwaarden te verbeteren binnen het gebied (Interview Van Dongen, 2015)

Governance

In dit geval gaat het governance-vraagstuk vooral over de verhouding tussen provincie en gemeenten. Het overgrote deel van de respondenten vindt dat de gemeente meer beslissingsrecht zou kunnen hebben wat betreft de kernrandzone (Interviews Prins, 2015; Kruijt, 2015; Helling, 2015; Wijen, 2015).

Echter zijn er ook een aantal respondenten die wel vinden dat het goed is dat de provincie meebeslist over zulke gebieden. De hoofdreden die hiervoor gegeven wordt is dat het af en toe nodig is om op een hoger schaalniveau te kijken wat een eventuele ontwikkeling voor het gehele gebied doet. Hiermee moet worden voorkomen dat elke gemeente in eigenbelang gaat handelen in deze gebieden, zonder te kijken naar de regio (Interviews Prins, 2015; Dingemans, 2015; Rijsbosch, 2015; Huijsmans, 2015; De Smet & Van Es, 2015).

Wat betreft de manier van samenwerken geven verschillende respondenten aan dat ze de houding van de provincie liever iets anders zien. Bij een aantal 'pilotgemeenten' voor de kernrandzones is de provincie bij het gehele proces betrokken geweest door bijvoorbeeld deel te nemen aan de denkgroep. Deze manier van werken werd veelal als positief ervaren. De gemeenten zien graag dat de provincie meer op lokaal niveau samenwerkt en hun kennis deelt, in plaats van achteraf de plannen beoordelen (Interview Prins, 2015)

Beleid algemeen

Wat betreft beleid voor de kernrandzones geven meerdere respondenten aan dat hoewel er geen specifieke kernrandzonevisie is, er wel met de kernranden rekening gehouden wordt. Dit gebeurt vaak al in bijvoorbeeld een bestemmingsplan, in een visie voor het landelijk gebied, of in een structuurvisie (Interviews Wijen, 2015; Kruijt, 2015; Rijsbosch, 2015).

Een ander terugkomend punt is dat regionale samenwerking vaak mist tussen de gemeenten. Meerdere respondenten hadden graag gezien dat er meer samenwerking was (o.a. Interviews Timmerman, 2015; Dingemans, 2015; Rijsbosch, 2015; Span, 2015). Zeker voor steden als Utrecht, waarvan de inwoners veel gebruik maken van de kernrandzones van de omliggende gemeenten, is het belangrijk dat er rekening gehouden wordt met de regio (Interview Span, 2015). De Provincie zou hier extra op kunnen storen.

Kernrandzonevisiebeleid positief

De meeste respondenten zien het nut van het kernrandzonevisiebeleid wel in (o.a. Interviews Dingemans, 2015; De Smet & Van Es, 2015). Het wordt gezien als een middel voor de provincie om wat meer toe te kunnen laten in het buitengebied, iets waar de meeste respondenten wel blij mee zijn. Verder kan een kernrandzonevisie kan nut hebben om voorwaarden aan ontwikkelingen te geven (Interview Van Dongen, 2015) en om de kwaliteiten overeind te houden in gebieden met veel stedelijke druk. In deze gevallen moet er helder beleid zijn, anders zijn zulke gebieden snel volgebouwd (Interview Prins, 2015). Het iets flexibeler worden van de provincie buiten de rode contour wordt dus over het algemeen wel toegejuicht.

Kernrandzonevisiebeleid negatief

Een van de zaken die een kernrandzonevisie tegenwerkt is dat er vaak andere prioriteiten zijn binnen een gemeente (Interview Van Dongen, 2015). Dit zorgt ervoor dat er pas naar gekeken wordt als het echt niet anders kan. Het maken van een visie wordt over het algemeen als te veel rompslomp ervaren (Interview Van Dongen, 2015). Verschillende respondenten hadden liever dat ze gewoon in gesprek met de provincie ad hoc iets konden regelen of het regelen in de vorm van een aantal bestemmingsplannen, met de toelichting als visie (Interview Van Dongen, 2015). Bij kleine kernen zijn bijvoorbeeld incidentele oplossingen misschien al vaak genoeg zijn (Interview Prins, 2015).

Een ander probleem van het opstellen van een kernrandzonevisie is dat het een kostbare zaak is om er een op te stellen, zowel voor initiatiefnemers als voor de gemeente, terwijl je geen garantie hebt dat de provincie er uiteindelijk mee akkoord gaat. Hierdoor blijft de drempel om een ontwikkeling toe te laten in de kernrandzone nog steeds zeer hoog. Voor kleine ontwikkelingen en ontwikkelingen die sowieso weinig economische waarde hebben wordt het realiseren erg moeilijk. Hierdoor worden kleine aanpassingen die wellicht juist het gebied erg kunnen verbeteren juist afgeremd (Interview Span, 2015).

Rode contouren

Een belangrijk thema bij de kernrandzone is het rode contourenbeleid van de provincie. De provincie begrensd hiermee het stedelijk gebied van elke gemeente. Wat dit betekent voor de kernrandzone is dat de meeste gemeenten hun kernrandzone zoeken achter deze rode lijn (o.a. Interviews Span, 2015; De Smet & Van Es). Dit zorgt er echter voor dat er mogelijk (deels) over de werkelijke kernrandzone heen gekeken wordt. Het gebied wat zich kenmerkt als een kernrandzone wanneer het gaat over de mix van landelijke en stedelijke functies, en het uitdunnen van de functies richting het landelijk gebied, kan bijvoorbeeld geheel binnen de rode contouren vallen. Hierdoor wordt er door de gemeente mogelijk niet zozeer naar deze gebieden gekeken als een kernrandzone, maar 'gewoon' als stedelijk gebied.

Een ander punt van de rode contouren is de verantwoordelijkheid. Meerdere respondenten geven aan dat de rode contouren als instrument binnen de ruimtelijke ordening op zich goed is, maar dat dit eerder een verantwoordelijkheid van de gemeenten zou moeten zijn in plaats van die van de provincie (Interviews Kruijt, 2015; Helling, 2015; Huijsmans, 2015; Wijen, 2015; Timmerman, 2015). Verschillende respondenten geven aan dat gemeenten zelf deze verantwoordelijkheid heel goed zelf zouden kunnen dragen. Toch zijn er ook meerdere respondenten die de rode contour in principe een goed instrument vinden, omdat er anders bijvoorbeeld te veel ad hoc planologie wordt toegepast door gemeenten en de geen rekening houden met de regio (o.a. Interviews Rijsbosch, 2015; De Smet & Van Es, 2015; Span, 2015). Wel is er vaak de opmerking dat er wel ruimte moet blijven voor onderhandelingen en flexibiliteit. Het beleid moet verder gaan dan alleen een rode streep trekken, er moet enige ruimte voor discussie en ontwikkelingen blijven (Interview Prins, 2015). Als je alleen een rode streep trekt dan gebeurt er niks, of er gebeuren ongewenste dingen waar je geen grip op hebt (Interview Prins, 2015).

4.3 Conclusie

In de conclusie van dit analysehoofdstuk wordt er geprobeerd om, met het theoretisch kader in het achterhoofd, tot de hoofdlijnen van de analyse te komen. Hierbij zijn er zes hoofdconclusies naar voren gekomen die elk apart behandeld zullen worden. Daarna worden de conclusies van dit hoofdstuk samengevoegd met de uitkomsten van het theoretisch kader, om in hoofdstuk 5 te komen tot een algehele conclusie waarin de deelvragen en uiteindelijk de hoofdvraag beantwoord kunnen worden.

Gemeentelijke aanpak kernrandzones

De gemeentelijke aanpak voor de kernrandzones, zelfs met de nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden vanuit de provincie, is vaak relatief beschermend. Het is wel te merken dat de ene gemeente iets ontwikkelingsgerichter dan de ander, maar in hoofdlijnen is de strategie vaak hetzelfde. Het landelijke karakter in het gebied is voor veel gemeenten een belangrijke kwaliteit, en dit moet ook zeker zo blijven. Ook door de aanwezigheid van EHS- en Natura 2000-gebieden rondom de stedelijke gebieden worden ontwikkelingen buiten het stedelijk gebied vaak al zeer beperkt.

Vanuit de bevolking en ontwikkelaars zijn er altijd wel wensen om iets te mogen ontwikkelen buiten de rode contouren, maar de ontwikkelingswens vanuit de gemeente is meestal relatief beperkt. Kleine aanpassingen, zoals het toevoegen van één extra huis in een al bestaand lint of een functieverandering bij een leegstaand agrarisch bedrijf, hebben vaak de voorkeur.

De gemeenten zijn zich vaak al erg bewust dat niet elk gebied geschikt is voor ontwikkelingen. Ruimtelijke kwaliteit staat vaak hoog in het vaandel en er zal naar verwachting niet snel ontwikkeld worden zonder enige omkijk naar het omliggende gebied. Binnen de gemeenten zelf is er vaak ook een tegenstelling te vinden tussen partijen die willen ontwikkelen in het gebied en partijen die het gebied willen conserveren. Deze tegenstelling zorgt er vaak al voor dat er niet zonder slag of stoot beslissingen worden gemaakt over het gebied.

Ruimtelijke kwaliteit kernrandzones

Over het algemeen worden de kernrandzones door de respondenten erg positief bekeken. Volgens de respondenten zijn het mooie gebieden, waar vaak mooi gewoond en gerecreëerd kan worden tussen verschillende natuurlijke waarden. Ze worden dus bijvoorbeeld niet vaak beschouwd als rommelzones met problemen. Hier en daar vindt volgens de geïnterviewden wel eens wat verrommeling plaats, bijvoorbeeld door enkele niet-agrarische bedrijven die slecht ingepast zijn in het landschap, maar dit is meer een uitzondering dan het algemene beeld. Verder wordt ook niet alle verrommeling als een probleem beschouwd. Rommelige functies zoals volkstuintjes kunnen juist een grote maatschappelijke waarde hebben, waardoor ze niet als probleem gezien worden.

Een van de problemen die wel vaker naar voren kwam was die van de verbinding vanuit het stedelijk gebied. Vaak wordt het stedelijk gebied begrensd met harde barrières zoals een weg of kanaal, wat het moeilijk maakt om het achterliggende gebied te betreden. Meerdere respondenten zien hier dan ook nog wel een verbetering in kunnen, alleen is het een lastig op te lossen probleem.

Verschillende soorten kernrandzones

Zoals blijkt uit het theoretisch kader en de analyse zijn er verschillende soorten kernrandzones te onderscheiden. Als eerste is er de zone die als een soort band om het stedelijk gebied heen ligt, en als tweede is er het gebied met de specifieke kenmerken van een kernrandzone. De band rondom het stedelijk gebied is wellicht qua locatie de echte kernrand, maar dit blijkt in veel gevallen qua kenmerken niet onder de noemer kernrandzone te plaatsen. Er is vaak een harde rand aanwezig door bijvoorbeeld een weg, kanaal of EHS, zonder dat er eerst nog een soort menggebied te vinden is. De tweedeling tussen landelijk en stedelijk is hierbij dus erg duidelijk.

Het blijkt dus dat er eerder bepaalde stukken zijn die zich ontwikkeld hebben als kernrandzone. Dit zijn de gebieden die vaak tegen de rode contour aanliggen en een wat versnipperd karakter hebben qua functies. Echter is het de vraag of deze gebieden altijd per se tegen de rode contour aanliggen. Verschillende respondenten gaven echter aan dat zulke

gebieden ook wat verder weg van de kern kunnen liggen, bijvoorbeeld bij belangrijke uitvalswegen of bij de gemeentegrenzen.

Verder is het ook de vraag in hoeverre er nog 'echt' landelijk gebied te vinden is binnen Nederland, op in dit geval provincie Utrecht. Het is wellicht beter te zeggen dat het landelijk gebied meer valt onder de noemer 'urban shadow', zoals genoemd door Bryant e.a. (1982). Dit is het gebied achter de kernrandzones, waar de stedelijkheid minimaal is maar waar de stedelijke druk nog steeds voelbaar is. Dit kan zijn door middel van een enkele niet-agrarische woning, landgoederen, woon-werkverkeer of alleen al de visuele aanwezigheid van het stedelijk gebied in de verte (zie afbeelding 4.4). Er zijn waarschijnlijk maar zeer weinig plekken binnen Nederland te vinden die geen contact heeft met de stedelijke gebieden.

Afbeelding 4.4: De aanwezigheid van Utrecht is ook in het landelijk gebied nog goed te voelen.

(Bron: Photobucket – Remador, 2015)

Het aan te pakken gebied

Of het kernrandzonevisiebeleid van de provincie voldoende daadkrachtig is ligt er gedeeltelijk aan wat de provincie precies wilt bereiken met het beleid. Het is belangrijk om na te gaan wat de belangrijkste zaken zijn waarvoor het beleid in eerste instantie is opgezet. Gaat het hierbij om de verbindingen tussen het landelijk en stedelijk gebied? Of toch meer om de verrommeling en kwaliteit van het landschap? Is het laatste meer van toepassing dan is het de vraag of het huidige beleid wel een oplossing is voor het bedoelde probleem. Zoals het beleid er nu ligt kan er enkel een kernrandzonevisie gemaakt worden voor gebieden die grenzen aan de rode contour. Echter zijn er, zoals eerder al genoemd, ook zones te vinden met dezelfde kenmerken als een kernrandzone, die niet aan een rode contour grenzen, maar zich hebben ontwikkeld langs belangrijke infrastructuur, of langs gemeentegrenzen. Deze gebieden worden met het huidige beleid overgeslagen, terwijl deze wellicht meer bij het kernrandzonevisiebeleid passen dan de kernranden zelf.

Verplichting kernrandzonevisie

Volgens het huidige beleid moeten gemeenten wanneer ze een ontwikkeling buiten de rode contour willen toestaan eerst een vastgestelde kernrandzonevisie hebben. Het is echter de vraag of de provincie hiermee zijn eigen doel bereikt. Het moeten opstellen van een kernrandzonevisie is voor veel gemeenten een te hoge drempel die ze zonder enige zekerheid moeten nemen voordat ze een ontwikkeling kunnen toelaten. In de huidige financiële situatie moeten veel particulieren en gemeenten het zuiniger aan doen, waardoor er niet zomaar meer een visie opgesteld kan worden. Er moeten vaak eerst voldoende economische dragers zijn om

het opstellen van een visie wenselijk te maken voor een gemeente. Dit zorgt er echter voor dat kleine ontwikkelingen sneller geweigerd (moeten) worden, terwijl ze wellicht een zeer positief effect voor het gebied kunnen hebben.

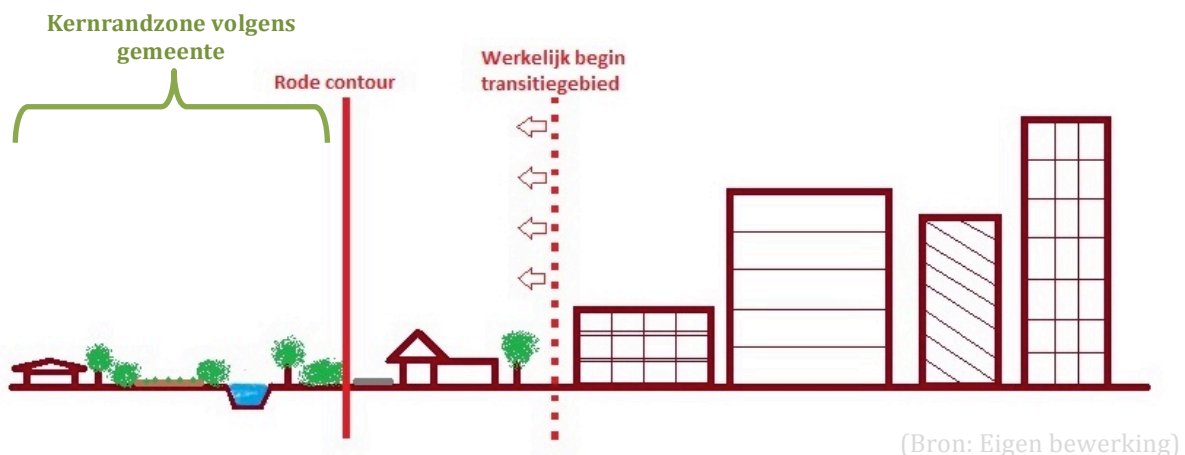
Het idee van de provincie is dat als er eenmaal een visie ligt, er makkelijker zulke ontwikkelingen toegestaan kunnen worden. Dit heeft echt nog wat haken en ogen, omdat de gemeente niet snel vooraf een (dure en tijdrovende) visie zal gaan opstellen, en wanneer ze dit wel doen, het erg moeilijk is om rekening te houden met alle mogelijke ontwikkelingen, zonder alle kracht van de visie te verliezen. Een idee hierbij is om een visie pas verplicht te stellen bij ontwikkelingen van een bepaalde grootte of impact op de regio. Zo kunnen kleine aanpassingen binnen het gebied makkelijker plaatsvinden, en is er bij grote ontwikkelingen ook voldoende reden voor de gemeente om er een visie voor op te stellen.

Rode contour 2.0

Het rode contourenbeleid is misschien toe aan een verandering. Veel gemeenten zien het nut van het rode contourenbeleid wel in, maar vinden dat het te inflexibel is. Meer ruimte voor discussie en ontwikkelingen is dan ook vaak gewenst. Een optie zou zijn om de rode contouren te behouden, maar ze wel meer te laten bepalen door de gemeenten zelf. Dit kan wel gecontroleerd worden door de provincie, met het recht om veranderingen tegen te gaan, maar alleen als er duidelijk aangetoond kan worden dat er regionale belangen meespelen.

Ook worden kernrandzones door de gemeenten vaak gezocht achter de rode contouren, terwijl deze ook gedeeltelijk binnenin kan liggen (zie afbeelding 4.5). De provincie noemt de mogelijkheid dat de kernrandzone gedeeltelijk binnen de rode contouren kan liggen wel in de Handreiking Kwaliteit van Kernrandzones, maar toch wordt de kernrandzone door de respondenten vrijwel altijd achter de rode contour gezocht. De rode contour kan er dus voor zorgen dat een gedeelte van de kernrandzone vergeten wordt, terwijl wellicht de grootste verbeteringen binnen de rode contouren zou kunnen plaatsvinden.

Afbeelding 4.5: Verschuiving kernrandzone door rode contour.

(Bron: Eigen bewerking)

Regionale integraliteit

Een van de doelen van de kernrandzonevisie is om een integraal plan te maken voor het gebied, om zo een zo goed mogelijk plan voor de hele omgeving te krijgen. De provincie wilt hierbij ook dat er buiten de eigen gemeente gekeken wordt, maar dit gebeurt nog zeer weinig. Dit terwijl kernrandzones en de landelijke gebieden vaak gebruikt worden en effect hebben op meerdere gemeenten. Een grotere regionale integraliteit is hierbij dus gewenst. Het probleem is dat gemeenten meestal alleen namens hun eigen belangen handelen. De provincie kan hierbij de verbindende rol pakken als tussenpersoon tussen de verschillende gemeenten. De provincie

hoort van elke gemeente waar ze mee bezig zijn, en wanneer een ontwikkeling zo groot is dat het ook effect zal hebben op de omliggende gemeenten, kan de provincie controleren of er voldoende afgestemd wordt tussen de betreffende gemeenten.

H5 Conclusie en reflectie

In dit hoofdstuk wordt er geprobeerd om antwoord te geven op de onderzoeksvragen die in hoofdstuk 1 gesteld zijn. Als eerste zijn de deelvragen aan de beurt, welke als bouwblokken fungeren om uiteindelijk de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Na het beantwoorden van de onderzoeksvragen volgt er een reflectie van het gehele onderzoek, met een discussie over of er eventueel dingen anders gedaan moeten worden in een vervolgstudie.

5.1 Beantwoording deelvragen

Wat voor verschillende (beleids)aanpakken zijn er voor kernrandzones in Nederland?

- Vanuit de literatuur wordt er duidelijk dat er beleidsmatig vaak restrictief met de kernrandzones omgegaan wordt. Uit de analyse bleek vrijwel hetzelfde. De gemeenten zijn relatief beschermend opgesteld als het gaat om het buitengebied, zelfs met de extra opties die door de provincie gegeven zijn met het kernrandzonevisie beleid. Ook de gemeenten die wel een (of meerdere) ontwikkeling(en) binnen de kernrandzone willen realiseren zijn zich bewust van de kwetsbaarheid van het landelijk gebied.

Hoe is het gesteld met de ruimtelijke kwaliteit van de Nederlandse kernrandzones volgens de Nederlandse gemeenten?

- Vanuit de literatuur wordt de kernrandzone al snel afgebeeld als een rommelzone waarin verschillende functies naast elkaar bestaan. De kernrandzone is ook de plek voor de functies die zowel uit het stedelijk gebied als het landelijk gebied geweerd worden. Toch geeft de literatuur ook aan dat de kernrandzone ook bijvoorbeeld een gebied kan zijn van hoge natuurwaarden. Als we dit vergelijken met de respondenten ontstaat er een heel ander beeld van de kernrandzone. Vrijwel alle respondenten waren positief over het gebied. De kernrandzone als een lelijke restzone was volgens de respondenten in hun gemeente niet te vinden in ieder geval. Toch was er hier en daar wel wat sprake van enige verrommeling, maar dit was vaak een incidenteel ruimtelijk slecht ingepast bedrijf. De 'gevreesde' lelijke kernrandzone lijkt dus in Nederland, of in ieder geval in dep provincie Utrecht, niet zo aanwezig te zijn.

In hoeverre heeft het van oorsprong ongeplande (bottom-up) karakter van de kernrandzone voor problemen gezorgd?

- De kernrandzones zijn volgens de literatuur dé locaties voor ongeplande ontwikkelingen. Echter schoven de randen vroeger snel genoeg op om echte blijvende problemen te voorkomen. Zoals bij de vorige deelvraag al naar voren kwam valt de ruimtelijke kwaliteit van de Nederlandse kernrandzone erg mee. Het van oorsprong ongeplande karakter van de kernrandzone lijkt in Nederland dus niet echt voor grote problemen te hebben gezorgd. Wellicht komt dit doordat het letten op de ruimtelijke kwaliteit in Nederland geen nieuw begrip is. De gemeenten van de respondenten waren zich in ieder geval allemaal wel bewust van hun randen, en willen hier zelf ook geen grote verrommeling.

In hoeverre is een bottom-up manier van plannen gewenst voor de kernrandzones?

- De hedendaagse Nederlandse ruimtelijke ordening concentreert zich op decentrale planningsvormen. Vanuit het Rijk wordt er de opdracht gegeven aan de provinciën en de gemeenten om zo veel mogelijk decentraal te regelen en alleen als het moet een hogere overheid in te schakelen. Doordat de kernrandzone zowel bij het stedelijk gebied hoort als bij het landelijk gebied, blijft het een lastige kwestie als het gaat om wie de beslissingen moet nemen. Echter lijken de meeste gemeenten klaar te zijn voor de verantwoordelijkheid en zien ze graag dat ze de touwtjes meer in handen krijgen. Wel zijn de meeste respondenten het erover eens dat de provincie op een hoger

schaalniveau op andere zaken kan letten, bijvoorbeeld op de regionale belangen. Maar wanneer het gaat om kleine beslissingen vinden meerdere respondenten het eerder de taak van de gemeente dan van de provincie. Gezien het feit dat de ruimtelijke ordening steeds meer afhankelijk wordt van particuliere partijen lijkt het een goede zet om hier ook flexibiliteit voor te bieden.

In hoeverre is specifiek beleid voor de kernrandzones gewenst vanuit gemeenten?

- Over het algemeen zien de respondenten het nut wel in van beleid voor de kernrandzone. Hierdoor wordt er extra op de kwaliteit gelet en is er minder kans op verrommeling van het gebied. Toch vinden veel respondenten ook dat het opstellen van een visie een te grote drempel is. Er spelen verder geen grote problemen in de kernranden, waardoor het politiek gezien vaak ook geen prioriteit heeft om beleid om te stellen.

5.2 Beantwoording hoofdvraag

Hoe wordt er in de praktijk met de Nederlandse kernrandzones omgegaan en in hoeverre is het lokale en regionale beleid doelmatig genoeg om met deze gebieden om te gaan?

- Er wordt over het algemeen vrij restrictief met de Nederlandse kernrandzones omgegaan. De meeste gemeenten zijn zich erg bewust van hun kernrandzones, en willen deze ook mooi houden. De vanuit de literatuur geschetste verrommelde kernrandzone lijkt hier vrijwel nauwelijks aanwezig te zijn. Het blijken juist vooral veel groene gebieden met hoge natuurwaarden te zijn. De gebieden die wel meer een overgangsgebied qua functies zijn lijken over het algemeen niet echt als problematisch gezien te worden.

Veel gemeenten hebben in plaats van met een overgangszone, juist te maken met relatief harde kernranden zoals door een weg of kanaal. Deze strikte tweedeling van het landelijk en stedelijk gebied lijkt dan ook een groter probleem dan de kernrandzone als rommelzone. Door het missen van grote problemen zoals in het theoretisch kader geschetst werden is er binnen gemeenten ook weinig prioriteit voor beleid voor deze zones.

Beleid voor de kernrandzones lijkt dan ook pas tot stand te komen wanneer een gemeente iets wilt ontwikkelen. Echter zorgt de verplichting van een kernrandzone ook juist ervoor dat veel ontwikkelingen worden tegengehouden. Het opstellen van een dergelijke visie kost veel tijd en geld, zowel voor de initiatiefnemer als voor de gemeente. Dit terwijl er geen zekerheid vanuit de provincie is dat de plannen uiteindelijk goedgekeurd gaan worden. Dit zorgt ervoor dat er vaak gewacht wordt tot er voldoende ontwikkelingen gewenst zijn die genoeg prioriteit hebben, voordat een gemeente begint aan het opstarten van een kernrandzone procedure. Echter kunnen de kleine ontwikkelingen, die wellicht juist oplossingen bieden voor kleine problemen binnen de kernrandzones, hierdoor juist verloren gaan.

Verder is er nog de kwestie dat het provinciaal beleid zoals het er nu ligt wellicht een oplossing is voor de verkeerde locatie. Zones die meer de kenmerken hebben van een kernrandzone zoals verrommeling, blijken ook verder weg van de kern plaats te kunnen vinden. Wanneer de provincie vasthoudt aan de regel dat de kernrandzone tegen de rode contour aan moet zitten, blijven er dus zones ontstaan met dezelfde problemen, waar de gemeente niks mee kan.

Ook gezien het feit dat gemeenten hedendaags nauwelijks meer grond in eigendom hebben, en erg afhankelijk zijn van particulieren om ontwikkelingen waar te maken, lijkt het verstandig om gemeenten meer flexibiliteit te bieden, zodat een gemeente beter in kan spelen op ontwikkelingen. Echter zijn de meeste respondenten wel van

mening dat de provincie het landelijk gebied niet geheel los moet gaan laten aan de gemeenten, maar dat de belangen op een hoger schaalniveau in de gaten gehouden moeten worden. De provincie zou zich bijvoorbeeld extra kunnen inzetten voor meer integraliteit tussen de verschillende gemeenten.

5.3 Reflectie

Reflecterend op de resultaten is er te zeggen dat het beeld dat de theorie schetst van de kernrandzones voor de Nederlandse (of in ieder geval de Utrechtse) context maar beperkt passend is. Een duidelijke 'alles erop en eraan'-kernrandzone werd in ieder geval niet herkend door de verschillende respondenten binnen hun gemeente. Vooral de positieve kanten van een kernrandzone, zoals hoge natuurwaarden, werden herkend, terwijl de in de literatuur vaak aangehaalde verrommeling en slechte ruimtelijke kwaliteit nauwelijks te vinden was.

Wat betreft de methodiek van dit onderzoek is te zeggen dat een kwalitatief onderzoek de juiste keuze was. Een onderwerp zoals de kernrandzone is een zeer lastig begrip om precies vast te leggen, omdat het voor de respondenten een andere betekenis kan hebben. Wanneer er gekozen zou zijn voor kwalitatieve data zoals een enquête, dan zouden de resultaten wellicht een vertekend beeld kunnen opleveren. Door met de respondenten in gesprek te zijn is er de optie om tijdens het gesprek bepaalde zaken te peilen en eventueel een andere richting op te gaan, waardoor de resultaten uiteindelijk beter vergelijkbaar zijn.

Een van de vragen waar wel over te discussiëren is, is in hoeverre de rode contour de aandacht van de echte kernrandzones afhoudt. Bij het vragen naar de kernrandzones zoeken de meeste respondenten naar het gebied net achter de rode lijn. Er wordt echter niet vaak gekeken in hoeverre er binnen de rode contouren al sprake is van een overgangsgebied. Een voorstel van een vervolgonderzoek zou kunnen zijn om als onderzoeker de kernrandzones eerst zelf te bepalen, zonder te kijken naar de rode contouren, en dit te vergelijken met de antwoorden van de respondenten. Dan zal pas echt blijken in hoeverre de kernrandzone als (verrommeld) overgangsgebied binnen Nederland te vinden is.

Wat betreft de relevanties is het onderzoek gedeeltelijk geslaagd. Aangezien er weinig gebieden waren die veel kenmerken van een kernrandzone hebben volgens de respondenten was het lastig om spanningsvelden binnen de zones, zoals ongepland als zwakte en ongepland als kracht, goed te testen. De kernrandzones die de respondenten aanwezen in het onderzoeksgebied waren in ieder geval niet zo zeer problematisch. Wat wel gelukt is, is om de kennis te vergroten van de Nederlandse kernrandzones vergeleken met zulke zones in het buitenland. Zo is duidelijk geworden dat, zoals verwacht, de context voor geheel andere situaties kan zorgen. Dit onderzoek kan in ieder geval een opstap zijn voor bijvoorbeeld de provincie Utrecht om hun huidige beleid te evalueren.

Referenties

Aalbers, C.B.E.M., T. van Dijk, P.D. van der Jagt & J. Westerink (2009) Analysis of regional spatial planning and decision making strategies and their impact on land use in the urban fringe. Case study of The Hague Region, The Netherlands. PLUREL report D3.3.1, Alterra Wageningen.

Baarda, D. & M. de Goede (2006), Basisboek Methoden en Technieken. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.

Balk, R, S. Van den Bergh & F. Strolenberg (2010), Uitvoeren van ruimtelijke projecten en erfgoed: succesfactoren in het publiek-private samenspel. Erfgoed en ruimtelijke planning: Beleid, wetenschap, instrumenten en uitvoering. Onder redactie van André van der Zande en Roel During. Praktijkreeks Cultureel Erfgoed. Den Haag: Sdu uitgevers. Afl. 11, juni 2010, nr. 28, pp. 148-166.

Brink, A. van den, A. van der Valk, T. van Dijk (2006), Planning and the challenges of the Metropolitan Landscape: Innovation in the Netherlands. *International Planning Studies*, Vol. 11, No's 3-4, pp. 147-165.

Bryant, C.R. (1995), The Role of Local Actors in Transforming the Urban Fringe. *Journal of Rural Studies*, Vol. 11, No. 3, pp. 255-267.

Bryant, C.R., L.H. Russwurm & A.G. McLellan (1982), The city's countryside. Land and its management in the rural-urban fringe. New York: Longman Inc..

Buciega, A., M. Pitarch & J. Esparcia (2009), The Context of Rural-Urban Relationships in Finland, France, Hungary, The Netherlands and Spain. *Journal of Environmental Policy & Planning*, Vol. 11, No. 1, pp. 9-27.

Cash, C. (2013), Towards Achieving Resilience at the Rural-Urban Fringe: the Case of Jamestown, South Africa. *Urban Forum*, No. 25, pp. 125-141.

CBS Statline (2015), Statline.cbs.nl/Statweb/. Bekeken op: 02 maart 2015.

Christians, C., V.R. Singh, N.K. Singh (1989), Dynamism and development in rural and urban fringe. Papers from International Meeting on Rural Development. India: Star Distributors.

Dessing, N. (2007), 25 Jaar "Methoden voor integrale planvorming" op het platteland. In: Schrijnen, P. M. & G. M. Bouma (2007), Buitengebied buitenspel? Bijdragen aan de PlanDag 2007. Delft: Stichting Planologische Diskussiedagen. Pp. 63-74.

Dieleman, F. & M. Wegener (2004), Compact City and Urban Sprawl. *Built Environment*, Vol. 30, No. 4, pp. 308-323.

Dijk, T. van, & J. Westerink (2009), Actors and their objectives. In: Aalbers, C.B.E.M., T. van Dijk, P.D. van der Jagt & J. Westerink (2009) Analysis of regional spatial planning and decision making strategies and their impact on land use in the urban fringe. Case study of The Hague Region, The Netherlands. PLUREL report D3.3.1, Alterra Wageningen.

European Environment Agency (2015), Urban Environment.
http://www.eea.europa.eu/themes/urban/umz/drawingcitydistance.jpg/image_view_fullscreen. Bekeken op: 06 aug. 2015.

Gallent, N., M. Bianconi, J. Andersson (2006), Planning on the edge: England's rural – urban fringe and the spatial-planning agenda. *Environment and Planning B: Planning and Design*, Vol. 33, pp. 457-476.

Gallent, N. (2006), The Rural-Urban Fringe: A New Priority for Planning Policy? *Planning, Practice & Research*, Vol. 21, No. 3, pp. 383-393.

Gallent, N. & D. Shaw (2007), Spatial Planning, Area Action Plans and the Rural-Urban Fringe. *Journal of Environmental Planning and Management*, Vol. 50, No. 5, pp. 617-638.

Gallent, N., M. Shoard, J. Andersson, R. Oades & C. Tudor (2004), England's Urban Fringes: Multi-functionality and planning. *Local Environment*, Vol. 9, No. 3, pp. 217-233.

Gemeente Baarn (2015), Kernrandzonevisie Drakenburgergracht. HKB Stedenbouwkundigen, Gemeente Baarn.
<http://www.baarn.nl/document.php?m=29&fileid=34645&f=0792c56b3b9d14452ad10e10da31c4a2&attachment=1&c=42850>. Bekeken op: 01 aug. 2015.

Gordon, P. & H. W. Richardson (1997), Are Compact Cities a Desirable Planning Goal?, *Journal of the American Planning Association*, Vol. 63, No. 1, pp. 95-106.

Griffiths, J. (1994) The last frontier. *Planning Week*, Vol. 2, No. 11, pp. 14-15.

Hamers, D. & M. Piek (2012), Mapping the future urbanization patterns on the urban fringe in the Netherlands. *Urban Research & Practice*, Vol. 5, No. 1, pp. 129-156.

Hanou, M., T. van Laar & J. Santen (2007), Ruimtelijke kwaliteit als spelbepaler voor het buitengebied. In: Schrijnen, P. M. & G. M. Bouma (2007), *Buitengebied buitenspel? Bijdragen aan de PlanDag 2007*. Delft: Stichting Planologische Diskussiedagen. Pp. 75-84.

Hidding, M. (2010), Ontwikkelingsplanologie en erfgoed. Erfgoed en ruimtelijke planning: Beleid, wetenschap, instrumenten en uitvoering. Onder redactie van André van der Zande en Roel During. *Praktijkreeks Cultureel Erfgoed*. Den Haag: Sdu Uitgevers. Afl. 11, juni 2010, Nr. 28, pp. 130-147.

Hopfer, A. (1989), Planning and rural land management in transition zones between urban and countryside areas. In: Christians, C., V.R. Singh, N.K. Singh (1989), *Dynamism and development in rural and urban fringe*. Papers from International Meeting on Rural Development. India: Star Distributors. Pp. 11-18.

Hornis, W. & N. Sorel (2007), Panoramische vooruitzichten. Het behoud van de variatie van stad en land middels snelwegpanorama's. In: Schrijnen, P. M. & G. M. Bouma (2007), *Buitengebied buitenspel? Bijdragen aan de PlanDag 2007*. Delft: Stichting Planologische Diskussiedagen. Pp. 99-110.

Jabareen, Y. R. (2006), Sustainable Urban Forms. Their Typologies, Models, and Concepts. *Journal of Planning Education and Research*, Vol. 26, pp. 38-52.

Jayne, M. (2006), *Cities and consumption. Critical Introductions to Urbanism and the City*. Londen & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Kühn, M. (2003), Greenbelt and Green Heart: separating and integrating landscapes in European city regions. *Landscape and urban Planning*, No. 64, pp. 19-27.

Mensenland (2015), Steden en duurzaam voedsel.

<http://www.mensenland.nl/wordpress/?cat=6>. Bekeken op: 01 aug. 2015.

Nabielek, K., P. Kronberger-Nabielek & D. Hamers (2013), The rural-urban fringe in the Netherlands: recent developments and future challenges. SPOOL, Vol. 1, No. 1, pp. 1-18.

Nieuwenhuizen, W., T.J.A. Gies, C.M. Goossen, R.A.F. van Och & L.L. de Rooij (2015), Ruimte voor de toekomst van het landelijk gebied. Trendverkenning 2020-2030 voor gemeenten met veel landelijk gebied. Wageningen: Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport 2628.

Nilsson, K., S. Pauleit, S. Bell, C. Aalbers & T. Sick Nielsen (2013), Peri-urban futures: Scenarios and models for land use change in Europe. Berlin: Springer.

Oort, G. van (1989), Urban fringe policy and planning: A case study of Utrecht. In: Christians, C., V.R. Singh, N.K. Singh (1989), Dynamism and development in rural and urban fringe. Papers from International Meeting on Rural Development, India: Star Distributors, pp. 27-41.

Overbeek, G. (2009), Opportunities for Rural-Urban Relationships to Enhance the Rural Landscape. Journal of Environmental Policy & Planning, Vol. 11, No. 1, pp. 61-68.

Overbeek, G. (2009), Rural Areas Under Urban Pressure in Europe. Journal of Environmental Policy & Planning, Vol. 11, No. 1, pp. 1-7.

Van der Jagt, P. (2009), Strategy to develop commitment: combining culture and landscape. In: Aalbers, C.B.E.M., T. van Dijk, P.D. van der Jagt & J. Westerink (2009) Analysis of regional spatial planning and decision making strategies and their impact on land use in the urban fringe. Case study of The Hague Region, The Netherlands. PLUREL report D3.3.1, Alterra Wageningen.

Photobucket – Remador (2015), Photobucket.

<http://s683.photobucket.com/user/remador/media/remador%20album%20ii/P9050153.jpg.html>. Bekeken op: 5 aug. 2015.

Pierr, A., J. Ravetz & I. Tosics (2011), Peri-Urbanisation in Europe: Towards European Policies to Sustain Urban-Rural Futures. Synthesis Report. University of Copenhagen, Academic Books Life Sciences.

Planbureau voor de leefomgeving (PBL) (2009). Verstedelijking in de stadsrandzone. Een verkenning van de ruimtelijke opgave. The Hague, Netherlands: PBL Netherlands Environmental Assessment Agency.

Provincie Utrecht (2013), Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV). <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/provinciale-0/>. Bekeken op: 01 juli 2015.

Provincie Utrecht (2015), Rode contouren (stedelijk- en landelijk gebied). <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/geo/rode-contouren-0/>. Bekeken op: 26 feb. 2015.

Provincie Utrecht (2015a), Handreiking Kwaliteit van Kernrandzones. Inspiratie van visie, proces en rol. <http://www.kernrandzonesprovincieutrecht.nl>. Bekeken op: 06 aug. 2015.

Provincie Utrecht (2015b), Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028 en Verordening 2013. <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/provinciale-0/provinciale-0/>. Bekeken op: 11 mei 2015.

Provincie Utrecht (2015c), Kaarten. <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/kaarten/>. Bekeken op: 20 feb. 2015.

Pryor, R.J. (1968), Defining the rural-urban fringe. *Social Forces*, No. 47, pp. 202-215.

PURE (2006), *The PURE Guidebook to Multifunctionality. A route direction towards spatial quality in the urban fringe zone*. Groningen.

Quadraat (2015), Randweg. <http://quadraat.nu/p/randweg>. Bekeken op: 06 aug. 2015.

Qviström, M. (2007), Landscapes out of order: Studying the inner urban fringe beyond the rural-urban divide. *Swedish Society for Anthropology and Geography*, pp. 269-282.

Rauws, W. & T. van Dijk (2013), A design approach to forge visions that amplify paths of peri-urban development. *Environment and Planning B: Planning and Design*, Vol. 40, pp. 254-270.

Ravetz, J., C. Fertner & T. S. Nielsen (2013), *The Dynamics of Peri-Urbanization*. In: Nilsson, K., S. Pauleit, S. Bell, C. Aalbers & T. Sick Nielsen (2013), *Peri-urban futures: Scenarios and models for land use change in Europe*. Berlin: Springer.

RBOI (2012), *Visie Kernrandzones gemeente Montfoort*. http://www.montfoort.nl/internet/bouwen-en-wonen_41204/item/visie-kernrandzones_30655.html. Bekeken op: 20 feb. 2015.

Reuselaars, I. & A. van der Valk (2010), *Gereedschap voor cultuurhistorie en ruimtelijke ordening. Erfgoed en ruimtelijke planning: Beleid, wetenschap, instrumenten en uitvoering*. Onder redactie van André van der Zande en Roel Duing. *Praktijkreeks Cultureel Erfgoed*. Den Haag: Sdu Uitgevers. Afl. 11, juni 2010, Nr. 28, pp. 167-203.

Rho (2014), *Uitgangspunten Visies Kernrandzones gemeente Montfoort*. <http://www.montfoort.nl/document.php?m=1&fileid=213160&f=02da45d1e2c0df254eb7b51074b1fe12&attachment=0&a=179>. Bekeken op: 20 feb. 2015.

Rijksoverheid (2011), *Bestuursakkoord 2011-2015*. www.rijksoverheid.nl/bestanden/.../bestuursakkoord-2011-2015.pdf. Bekeken op: 10 juli 2015.

Rijksoverheid (2014), *Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling. Beleid ruimtelijke ordening*. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/beleid-ruimtelijke-ordening>. Bekeken op: 6 aug. 2015.

Rijksplanologische Dienst (RPD) (1984), *Jaarverslag Rijksplanologische Dienst 1983*. Den Haag: Staatsuitgeverij.

Rocco, R. (2007), Honey: Where is the cow? The vanishing opposition between urban and rural environments and the emergence of complex urban systems. In: Schrijnen, P. M. & G. M. Bouma (2007), *Buitengebied buitenspel? Bijdragen aan de PlanDag 2007*. Delft: Stichting Planologische Diskussiedagen. Pp. 153-164.

Rooy, P. van (2011), *Uitnodigingsplanologie als sociaal-cultureel perspectief. Building Business*.

Schrijnen, P. M. & G. M. Bouma (2007), *Buitengebied buitenspel? Bijdragen aan de PlanDag 2007*. Delft: Stichting Planologische Diskussiedagen.

Shipley, R. (2002), Visioning in planning: is the practice based on sound theory? *Environment and Planning A*, Vol. 34, pp. 7-22.

Sijmen Hendriks Fotografie (2013), Aan de rand van de stad. <http://sijmenhendriks.com/2013/09/20/aan-de-rand-van-de-stad/>. Bekeken op: 01 aug. 2015.

Simon, D. (2008), urban Environments: Issues on the Peri-Urban Fringe. *Annual Review of Environment and Resources*, No. 33, pp. 167-185.

Smink (2015), Afvalberging. <http://www.smink-groep.nl/web/smink-tammer-activiteiten-werk-amersfoort-leusden-nijkerk-bunschoten-soest-soesterberg/smink-verwerking-recycling-verbranden-stortplaats-nijkerk-amersfoort-leusden-utrecht-bunschoten-soesterberg-soest/stort-plaats-berging-IBC-amersfoort-leusden-nijkerk-bunschoten-soest-soesterberg.htm>. Bekeken op: 15 juli, 2015.

Statistics Canada (2011), Core, fringe and rural area. <http://www.statcan.gc.ca/pub/92-195-x/2011001/geo/rur/rur-eng.htm>. Bekeken op: 01 aug. 2015.

Steen, M. van der., M. van Twist, N. Chin-A-Fat & T. Kwakkelstein (2013), Pop-up publieke waarde. Den Haag: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB).

Sullivan, W.C. (1994), Perceptions of the rural-urban fringe: citizen preferences for natural and developed settings. *Landscape and Urban Planning*, No. 29, pp. 85-101.

Thoral, I. (2014), Kernrandzones. Ingeborg Thoral, adviseur ruimtelijke kwaliteit provincie Utrecht.

VROM (2000), Ruimte maken, ruimte delen. Vijfde nota over de ruimtelijke ordening. Den Haag.

Weaver, D.B. & L.J. Lawton (2001), Resident perceptions in the urban-rural fringe. *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, No. 2, pp. 439-458.

Wehrwein, G.S. (1942), The rural-urban fringe. *Economic Geography*, No. 8, pp. 217-228.

Woo, M. & J. Guldmann (2014), Urban containment policies and urban growth. *International Journal of Urban Sciences*, Vol. 18, No. 3, pp. 309-326.

Bijlagen

Bijlage 1: Gemeenten Utrecht gerangschikt op landoppervlakte

	Gemeente	Inwoners (1 mei 2014)	Landoppervlakte (km2)
1	Utrechtse Heuvelrug	47.903	134,09
2	De Ronde Venen	42.654	116,98
3	Stichtse Vecht	63.767	106,82
4	Utrecht	330.772	99,21
5	Woerden	50.593	92,92
6	Lopik	14.000	78,98
7	De Bilt	42.097	67,13
8	Amersfoort	151.534	63,86
9	Houten	48.471	58,99
10	Leusden	29.005	58,89
11	Wijk bij Duurstede	23.072	50,25
12	Zeist	61.449	48,65
13	Soest	45.435	46,43
14	Rhenen	19.164	43,76
15	Vianen	19.625	42,39
16	Oudewater	9.885	40,10
17	Montfoort	13.653	38,20
18	Bunnik	14.591	37,57
19	Woudenberg	12.381	36,82
20	Bunschoten	20.518	34,81
21	Eemnes	8.788	33,70
22	Baarn	24.373	33,01
23	Nieuwegein	61.011	25,65
24	IJsselstein	34.184	21,68
25	Veenendaal	63.322	19,72
26	Renswoude	4.925	18,51

(Bron: CBS Statline, 2015)

Bijlage 2: Gemeenten Utrecht gerangschikt op bevolkingsdichtheid

	Gemeente	Inwoners (1 mei 2014)	Landoppervlakte (km ²)	Bevolkingsdichtheid (Inw/km ²)
1	Utrecht	330.772	99,21	3507
2	Veenendaal	63.322	19,72	3246
3	Nieuwegein	61.011	25,65	2579
4	Amersfoort	151.534	63,86	2411
5	IJsselstein	34.184	21,68	1616
6	Zeist	61.449	48,65	1267
7	Soest	45.435	46,43	979
8	Houten	48.471	58,99	875
9	Baarn	24.373	33,01	749
10	Bunschoten	20.518	34,81	674
11	Stichtse Vecht	63.767	106,82	660
12	De Bilt	42.097	67,13	635
13	Woerden	50.593	92,92	566
14	Vianen	19.625	42,39	497
15	Leusden	29.005	58,89	495
16	Wijk bij Duurstede	23.072	50,25	485
17	Rhenen	19.164	43,76	455
18	De Ronde Venen	42.654	116,98	423
19	Bunnik	14.591	37,57	395
20	Montfoort	13.653	38,20	362
	Utrechtse Heuvelrug	47.903	134,09	362
22	Woudenberg	12.381	36,82	339
23	Eemnes	8.788	33,70	283
24	Renswoude	4.925	18,51	267
25	Oudewater	9.885	40,10	253
26	Lopik	14.000	78,98	185

(Bron: CBS Statline, 2015)

Bijlage 3: Gemeenten gerangschikt naar waarschijnlijke relevantie onderzoek

	Gemeente	Ranking bij landoppervlakte	Ranking bij bevolkingsdichtheid	Ranking totaal
1	Utrecht	4	1	5
2	Amersfoort	8	4	12
3	Stichtse Vecht	3	11	14
4	Houten	9	8	17
5	Woerden*	5	13	18
	Zeist	12	6	18
7	De Bilt*	7	12	19
8	De Ronde Venen*	2	18	20
	Soest*	13	7	20
10	Utrechtse Heuvelrug	1	20	21
11	Leusden	10	15	25
12	Nieuwegein	23	3	26
13	Veenendaal*	25	2	27
	Wijk bij Duurstede	11	16	27
15	Vianen*	15	14	29
	IJsselstein	24	5	29
17	Bunschoten	20	10	30
18	Baarn*	22	9	31
	Rhenen	14	17	31
20	Lopik	6	26	32
21	Montfoort*	17	20	37
	Bunnik	18	19	37
23	Oudewater	16	25	41
	Woudenberg	19	22	41
25	Eemnes*	21	23	44
26	Renswoude	26	24	50

* Gemeente heeft / is bezig met / heeft intentie voor beleid voor de kernrandzone, volgens Provincie Utrecht.

(Bron: Eigen bewerking vanuit CBS Statline gegevens bijlage X1 en X2)

Bijlage 4: Topiclist interview

Vooraf

- Interview opnemen
 - Transcriptie/quotes
 - Mogelijkheid tot correctie
 - Openbaarheid informatie
-
- Voorstellen / functie / relatie tot kernrandzones

Kernrandzone

- Wat is de kernrandzone?
 - Kenmerken
 - Ligging
 - Hoe wordt deze zone gezien?
 - Positief? (kwaliteiten?)
 - Negatief? (problemen?)
 - Eigendomssituatie in de kernrandzone
-

Beleid

- In hoeverre is de gemeente bezig met beleid voor de kernrandzones?
 - Hoofdpunten beleid
 - Reden voor wel/geen beleid opstellen
 - Wens vanuit gemeente?
 - Ontwikkelingen?
 - Problemen oplossen?
 - Was er eerder al (eens) sprake van specifiek beleid en/of aandacht voor de kernrandzones?
-

Toekomst

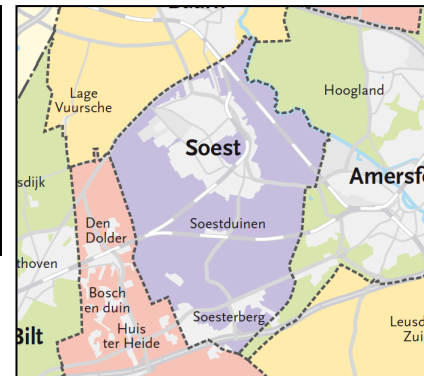
- Moet er (ander) beleid komen voor de kernrandzones? (gemeentelijk / provinciaal / nationaal)
 - Hoe ziet de gemeente de kernrandzone in de toekomst?
-

Extra

- Is er stedelijke druk vanuit andere (omliggende) gemeenten?
- Is er samenwerking m.b.t. de kernrandzones met omliggende gemeenten?

Bijlage 5: Analyse Interview Van Dongen

Gemeente:	Soest
Geïnterviewde:	Ad van Dongen
Functie:	Stedenbouwkundige, betrokken bij project Kernrandzone Soesterveen

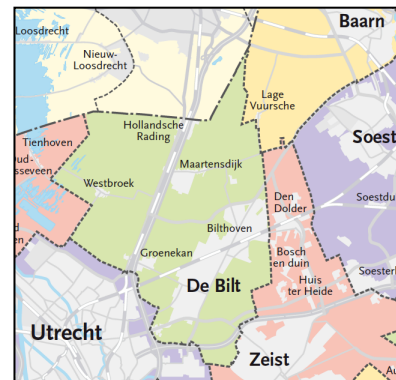

Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	Het oorspronkelijke plan werd gericht op het gebied Soesterveen (p.1).
	Landgebruik	Locatie (geweest) van manege, tuinbouwbedrijf, dierenpension, geloofsgemeenschap, school (p.2). 'Stiekem' ontstaan van woningen in een schuur (p.3). Grondsituatie is versnipperd, vooral 'hobbymensen' en nog een enkele agrariër (met weinig grond) (p. 4).
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	Een kernrandzone is de 'natuurlijke' plek om uit te breiden, veel grondeigenaars zitten hier ook op te wachten (p.1).
	Transitiezone	Duidelijke overgangszone, geen scherpe rand (p.1). Functies zoals tuinbouwbedrijf begonnen lang geleden klein, maar breiden zich langzaam uit. Door zulke kleine dingen toe te staan verstedelijkt het langzaam wel, en dat gebeurde altijd al (p.2-3). Er wordt gekeken of er oude paden hersteld kunnen worden of dat er nieuwe paden bij kunnen komen, maar er zijn wel al wat wandel-fietspaden (p.6).
	Landschap	Soort rommelzone door verschillende functies, maar over het algemeen een mooi gebied (pp.1-2). Fraai gebied met hoge natuurwaarden (p. 2)
	Problemen	Verdroging in het gebied (p.1). Op bepaalde plaats een beetje verrommeling (p.9).
	Kwaliteiten	Aangenaam gebied om te wonen en te verblijven met hoge natuurwaarden (bijzondere vegetatie en diersoorten) (p.2).
Beleid	Aanleiding	Er was geen directe aanleiding zoals een specifieke ontwikkeling, er zijn altijd al wensen geweest vanuit bevolking om daar wat te mogen doen, en zaken zoals verdroging speelden ook al lang. Doordat provincie nu met het instrument komt kunnen ze hier wat mee doen (pp.1, 3).

Strategie	<p>Positieve benadering van het gebied(p.2).</p> <p>Grote tegenstelling tussen landelijk houden en ontwikkeling mogelijk maken (p.2)</p> <p>Beperkt rode ontwikkelingen mogelijk maken als de natuurwaarden en bijzondere planten daardoor erop vooruitgaan (p.5).</p>
Governance	<p>Politiek moet er wel wat over zeggen, maar dik boekwerk is overbodig (p.6).</p>
Beleid algemeen	<p>Liever het oude beleid met landelijk gebied verdeeld in verschillende zones. Dit was helder en een goede manier om de situatie in de hand te houden en niet helemaal op slot te zetten. Alleen was dit voor natuurontwikkeling niet meer voldoende (p.3).</p>
Kernrandzonevisie beleid positief	<p>Kernrandzonevisie kan wel nut hebben om bepaalde voorwaarden aan te geven voor ontwikkelingen (p.9).</p>
Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>Twee jaar terug mee begonnen. Echter niet afgemaakt door complexiteit en andere prioriteiten. Wordt waarschijnlijk wel weer opgestart (p.3,6).</p> <p>Visie is te veel rompslomp. Ad hoc zou ook moeten kunnen (p.6).</p> <p>De plannen in een aantal bestemmingsplannen gieten, met de visie als toelichting (p.7).</p> <p>Liever gezien dat de visie achterwege kan blijven als het een goed plan is volgens de PRS (p.7).</p>
Rode contouren	N.v.t.

Bijlage 6: Analyse Interview Prins

Gemeente:	De Bilt
Geïnterviewde:	Peter Prins
Functie:	Projectleider Gebiedsvisie De Bilt-Zuid

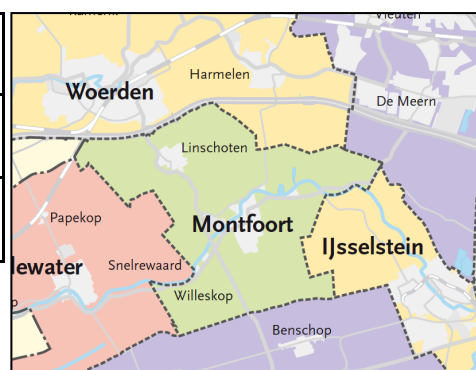
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	Eerdere visie al gemaakt voor De Bilt-West, huidige visie gericht op De Bilt-Zuid (p.1). Er is gekeken naar wat logische grenzen zijn: ruim rondom de ontwikkeling van Van der Valk heen, tot en met een paar andere plekken waar ontwikkelingen verwacht worden en harde grenzen zoals de A28 zijn (p.1).
	Landgebruik	Te kwetsbaar voor intensief gebruik (p.2). 'Er gebeurt van alles, er zijn veel mensen die er wat van vinden' (p.5).
	Bevolkingsdichtheid	'Ik denk dat iedere kern boven de twintig- of dertigduizend inwoners, dat die het fenomeen wel kent. Maar goed, het neemt wel toe met de omvang van de stad denk ik, dat de druk daar groter is en dat de kernrandzones groter zijn. Dus dat daar ook de noodzaak om te reguleren wel groter is (p.7).
	Ruimtelijke economie	Aanwezigheid van de stad Utrecht heeft duidelijk effect op het gebied (p.3). Doordat er steeds meer gebieden zijn in Nederland waar geen groei meer is, of zelfs krimpen, zal de druk op de kernrandzones verminderen, maar daarmee ook 'de economische kracht om het weer iets fraaiër te maken' (p.6). Er zullen altijd gebieden zijn waar de stedelijke druk op de randen groot is, met name in de Randstad (p.6).
	Transitiezone	Gebied is wel een kernrandzone in de zin van dat de stedelijke druk er voelbaar is, vooral vanuit het Utrecht Science park. De parkeergarage is altijd te zien en de infrastructuur en verkeersstromen erheen zijn erg aanwezig in het gebied (p.1).
	Landschap	De Bilt-Zuid is een 'heel fraai' gebied, geen 'typisch kernrandzonegebied' qua verrommeling (ponyweitjes, schuurtjes, volkstuintjes) (p.1).
	Problemen	Provinciale infrastructuur in het gebied zorgt voor barrièrewerking en mist inpassing in het landschap (p.3).

	Kwaliteiten	<p>Het is een 'heel fraai' gebied en aantrekkelijk om te wonen (p.1). Contrast van openheid en beslotenheid (open weidelandschap en besloten landgoederenzones), zichtlijnen, laanbeplanting, kleine ensembles met bebouwing (p.2).</p> <p>Regionaal belang door de ecologische verbinding van plasseengebied tot rivierengebied (p.2).</p> <p>De misschien een beetje 'rommelige' volkstuinjes kunnen een grote maatschappelijke waarde hebben omdat de samenleving er veel plezier uit haalt (p.5).</p>
Beleid	Aanleiding	Vooral uitbreiding voor de Van der Valk, maar ook een ontwikkeling bij landgoed Houdringe en de verbreding van de A28 (pp.1-2).
	Strategie	<p>Visieproces van onderop opgebouwd, vanuit de kwaliteiten van het gebied (p.2).</p> <p>Tegenstelling (ontwikkeling vs bescherming) is 'niet heel scherp, maar die zijn wel zichtbaar' (p.6).</p> <p>Brede erkenning voor de kwaliteiten van het gebied die er nu zijn, en dat is ook de basis voor de toekomstige ontwikkeling (p.6).</p>
	Governance	<p>'Positieve ontwikkeling' dat de provincie en gemeente 'met elkaar meedenken en met elkaar in gesprek zijn van ja, wat kom je tegen en hoe los je dat probleem op, op lokaal niveau' in plaats van 'meteen met de rode vlag zwaaien'. Dit doen ze echter (nog) niet bij elke gemeente, maar dit was in de vorm van een 'pilot' (p.4).</p> <p>Hierdoor heb je de ruimte om 'de kennis en kwaliteit van zowel gemeente als provincie te benutten'. En dat de provincie meer naar de regionale en provinciale belangen kijkt is ook belangrijk (p.4).</p> <p>'Mooie rol' van de gemeente zou zijn om de verschillende groepen in het gebied te verbinden met elkaar (volkstuinders, fietsers, hardlopers, etc.). Breder kijken dan de Wro, maar ook naar 'wat is de betekenis van het gebied voor mijn stad, en dat je soms dan ook dingen accepteert die je planologisch misschien niet heel fraai vindt maar die wel een grote waarde hebben voor het gebied' (p.6).</p>
	Beleid algemeen	Dat het gebied nog zo groen is komt door het strenge beleid om geen rode functies toe te staan. Als dit er helemaal niet zou zijn zou het gebied 'in no-time gevuld zijn' (p.1).
	Kernrandzonevisie beleid positief	<p>Verwachting is niet dat het gebied erg verstedelijkt met het huidige beleid (deur op een kier). Er is meer discussieruimte, focus op kwaliteitstoevoeging, dat is een 'positieve' ontwikkeling (pp.2,4).</p> <p>Om de kwaliteiten overeind te houden in gebieden met veel stedelijke druk, moet er helder beleid zijn (p.6-7).</p> <p>Het is in het algemeen wel goed om 'periodiek gewoon een ruimtelijke visie of een visie op de ontwikkeling van je gemeente of delen van je gemeente te hebben' (p.7).</p>
	Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>'In kleinere kernen, dan kun je met incidentele oplossingen wellicht de zaak ook wel oplossen' (p.7).</p> <p>Of een visie 'specifiek voor je kernrandzones nodig is, dat is erg afhankelijk van het type gemeente waar je zit' (p.7).</p>

	Rode contouren	<p>Beleid moet 'verder gaan dan alleen een rode streep trekken'. 'Er moet wel enige ruimte voor discussie en ontwikkeling blijven', en dat kan misschien door er een soort 'onderhandelingsplanologie' van te maken. Als je kwaliteit aantast moet je ergens anders weer kwaliteit toevoegen, zodat 'je zo per saldo de kwaliteit in zo'n gebied op peil houdt' (p.7).</p> <p>'Als je alleen maar een rode streep trekt dan gebeurt er niks of gebeuren er ongewenste dingen, en dan heb je er geen grip meer op' (p.7).</p>
--	----------------	--

Bijlage 7: Analyse Interview Dingemans

Gemeente:	Montfoort
Geïnterviewde:	Marcel Dingemans
Functie:	Beleidsmedewerker RO

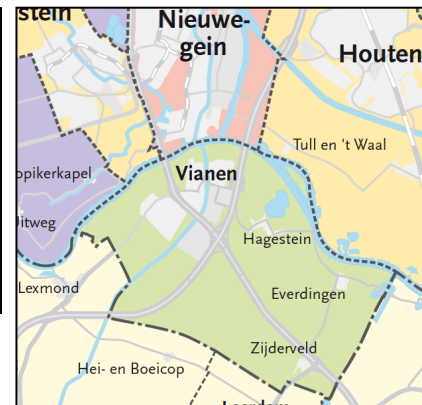
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	'Heel simpelweg gezegd zijn kernrandzones alles wat direct buiten tegen je rode contour aanzit. Alleen niet elke zone daar zal ook een visie voor moeten worden opgesteld. Want bepaalde zones zullen af zijn en bepaalde zones daar kan wel wat verbetering plaatsvinden of kunnen er eventueel nog wat ontwikkelingen plaatsvinden' (p.1).
	Landgebruik	De eigendomssituatie is in meeste gevallen redelijk versnipperd. Er zitten wat agrariërs, particulieren en wat ontwikkelaars die wachten op een uitbreiding (p.7).
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	'Het is een gebied dat eigenlijk continue wel in beweging is, en er zullen echt nog wel veel ontwikkelingen ook in de toekomst plaatsvinden verwacht ik' (p.7). Het zijn meer 'zoekgebieden' voor 'als we nog stedelijke ontwikkelingen hebben, zijn dat de gebieden waar we aan moeten denken' (p.1). Kunt verwachten dat er vanuit Leidsche Rijn meer druk op de recreatieve voorzieningen gaat komen in het gebied, 'en dat is ook wel iets wat we graag zouden willen'. Druk op gebied zal aanhouden omdat de bevolking, maar in ieder geval de huishoudens, nog wel wat zal toenemen (p.7).
	Transitiezone	De rand wisselt per zone. In sommige gevallen is die keihard, en soms wat geleidelijker (p.7).
	Landschap	Het zijn gebieden voor eventuele uitbreidingen (bedrijventerrein, woningbouw), functiemenging en uitplaatsing (bijvoorbeeld een manege) (p.1).
	Problemen	Vaak is er 'wel wat kwaliteitsverbetering mogelijk' (p.1). 'Een agrarisch bedrijf wat waarschijnlijk weg zal gaan, wat ook best wel wat overlast veroorzaakt voor omliggende woningen'. 'Een paar niet-agrarische bedrijven die echt wel ver het landschap insteken en misschien niet heel fraai daar zitten'. Vooral qua uiterlijk (p.1). Er zijn veel boeren die uiteindelijk ermee stoppen, en er zal op een gegeven moment toch iets gedaan moeten worden met al die lege schuren (p.7).

		Sommige randen zijn keihard, 'ik zou zeker daar ook nog wel wat willen verzachten omdat het echt allemaal achterkanten van woningen zijn die naar het buitengebied zijn gekeerd' (p.7). 'Een van de verbeterpunten was de toegankelijkheid van het gebied' (p.8).
	Kwaliteiten	Bepaalde doorzichten en de slagenverkaveling (p.2).
Beleid	Aanleiding	Ontwikkelingsgericht. Het is niet omdat de kwaliteit niet groot genoeg is, maar meer dat er ruimte nodig is voor een bepaalde ontwikkeling, bijvoorbeeld een uitplaatsing van een manege. Binnen de rode contouren zit het al vol (p.1). Er is nog 'een aardige behoefte aan woningbouw of bedrijfsruimten', bijvoorbeeld woningen voor de nieuwe generatie of het faciliteren van bedrijvigheid voor de werkgelegenheid (p.3). Grootste aanleiding was het uitplaatsen van een manege. Deze locatie werd uiteindelijk door de gemeenteraad afgewezen, waardoor de drijfveer voor de visie verdween (p.4).
	Strategie	Kwaliteitsverbetering en verfraaiing van het gebied, en het mogelijk maken van ontwikkelingen zoals de uitplaatsing van bepaalde functies en het eventueel realiseren van woningbouw (pp.1,3). 'Een van de verbeterpunten was de toegankelijkheid van het gebied. Een nieuw wandelpad aanleggen, een verzachting van die harde overgang van stad naar platteland' (p.8).
	Governance	Het beslissingsrecht over het landelijk gebied ligt goed bij de provincie. 'Ik zou het niet bij de gemeenten leggen want dan krijg je natuurlijk dat er heel veel ad hoc planologie wordt toegepast. En het is af en toe ook wel gemakkelijk om tegen initiatiefnemers te zeggen van ja maar wij zouden wel willen, maar de provincie wilt niet' (p.6). 'En de provincie die kijkt toch net wat op hoofdlijnen, op hoger abstractieniveau, er naar dan gemeenten.' Als je het toelaat aan gemeenten 'zal je sneller verrommeling van het buitengebied krijgen dan wanneer het zoals nu gaat en het bij de provincie ligt'. En verder voorkomt het ook belangenverstrengelingen (p.6).
	Beleid algemeen	Mogelijke ontwikkelingen in de kernrandzone zorgden voor 'behoorlijke discussies', zowel politiek als maatschappelijk, tussen behoud en ontwikkeling (p.3). Er vind weinig samenwerking plaats tussen de verschillende gemeenten. "Terwijl je zou kunnen verwachten, het zijn toch een beetje hetzelfde type gemeenten, zullen vast ook tegen dezelfde problematiek aanlopen. En die wens bestaat er ook wel om wat meer samen te gaan werken, maar goed, vanwege tijdsgebrek komt het eigenlijk niet van de grond' (p.6).
	Kernrandzonevisie beleid positief	Provincie heeft meer de insteek van kwaliteitsverbetering in het gebied, en de gemeente meer van mogelijke ontwikkelingsplek. En dat hoeft 'elkaar helemaal niet te bijten hoor, want als je dan maar de kwaliteit verbeterd van die zones, nou dan heeft de provincie wat ze willen, en wij hebben gewoon onze stedelijke

	<p>ontwikkeling' (p.2).</p> <p>Het is echter wel nuttig om 'van tevoren al nagedacht te hebben van wat willen we nou met die zone gaan doen' (p.2).</p> <p>'Het is nu net wat makkelijker geworden, de provincie kan makkelijker ja zeggen tegen ons denk ik' (p.5).</p> <p>'Ik denk dat het wel nuttig is omdat je dan gewoon van tevoren ook aangeeft aan eigenaren of aan initiatiefnemers van nou, dit is wat er mogelijk is en dit niet. En je laat dan ook gewoon initiatiefnemers zelf creatief nadenken' (p.5).</p> <p>'Het is een idee wat ook gewoon een beetje moet beklijven natuurlijk'. 'Op een gegeven moment denk ik van hé, het is eigenlijk wel een heel goed instrument ook' (p.6).</p>
Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>'Theoretisch gezien denk ik wel dat het nuttig is, maar om nou een aparte visie daarvoor te maken of als het dan gewoon als onderbouwing van je ontwikkeling te doen' (p.2).</p> <p>Voor een visie vooraf (dus niet vanuit een ontwikkeling) is 'op dit moment geen politiek draagvlak'. Er zijn allerlei dingen die momenteel prioriteit hebben, het kost behoorlijk wat geld, en het heeft nogal met de politieke kleur op dit moment te maken (p.4).</p> <p>'Alleen vraag ik me wel af of je het inderdaad moet beperken tot je kernrand, of dat dit soort beleid gewoon voor je hele buitengebied moet doen, als soort van rood voor kwaliteit beleid' (p.5).</p>
Rode contouren	<p>Het laten opschuiven van de rode contouren was altijd een gedoe.</p> <p>'Dat was een hele procedure bij de provincie waarvan ik altijd dacht, nou jullie regelen het maar, we hebben een goed plan' (p.5).</p>

Bijlage 8: Analyse Interview Kruijt

Gemeente:	Vianen
Geïnterviewde:	Marinke Kruijt
Functie:	Beleidsadviseur RO (platteland en bedrijventerreinen) en Plattelandsfunctionaris

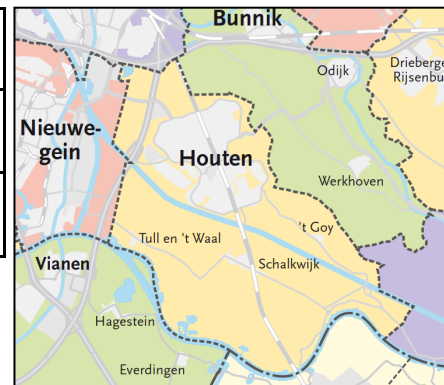
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	<p>Direct bij de kern, waar de fysieke aanwezigheid van de kern nog goed te voelen is doordat het bijvoorbeeld duidelijk in het zicht ligt (p.8).</p> <p>Bij de kleinere dorpen zoals Zijderveld is geen sprake van een kernrandzone, daar zie je het dorp wel liggen, maar het gebied is verder pur sec agrarisch en daar verwachten en willen ze geen ontwikkelingen (p.9).</p>
	Landgebruik	<p>‘Het blijft agrarisch, en dat blijft ook het beeld dat we willen houden, maar binnen dat agrarische, binnen de hele agrarische beleving, komen dus wel plussen’ (p.3).</p> <p>Financieel redt het gebied het niet met ‘alleen maar burgerwoningen en alleen maar recreatieve bedrijven, daarvoor moet je ook echt gewoon agrarische bedrijven ertussen houden’ (p.4).</p> <p>Eigendomssituatie verschilt per kernrandzone maar is wel vooral landelijk gericht. Een gedeelte is grotendeels agrarisch (melkveehouder) met een stukje van een projectontwikkelaar, en het andere gedeelte is meer versnipperd, zoals een hoveniersbedrijf, plantenkwekerij, tuincentrum, kleine particuliere boomgaarden, boeren, burgers en buitenlui, en de gemeente heeft er nog een oud gronddepot (pp.4-5).</p>
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	<p>Door de nabijheid van grotere kernen zoals Utrecht en Nieuwegein is er een stedelijke (recreatieve) druk op het gebied. ‘Je merkt dat de stedeling steeds meer contact met het platteland wilt’, ook vanuit de zakelijke markt. ‘Je merkt aan onze ondernemers dat ze daar gevoelig voor zijn, en dat ze dat ook willen gaan aanbieden aan die stedelingen’ (p.2).</p> <p>‘De druk, zeker ook recreatief, is vrij hoog. De roep om economische verbreding is vrij groot’ (p.2).</p> <p>Het landelijk gebied is een van de uitloopgebieden van Utrecht, ‘en de aandacht van de stedeling, van de Utrechter, voor ons gebied, dat geeft ook gewoon kansen voor onze plattelandseconomie’ (p.3).</p> <p>Het landschap moet beheerd en onderhouden worden, en dat kost geld. En op het moment dat de agrarische sector vermindert, dan</p>

		<p>moet er op een andere manier geld verdiend worden (p.3). Door de nabijheid van de stad zijn er meer klanten, waardoor zich er meer recreatie vormt zoals een boerderijwinkel (p.8)</p>
	Transitiezone	<p>De bebouwing is echt in het zicht dus het voelt ook meer bij de stad, en het wordt ook meer gebruikt door de stad. Mensen laten er de hond uit en er is al wat meer recreatie (p.8). 'De kernrandzone is het gebied wat in gebruik wordt of in gebruik zou moeten zijn als uitloopgebied vanuit de stad, en daarmee ook uitermate geschikt is om de stedeling weer in het platteland te krijgen, om het platteland weer dichterbij de stedeling te krijgen'(p.9).</p>
	Landschap	<p>Klein lapje grond, doorsneden door twee snelwegen en een breed kanaal (p.2). Grotendeels een agrarisch landschap en dat moet ook zo blijven (p.3). Het is een overgangsgebied tussen de rivier, over een stroomrug, naar het laagveen weidegebied. En deze overgang moet ook in het landschapskarakter zichtbaar blijven (p.3). Er is een duidelijke fysieke aanwezigheid van de kern in de kernrandzone omdat het duidelijk in het zicht ligt (p.8).</p>
	Problemen	<p>Te harde stadsranden (p.1). Bepaalde achteruitgang in onderhoud in het landelijk gebied. Het bestemmingsplan landelijk gebied pur sec te weinig ontwikkelingsgericht. Het aantal agrariërs verminderd en de inkomens van de agrariërs gaan ook achteruit, wat het noodzakelijk maakt dat er extra mogelijkheden zijn voor agrariërs om financieel rond te komen (p.2). 'Ons lapje grond is eigenlijk maar heel erg klein, er ligt heel veel druk op. Het wordt doorsneden door twee snelwegen en een breed kanaal, dus we hebben echt wel wat issues in ons landelijk gebied' (p.2). De overgang, de verbinding en het aanzicht is slecht. De stad rijst 'in één keer als een grote muur' op achter de wei (p.5).</p>
	Kwaliteiten	<p>Het landelijke karakter en het overgangsgebied van rivierenlandschap naar het laagveen weidegebied (p.3). De nabijheid van de kern, maar ook die van andere grote kernen zoals Utrecht en Nieuwegein, geven het gebied economische kansen, er zijn meer klanten voor bijvoorbeeld de boerderijwinkel en recreatie (p.3).</p>
Beleid	Aanleiding	<p>Ambtelijk was er al langer de wens voor een landschapsvisie, om 'een beter overzicht te houden en meer gestructureerd te kunnen werken' (p.1).</p>
	Strategie	<p>Sterk vanuit het landelijke en het landschap bekeken, maar het is natuurlijk wel een combinatie van belangen van het stedelijke en landelijke (p.1). Verbinding tussen stad en land verbeteren, bijvoorbeeld door middel van harde stadsranden verzachten (p.1).</p>

	<p>Meer ontwikkelingsmogelijkheden (bijvoorbeeld nevenactiviteiten) geven (aan agrariërs) in het landelijk gebied om zo het landelijk gebied 'bloeiend te houden en aantrekkelijk te houden (p.2). Iedere ontwikkeling moet bijdrage leveren aan het landschap (p.2). Gemeente hanteert hele strikte regels voor stedelijke ontwikkelingen in het landelijk gebied (p.3).</p>
Governance	<p>'Het Rijk vind dat gemeenten volwassen genoeg zijn om ermee om te gaan, dan moet de provincie het ook loslaten. En dan moeten ze niet zeggen aan de ene kant, wij gaan ruimte geven en jullie kunnen maatwerk geven, en aan de andere kant eigenlijk het hele landelijk gebied aanmerken als provinciaal belang' (p.7). Vernemen heel graag inbreng van de provincie, wegen die af en wanneer deze zinnig is wordt deze in de visie meegenomen, maar het blijft altijd 'onze visie' (p.7).</p>
Beleid algemeen	<p>Er is weinig samenwerking tussen de gemeenten in de provincie Utrecht. Er is wel wat kennisdeling binnen de U10 (p.11).</p>
Kernrandzonevisie beleid positief	<p>De visie moet vanuit het landschap geschreven worden, en niet vanuit de ontwikkeling (p.6).</p>
Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>Kunt niet zomaar lukraak een kernrandzonevisie gebied aanwijzen en begrenzen. Kunt beter een gehele landschapsvisie maken, waarin je ook de kernranden definieert (p.1). Provincie vind deze vorm van kernrandzonevisie niet gedetailleerd genoeg, er moet meer op perceelniveau ingegaan worden. Maar als het geschreven wordt vanuit het landschap (wat de provincie wilt) kan er niet al op perceelniveau geschreven worden. 'Zo haal je ontzettend veel flexibiliteit weg' en zullen de meeste nieuwe plannen net niet passen (p.6). 'In de verordening staat dat je een krz-visie moet schrijven, er staat niet bij in wat voor vorm, of wat voor detailniveau, en als je daar op je eigen wijze invulling aan geeft dan krijg je te horen dat je niet detaillistisch genoeg bent' (p.6).</p>
Rode contouren	<p>Rode contouren moet een verantwoordelijkheid van de gemeenten worden. 'Het voelt gewoon als gebrek aan vertrouwen vanuit de provincie Zodra je één teen over de rode contour steekt, dan krijg je ineens een verschrikkelijke berg regels en restricties, waarvan ik van mening ben dat die niet terecht is' (p.6).</p>

Bijlage 9: Analyse Interview Helling

Gemeente:	Houten
Geïnterviewde:	Koen Helling
Functie:	Beleidsmedewerker natuur en landschap en Landschapscoördinator

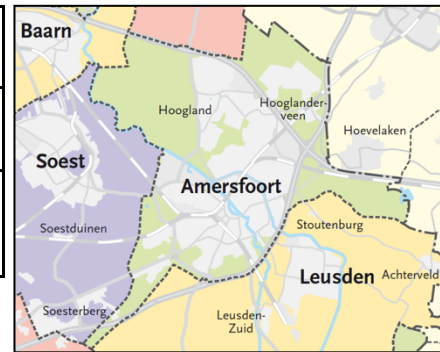
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	‘Zelf zie ik de krz als de strook om de bebouwde kom heen’ (p.1) De dorpen (Schalkwijk, ‘t Goy en Tull en ‘t Waal) hebben ook een overgang naar het landelijk gebied, maar qua echte kernrand is Houten zelf het belangrijkste (p.1).
	Landgebruik	In het gebied zijn wat sportparken, windmolens en bedrijvigheid te vinden (p.1). Eigendomssituatie rond Houten wisselt nogal. Er zijn stukken in gemeentebeheer, particulier beheer, van Staatsbosbeheer en van projectontwikkelaars. Geen dominant agrarisch karakter. Richting ‘t Goy en bij het Eiland van Schalkwijk en Tull en ‘t Waal is het meer fruitteelt en een relatief ongestoord gebied (p.7). Rondom Houten heb je op een aantal plekken waterzuiveringen voor water uit de bebouwde kom, ‘daarin en daarbij ontstaan er allerlei natuurwaardes, dus je hebt een heleboel combinaties van functies’.
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	‘Het is gewoon een redelijk drukke stedelijke omgeving, met veel druk’ (p.7). Het gebied wordt waarschijnlijk ook veel recreatief gebruikt door mensen vanuit bijvoorbeeld Nieuwegein (p.8). Onder andere door middel van een nieuwe fietsbrug wordt er een directe verbinding met Nieuwegein gemaakt, onder andere om mensen uit Nieuwegein naar het Eiland van Schalkwijk te krijgen. Door recreatieve ontwikkeling kan het onderhoud aan bijvoorbeeld oude forten gefinancierd worden (p.8).
	Transitiezone	‘Behoorlijke harde grens’ (p.1). Vanuit het landelijk gebied krijg je windmolens, sportvelden, bedrijvigheid, dus ‘langzaam ga je inderdaad naar een heel bebouwd iets toe, naar een stedelijke omgeving (p.1). Er zijn allerlei onderdoorgangen bij de rondweg, dus je kan ‘heel makkelijk op allerlei plekken onder de weg door en dan in het buitengebied’ (p.1). Bij de opzet van Houten is er bewust gekozen voor een harde grens door middel van een rondweg. ‘Dit is misschien ook wel goed. Als je

		een grens hebt ga je er ook minder makkelijk overheen. Als je geen harde grens hebt is het verleidelijk om elke keer er weer een bouwwerkje aan vast te plakken en langzaam steeds verder uit te breiden' (p.3).
	Landschap	'Houten hoeft niet weggestopt te worden'. Van grote afstand kun je een aantal constructies al zien liggen van Houten, zoals bijvoorbeeld het gebouw van de Van der Valk, en een paar windmolens. Sommige mensen vinden dat niet mooi, en sommige mensen ook juist wel (p.1).
	Problemen	Verrommeling valt wel mee, maar door ontwikkelingen wordt wel het landschap aangetast (p.2).
	Kwaliteiten	De rand als grens, zodat het minder makkelijk is om uitbreidingen in het landelijk gebied te doen waardoor het langzaam verstedelijkt (p.3).
Beleid	Aanleiding	Ontwikkelingen zijn af en toe noodzakelijk (p.9).
	Strategie	De harde grens is visueel wat zachter gemaakt door middel van bijvoorbeeld bomen op de rondwegwal (p.1). Bij ontwikkelingen en aantastingen het zo goed en mooi mogelijk (landschappelijk) inpassen (p.2). 'Die rand proberen we toch wel weer op een bepaalde manier vorm te geven, dat we daar natuur hebben. En ook gewoon dat het qua landschappelijk beeld mooi is, dat je niet in één klap zo <i>bang</i> , sportvelden met hele hoge masten ziet liggen, maar dat het toch met wat groen en beplanting ingepast is' (p.2). 'We zijn niet helemaal tegen ontwikkelingen, een boer moet kunnen boeren', maar er wordt wel gekeken naar zaken als natuurwaarden en mogelijke inpassingen (p.3). Er is geen harde krz-visie, maar wel beleid voor het landelijk gebied. Met een planteam wordt er integraal vanuit verschillende thema's naar elke ontwikkeling gekeken (p.3).
	Governance	Gemeenten zouden voor een groot gedeelte prima zelf kunnen beslissen over het landelijk gebied. Het ligt eraan hoe groot de projecten zijn. Bepaalde zaken zoals agrarische ontwikkelingen (i.v.m. stikstof) en spreiding van bedrijvigheid over de provincie zijn gemeente overstijgend, daar is het goed dat de provincie er wat van vind. Kleinere dingen kunnen gemeenten zelf ook (p.5). 'Ik denk dat je gewoon een grens moet stellen van bij een bepaalde grootte dan gaat de provincie zich er wel tegenaan bemoeien, maar bij bepaalde dingen hoeft dat niet' (p.5). Het is prima dat er meer bevoegdheden bij de lagere overheden worden gelegd, maar dit gaat gepaard met een bezuinigingsslag en geen extra geld, 'dan kan het lastig worden' (p.5). 'De mensen die er dagelijks mee te maken hebben, laat die ook de belangrijkste beslissingen nemen. En de provincie en het Rijk, die kan kaders aanleggen (p.5)' 'Ik denk dat we nu veel te veel afstemming hebben over dingen waarvoor het helemaal niet nodig is. Dus als de overheid inderdaad

	efficiënter wil worden, dan kan dat op dit vlak denk ik (p.6).
Beleid algemeen	De bevolking en belangengroepen letten ook op het gebied. 'Als er ontwikkelingen zijn die men niet aanstaat dan springt met er bovenop en probeert men er toch beet op te krijgen'. En er zijn mensen die graag ontwikkelingen zien, en er zijn mensen die meer natuur willen, die tegenstelling moet je afwegen (p.2). Er is op allerlei terreinen contact met de omliggende gemeenten. Er 'wordt dus duidelijk wel afgestemd' (p.7).
Kernrandzonevisie beleid positief	Het is goed dat het beleid iets ruimer wordt, mits gekoppeld aan een kwalitatief verhaal (p.4).
Kernrandzonevisie beleid negatief	'Ik denk dat er niet per se een aparte visie zou moeten komen. Dit is onderdeel van een groter geheel. De bebouwde kom, het buitengebied, en ertussen zit dan die kernrandzone. Maar het zou in mijn ogen niet nodig zijn om dat als apart strookje ertussenuit te trekken en daar een aparte visie op te gaan schrijven'. ... 'Het is in mijn ogen juist beter om dat te integreren in een omgevingsvisie of een visie die wat breder kijkt' (p.6). Het is lastig om de kernrandzone specifiek te bepalen met grenzen. Je moet het niet te veel afbakenen, anders krijg je ontwikkelingen die er net niet binnen passen, maar wel moeten kunnen eventueel (p.6).
Rode contouren	'Er was redelijk weinig mogelijk, en dat is wel heel stringent. Kijk ik denk eigenlijk dat het zo zou moeten zijn dat er redelijk veel mogelijk is, maar dat er wel gewoon duidelijke voorwaarden aan zijn hoe je iets doet en wat je kan doen' (p.4). 'Als er ontwikkelingen zijn die gewoon goed onderbouwt zijn en goed ingepast worden, en waar dus ook bepaalde plussen of zo bijzitten aan meerwaarde, dat moet kunnen' (p.4).

Bijlage 10: Analyse Interview Rijsbosch

Gemeente:	Amersfoort
Geïnterviewde:	Charles Rijsbosch
Functie:	Programmamanager Groen Blauwe Structuur bij gemeente Amersfoort en Strategie RO

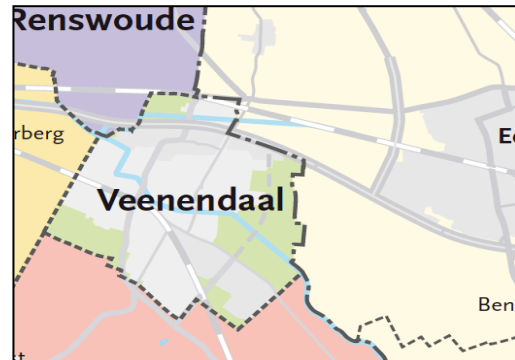
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	<p>Kernrandzone wordt gezocht rondom de rode contouren, echter is deze grens vaak keihard (p.1). Ontwikkelingen volgen ook belangrijke wegen, zoals bij de Wegh der Weegen, waarlangs met name huizen en zorginstellingen liggen (p.1). ‘Wat veel interessanter is, is misschien de kernrandzone voor een provincie te definiëren op de gemeentegrenzen. Dus de gemeentegrenzzone. Ontwikkelingen waar snel verrommeling bij optreedt zoeken snel die grenszones op. Het is vaak de ‘achterkant van de gemeente’. ‘Niemand ziet het, dus hier gebeurt maar van alles’, Van de kwaliteit van het landschap direct aan de stad, en het belang van de stad-land verbindingen, is men zich meestal al ontzettend van bewust (p.11).</p>
	Landgebruik	<p>Op een aantal plekken is er veel versnippering, functies die er te vinden zijn, zijn o.a. een scouting, een motorclub, een crossbaan, een militair terrein, woningen, zorginstellingen, kazernes, een natuurgolfbaan, een vuilstort en waterretentie gebieden (pp.1-2, 4). Vathorst-West is als mogelijke ontwikkellocatie aangegeven, maar ‘op dit moment is het gewoon agrarisch gebied, gebeurt er helemaal niks, maar het verrommelt in feite ook niet.’ Het is een ‘pauzelandchap, met een agrarische functie, in afwachting’ (p.2). Er is een zone aangegeven in het huidige beleid die het meest verkaveld is, waar de gemeente in de toekomst functies zoals sportvoorzieningen, een camping en horeca zou kunnen voorstellen. Kan gezien worden als een soort toegewezen kernrandzone (pp.7-8). Door de groeiende binnenstedelijke druk en de groeiende vraag naar sportvoorzieningen worden sportfuncties (zoals voetbalvelden) naar de randen gedreven (p.8). ‘Er is een enorme behoefte ineens gekomen aan volkstuinen’ (p.9).</p>
	Bevolkingsdichtheid	<p>De agrarische leegstand is erg groot. ‘En wat je dan wel hebt, doordat je dicht bij de stad zit, die stadsrandzone, zie je dat het zich rond die steden vaak heel snel opvult met andere functies, vaak wonen of woon en werk. Als het wat dunner bevolkt is, of het zijn krimpgebieden, ja dan is er geen alternatief’ (p.15).</p>
	Ruimtelijke economie	<p>Er stoppen veel agrariërs o.a. omdat er weinig mogelijkheden zijn om uit te breiden (p.6).</p>

	Transitiezone	<p>Een groot deel van de randen is 'keihard'. Bijvoorbeeld door een barrière van de snelwegen A28 en de A1, hierdoor is er 'geen contact tussen stedelijk gebied en het landelijk gebied wat erachter ligt'. Een andere scherpe grens kan komen door de bescherming van een EHS-zone (p.1).</p> <p>Bij een deel van Vathorst is er een harde begrenzing van het stedelijk gebied door water, hier is bewust voor gekozen (p.3).</p> <p>Door de hoge natuurwaarden in de provincie Utrecht krijg je vaak harde grenzen (p.4).</p>
	Landschap	'Een verrommelde zone en zo'n restzone, de achterkant van je stad, waar je in feite alles dumpst wat je niet kan gebruiken, ..., dat is hier in Amersfoort niet aan de hand. Is niet en was niet' (p.1).
	Problemen	<p>Op een aantal plekken is er het probleem van een barrière, bijvoorbeeld door een snelweg. En bij de EHS is er een grote mate van ondoordringbaarheid, er zijn weinig uitvalswegen en weinig recreatieve routes of verbindingen met het buitengebied (p.2).</p> <p>Grote waterdruk (p.4).</p> <p>Iets verder in het gebied is er een stukje met boerderijen waar 'verrommeling absoluut toestaat'. Daar zit bijvoorbeeld een autosloperij en staan wat caravans. 'Hier hebben we geen visie op, en helemaal geen toezicht' (p.4).</p> <p>Agrarische bedrijven stoppen omdat ze er niet goed uit kunnen breiden. En de agrariërs die er nog zitten krijgen bijvoorbeeld een caravanstelling erbij of zetten er paarden bij (andere hekken, kort gevreten gras). Hierdoor dreigt gebied te verrommelen, (p.6).</p> <p>Een deel van de bewoners en omwonenden van de randgebieden schrikken van de grote toenemende recreatieve druk, en dit willen ze tegenhouden (p.7).</p>
	Kwaliteiten	De 'schoonheid van het landschap (p.7).
Beleid	Aanleiding	Kwaliteit is voor Amersfoort erg belangrijk, er moet beleid zijn om het landschap niet te laten verrommelen (p. 6).
	Strategie	<p>In Hoogland-West is er een gebied aangeduid als corridor, waarbij er een raadsbesluit ligt dat er niet gebouwd en ontwikkeld wordt in deze zone. Hierdoor ontstaat er een bijzondere stadsrand (p.2).</p> <p>Veel landelijke delen rondom de stad vallen onder de bescherming van een EHS- of Natura 2000 status. Hierdoor blijft de insteek bescherming (p.2).</p> <p>Bij Vathorst wordt het stuk tegen het stedelijk gebied gebruikt als recreatief uitloop gebied en tegelijkertijd als buffer, zodat 'niet al die Vathorsters en al die Amersfoorters gewoon hup, hier dit kwetsbare vogelweidegebied van Nijkerk en de provincie Gelderland inlopen (p.3).</p> <p>Voorzieningen moeten goed ingepast worden. Schrikbeeld is bijvoorbeeld een hockeyveld in het landelijk gebied met enorme lichtmasten die 's avonds voor een grote lichtvlek zorgen (p.8).</p>
	Governance	Samenwerking met provincie kan soms wat lastig verlopen doordat je te maken hebt met verschillende afdelingen. RO ambities zijn anders dan de EHS ambitie. Dit kan voor spanningen zorgen (p.7).

	<p>De rol van de provincie moet wat minder zitten op de 'enge' kernrandzones rond de stad, waar vaak maar één gemeente verantwoordelijk voor is, en wat meer op de samenhang tussen de verschillende gemeenten. 'Het kan gemeenten soms wel helpen om te weten wat de buurman doet. Dus als kennisinstituut en als de discussie op een hoger niveau tillen'. Dit doen ze voor een deel ook al, en dit moeten ze ook blijven doen (pp.11-12).</p> <p>'Maar het is wel goed dat er een partij meekijkt'. 'Of het nou gaat over een Boeddhistisch bedecentrum of stadsranden, de verleiding is heel groot, de druk is groot, het gaat om veel geld'(p.14).</p>
Beleid algemeen	<p>Kernrandzones zijn niet specifiek benoemd, maar de kwaliteiten van het gebied, en het feit dat er zones zijn, is wel beschreven (p.3). Gemeente heeft geen enkel beheer meer in het buitengebied, kunnen alleen onderhandelen als er een ontwikkeling gevraagd word (p.5).</p> <p>Gemeente gebruikt een strenge toepassing van de ruimte-voorruimte regeling en de landgoederen regeling. Kwaliteitsverbetering is een voorwaarde om bestemmingsplan-technische medewerking te krijgen. Dit leidt tot 'ontstening' van het landschap, maar het kan wel leiden tot meer drukte, 'want er komen vaak meer huizen met auto's en kinderen enzovoort'(p.5-6).</p> <p>Er is te weinig overeenstemming tussen verschillende gemeenten. Amersfoort wilt in het noordelijk buitengebied geen windmolens (vogelweidegebied, open landschap). Het argument van Amersfoort om het niet te doen verdwijnt dan. 'Dan ga je meten met twee maten, dan ben je geen geloofwaardige overheid meer (pp.10-11).</p>
Kernrandzonevisie beleid positief	<p>Er is een toenemende druk voor bijvoorbeeld sportvoorzieningen. 'We zien die druk komen, en als we het niet regelen, krijgen we het op een manier die je niet wilt (p.9).</p> <p>Er moet een streng beleids criterium en ontwikkelvisie zijn voor het buitengebied, 'want als je dat niet hebt dan gebeurt er van alles'. 'Dan wordt elke boerderij dubbele woningen, en dan komen daar caravans binnen, caravans buiten, er komen paarden, er komen grotere bedrijven, er komt horeca, verzijn het maar' (p.13).</p>
Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>Geen grote behoefte bij de gemeenteraad om een visie voor de randen te hebben (p.4).</p> <p>Beleid van Amersfoort is in grote lijnen hetzelfde als een kernrandzonevisie, de doelstelling is hetzelfde. Alleen er wordt niet specifiek naar kernrandzones gerefereerd (p.7).</p> <p>'Wij gaan niet iets specifiek als kernrandzone benoemen, want voor ons is dit helemaal niet een kernrandzone, dit is gewoon ons buitengebied. We hebben niet een rand en dan nog een overgebleven gebied, ja dan is het al op'(p.12).</p>
Rode contouren	<p>De rode contour is vaak al strak getrokken rond hetgeen wat er is (p.1).</p> <p>'Ik ben daar zelf heel erg voor, die absolute duidelijkheid' (p.13).</p>

Bijlage 11: Analyse Interview Huijsmans

Gemeente:	Veenendaal
Geïnterviewde:	Brigit Huijsmans
Functie:	Beleidsmedewerker landschap en stedenbouw

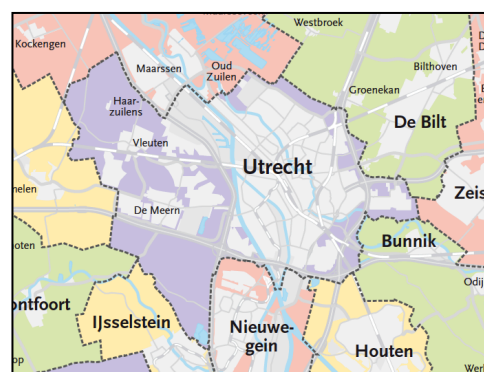
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	<p>'Het landelijk gebied in Veenendaal bestaat voornamelijk uit kernrandzone. Het zijn allemaal kleine stukjes. Eigenlijk is omdat het buitengebied zo klein is alles kernrandzone' (p.1).</p> <p>In het bestemmingsplan is qua begrenzing alvast een lijn getrokken, omdat het handig was om het alvast in het bestemmingsplan te hebben staan. Hier zat echter nog geen beleid achter (p.2).</p> <p>'... hier is De Klomp, dat ook Ede, ja dat is natuurlijk ook een soort ontwikkel punt waar van alles gebeurt' (p.5).</p> <p>Er zit in het noorden nog een klein gebied, ingeklemd tussen spoorweg en de snelweg (tevens de gemeente- en provinciegrens), waar nog wat gemixte functies te vinden zijn, zoals weilanden, en wat autobedrijven. Dat is 'eigenlijk wel een heel klein kernrandzonetje'. Het ligt wel binnen de rode contouren, maar het wordt door de gemeente beschouwd als landelijk gebied (p.5).</p>
	Landgebruik	<p>Er zitten wat meer bedrijfjes (schilderbedrijfjes, bedrijfjes aan huis. 'En dat is denk ik prima,..., dat er in de luwte van het bedrijventerrein ook wat bedrijfsactiviteiten ontstaan. Dat is dan wel redelijk logisch' (p.2).</p> <p>Er zitten nog maar weinig agrarisch functies. 'Het staat allemaal ook op het punt om dan herontwikkeld te worden' (p.3).</p> <p>Functies die in het buitengebied gevonden worden zijn onder andere kleinschalige zorg, hobbymatig agrarisch, een paardenhouderij, een landwinkeltje, een palingkwekerij en een sauna. En een functie zoals een sauna is wel belangrijk om te behouden voor de stad, maar het 'hoort ook niet midden in de stad, of midden in een bedrijventerrein. Ja, het hoort wel een beetje in die kernrandzone' (pp.3, 8-9).</p> <p>'Dit is eigenlijk helemaal verstedelijkt, dus de agrariërs die daar nog zaten, die hebben ook allemaal hun stallen verruild voor een woning' (p.3).</p> <p>De meeste gronden zijn nog in eigendom van de mensen die er wonen, en een paar percelen van ontwikkelaars (p.3).</p>
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	'Er is natuurlijk wel een hele grote druk op die gebiedjes, omdat Veenendaal eigenlijk uit zijn jasje gegroeid is'. De druk op de randen

		is echter wel door de crisis wat afgenomen (pp.1, 6).
	Transitiezone	'De kernrand is wel, in mijn beleving in ieder geval, het gebied wat echt wat meer een overgang is en waar wat meer van die bebouwing is waar soms net wat functies zitten, en soms heeft het een wat rommelige uitstraling' (p.2). Een aantal gebieden rond Veenendaal hebben de functie van een natuurzone als buffer, om zo het stedelijk gebied tegen te houden. Zodat bijvoorbeeld Ede en Veenendaal niet aan elkaar groeien (p.5).
	Landschap	Het zijn vooral groene stukjes, met een kleinschalig karakter (p.5). Landschappelijk waardevol met een hoge kwaliteit (p.5). Functies zoals een sauna zijn ook belangrijk voor een stad om te behouden (in plaats van dat ze naar een andere stad verplaatsen). 'En dat hoort ook niet midden in de stad, of midden in een bedrijventerrein. Ja, het hoort wel een beetje in die kernrandzone' (pp.8-9).
	Problemen	De ontsluiting is vaak erg lastig. Soms ligt het erg geïsoleerd, waardoor de bereikbaarheid slecht is (p.2).
	Kwaliteiten	Het kleinschalige, semi-landschappelijk karakter van het gebied. Het is altijd al als 'landschappelijk waardevol en met een hoge kwaliteit bestempeld' (p.5).
Beleid	Aanleiding	Nog geen specifiek beleid voor de kernrandzone, wel voor een aantal groene zones, met het doel om het groene karakter te behouden (p.1).
	Strategie	'Maar het is niet zo dat we allemaal stedelijke functies daar heen willen halen'. Het moet 'echt wel groen blijven' (p.1). 'We willen eigenlijk niet meer verstedelijking daar, alleen op bestaande plekken waar al iets is, dat je daar iets meer kunt toestaan'. Bijvoorbeeld waar een agrariër weggaat iets meer ruimte geven voor nog wat groenontwikkeling of een recreatief pad (p.1).
	Governance	Provincie heeft kwaliteit hoog in het vaandel staan, dat is goed. Lastige bij gemeenten is dat het politieke accent om de vier jaar nogal kan veranderen, dat is wel het gevaar. Dat is bij de provincie ook, maar 'doordat ze dan dat beleid hebben, is dat wel een goede richtlijn. Het is wel handig dat ze nog een beetje een bepaalde richting aangeven' (p.8).
	Beleid algemeen	Er is altijd terughoudend met het gebied omgegaan, dus nu wordt er ook niet ineens veel meer mee gedaan. Het moet dan 'echt een meerwaarde hebben in het groen en de ontsluiting en de recreatieve uitloop' (p.4). Er wordt wel samengewerkt met de omliggende gemeenten (Wageningen, Rhenen en Ede), bijvoorbeeld in 'Regio Foodvalley' verband. Het LOP is ook een gemeenschappelijke visie van verschillende gemeenten voor het tussenliggende landschap (p.9).

Kernrandzonevisie beleid positief	<p>Het is handig om een visie te hebben zodat het beleid wat je naleeft minder 'willekeur' is, dan heb je je uitgangspunten vastgelegd en is er vooraf meer duidelijkheid (pp.4, 7).</p> <p>Als de visie goedgekeurd is door de provincie, dan hoef je niet voor elk initiatief meer naar de provincie toe. Dat is het 'aantrekkelijke ervan' (p.8).</p> <p>Het huidige LOP is uit 2007 en dus al wat verouderd, 'dus in die zin zou het wel goed zijn om dar nog even apart in een visietje nu naar boven te lichten. En dat het weer ook bij de mensen hier onder de aandacht komt' (p.8).</p> <p>'Fijn dat er ook wat flexibiliteit en wat eigen inbreng in kan zitten' (p.10).</p>
Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>Politiek is er niet veel druk voor een kernrandzonevisie, onder andere omdat er daar geen 'hele wilde ontwikkelingen' gewenst zijn (p.4).</p> <p>Zaken zoals verstedelijking tegengaan wordt al gedaan door de gemeente, waardoor een visie nog wat aan meerwaarde mist (p.6).</p> <p>Het is nog even de vraag wat het toevoegt, in verhouding met maatwerk per geval leveren (p.7).</p> <p>De provincie heeft het erg over het uitplaatsen van stedelijke functies, maar 'dat speelt bij ons volgens mij minder' (p.10).</p> <p>Vaak weet je nog niet precies hoe iets gaat gebeuren, en dan is het net iets anders, en dan past het wel of niet in de visie (p.10).</p>
Rode contouren	Kan ook toegelaten worden aan de gemeenten (p.8).

Bijlage 12: Analyse Interview Span

Gemeente:	Utrecht
Geïnterviewde:	Mieke Span
Functie:	Senior adviseur Groen en Recreatie

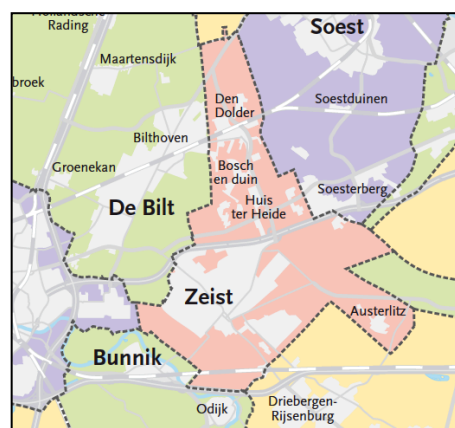
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	<p>'Een heleboel van wat wij gewaardeerde stadsrandzone zouden kunnen vinden, daar gaan de burens over', zoals De Bilt, Zeist, Bunnik en Houten (p.1).</p> <p>'Er is ook nog een recreatiezone, die overlapt heel aardig met de kernrandzone'(p.1).</p> <p>Qua recreatie blijft het niet vooral aan de rand te zitten, maar ook verder het gebied in. Je kunt hiervoor geen cirkel trekken, maar je moet ook de uitvalswegen volgen. De bereikbaarheid en de bekendheid van de recreatieve voorzieningen zijn belangrijker dan de afstand (p.10).</p>
	Landgebruik	Er wordt vooral gekeken naar het recreatieve gebruik van de gebieden. Dit komt echter ook omdat mevr. Span een recreatieve achtergrond heeft (p.11).
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	N.v.t.
	Transitiezone	Stadsranden 'gaan steeds meer deel uitmaken van de stad, althans van het belevingspatroon van de stad. We gaan er recreëren, lekker wandelen, fietsen, we gaan er onze groente kopen' (p.1).
	Landschap	<p>'Het is ons idyllisch landelijk gebied. Onze groene tegenhanger. En daar hort dat begrip verrommeling dus bij'. Maar 'niet alle rommel is lelijk', soms hoort het bij het karakter van het landelijk gebied (p.1).</p> <p>'het schijnt dat met name de stadsranden ecologisch gezien een grootse diversiteit kennen. Omdat je de verder weg gebieden waar landbouw puur corebusiness is, daar zie je toch een verarming van de soortenrijkdom. En die soorten worden voor een deel verdrongen naar de stadsrand' (p.11).</p>
	Problemen	Aan de noordkant kunnen er nog wat meer recreatieve trekkers bij. De oostkant is een smalle groene buffer tussen Utrecht, De Bilt, Bunnik, Houten en Zeist, en dat een beetje het 'zorgenkindje'. Het gebied is erg versnipperd over verschillende gemeenten met een

		grote bestuurlijke drukte. Als elke gemeente daar kleine toevoegingen doet, dan blijft er niks meer over (pp.11-12)
	Kwaliteiten	<p>'Qua groen is Utrecht op een schaal dat je heerlijk het groene kunt beleven en de recreatie af kan wentelen op de stadsrand. Het is groot, maar niet te groot, dus je kan er altijd met een redelijk fietsafstand, of zelfs lopen nog wel, komen' (p.1).</p> <p>Er ligt ook een 'heel aantrekkelijk stukje door zijn enorme geschakeerde landschap met toch wat open zichtlijnen (p.12).</p>
Beleid	Aanleiding	N.v.t.
	Strategie	<p>Ontwikkelingen moeten bijdragen aan de kwaliteit van het gebied (p.1).</p> <p>Aan de oostkant wordt het gebied gebruikt als een groene buffer tussen de verschillende gemeenten (pp. 11-12).</p> <p>Door de recreatieve-, natuur- en de belevingswaarde van gebieden te verhogen, dan hechten mensen er meer waarde aan. 'Dan is iedereen ervan, en het is van iedereen, en het is gewoon veilig. En dat gebeurt niet als het 'gewoon het zoveelste weiland van boer Jansen is' (p.12).</p>
	Governance	Bij regionaal belang in een kernrandzone, kan de provincie erop letten dat er voldoende afgestemd wordt tussen de belanghebbende gemeenten. Meer die verbindende rol spelen (pp.6-8).
	Beleid algemeen	<p>'Als Utrecht ben je een stadsregio'. Samen met de omliggende gemeenten is er een soort gemeenschappelijke economie, vestigingsklimaat, recreatie etc.. Dit zorgt er ook voor dat de landelijke gebieden en kernrandzones niet alleen van belang zijn voor de gemeente bij wie de gronden horen, maar ook voor de buurgemeenten. Hier wordt echter niet altijd rekening mee gehouden (pp.4-5).</p> <p>Er moet iets flexibeler naar RO gekeken worden, in plaats van alleen maar naar de regeltjes. Dit gebeurt ook al steeds meer, ook bij de provincie (p.8).</p> <p>RO wordt uiteindelijk allemaal aangestuurd door de politiek. Iets wat vakinhoudelijk een fantastisch idee is, hoeft niet per se politiek goed terecht te komen (p.8)</p> <p>Het Rijk zou voor een aantal zaken, zoals recreatieve routestructuren en de EHS, aandacht moeten blijven houden, want die houden niet op bij de gemeente- en provinciegrenzen (p.9).</p>
	Kernrandzonevisie beleid positief	<p>'De provincie moet een reden hebben om erin mee te gaan dat je daar iets gaat ontwikkelen'. Het kernrandzonevisie beleid zorgt ervoor dat ze een handvat hebben om de ontwikkelingen toe te laten (pp.2-3,11).</p> <p>Als ontwikkelingen, van meerdere gemeenten in hetzelfde gebied, allemaal als losse 'postzegels' worden ontwikkeld, en ze weten het ook niet van elkaar, dan kan het ook conflicteren (p.7).</p>
	Kernrandzonevisie beleid negatief	Het maken van een visie kost een heleboel geld en tijd, zowel van de gemeente als van initiatiefnemers, waardoor de ontwikkelingen die

		<p>in de visie meegenomen worden financieel wel voldoende moeten opbrengen. Dit terwijl de projecten geen zekerheid hebben en altijd kunnen afbreken. Dus er moet al een tamelijk volhardende ondernemer of een ondernemer met veel geld zijn, om iets te realiseren in de kernrandzone. Een verplichte visie zet enorm veel druk om iets gerealiseerd te krijgen (p.2).</p> <p>Visies zullen niet snel preventief gemaakt worden, omdat er ontwikkelingen nodig zijn om het geheel 'voldoende kostendekkend' te maken. Dit geldt ook voor o.a. het recreatiebelang, dit is een 'heel soft belang'. Dat wil zeggen dat er vaak niet heel veel vraag naar is en dat het relatief weinig opbrengt (bijvoorbeeld het realiseren van nieuwe wandelpaden). Dit zorgt ervoor dat de drempel om alleen zulke projecten te realiseren in de kernrandzone erg hoog is, en er eerder een grote ontwikkeling, zoals woningbouw, nodig is om een visie te gaan maken (pp.2-3).</p> <p>In de PRS wordt er 'uitgegaan van het belang van de gemeente die de kernrandzone heeft. En niet van het belang met wie de kernrandzone gedeeld word' (p.5).</p>
	Rode contouren	<p>Rode contouren van de provincie moet niet afgeschaft worden. Bij sommige gemeenten kan de directe economische noodzaak zo sterk zijn dat er dingen gebeuren die voor het landschap, de beleefbaarheid van het landschap en de kwaliteit van het landschap erg slecht zijn. Daarom is het goed dat de provincie zich ermee bemoeit (p.9).</p>

Bijlage 13: Analyse Interview Wijen

Gemeente:	Zeist
Geïnterviewde:	Dick Wijen
Functie:	Bestuur- en beleidsmedewerker

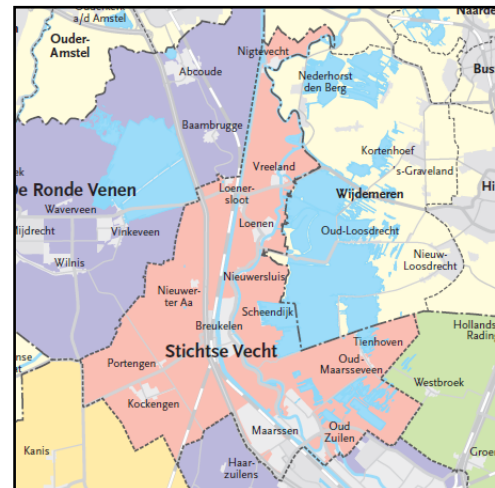
Resultaten*		
Kernrandzone	Locatie	Er is niet echt een exacte begrenzing voor de kernrandzone, het hoort beleidsmatig bij het landelijk gebied (Buitengebied Zuid-West).
	Landgebruik	Het oostelijk deel van Zeist is begrensd met bos, hier wordt niet veel mee gedaan.
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	N.v.t.
	Transitiezone	Een gedeelte van het zuidelijk deel is agrarisch met weinig tot geen verbindingen, en de wens is dat dit zo blijft. Extra verbindingen richting het landelijk gebied (bijvoorbeeld een fietspad tussen Zeist en De Uithof) zijn niet gewenst vanuit de gemeente.
	Landschap	Het oostelijke deel is vooral bos. Het zuidelijk deel is gedeeltelijk agrarisch, en een gedeelte is wat meer verrommeld door de aanwezigheid van verschillende functies zoals volkstuintjes, een leegstaand kantoor en wat verspreid vastgoed.
	Problemen	Verrommeling in het zuidelijk deel.
	Kwaliteiten	Het groene (agrarische) karakter van het gebied.
Beleid	Aanleiding	Door de vernieuwing van het bestemmingsplan voor het landelijk gebied (Zeist Zuid West) is de gemeente extra met het gebied bezig, niet doordat de provincie met dit instrumentarium kwam.
	Strategie	Het groene agrarische karakter moet behouden blijven. Dit is ook de wens vanuit Utrecht en Utrecht Science park. Kleine rode ontwikkelingen kunnen hier en daar toegevoegd worden, maar agrarisch moet de hoofdfunctie blijven. Het gebied wordt benaderd als onderdeel van het landelijk gebied, en niet als aparte kernrandzone.

Governance	<p>De rol van de gemeente wordt gezien als tussenpersoon om tot oplossingen te komen. Ideeën en initiatieven worden verzameld en er wordt gekeken of er oplossingen zijn. De gemeente brengt mensen bij elkaar om gezamenlijk oplossingen te zoeken. Wanneer mensen er zelf niet uitkomen, kan de gemeente de knoop doorhakken.</p> <p>Provincie is tot nu toe nog niet tevreden over manier waarop gemeente Zeist ermee om gaat. Er wordt te veel van bovenaf gekeken, ze moeten meer rond de tafel komen zitten en aansluiting krijgen met de samenleving.</p> <p>Dhr. Wijen is kritisch over het nut van de provincie, en vraagt zich af of een overheid van samengevoegde gemeenten in combinatie met het Rijk niet beter zou zijn.</p> <p>Provincie zou meer moeten gaan meedenken. Gemeenten kunnen prima zelf beslissen, en er zijn altijd verschillende partijen/actoren die ervoor zorgen dat plannen niet te ver doorslaan. Provincie kan bepaalde zaken in de gaten houden omdat ze met een andere blik en een andere expertise naar het gebied kijken.</p>
Beleid algemeen	<p>Bestemmingsplan voor Zeist Zuid West is een beetje hetzelfde als een kernrandzonevisie. De gemeente hoopt dat de provincie iets soepeler wordt en dit genoeg vind.</p> <p>Er was een samenwerkingsverband tussen de gemeenten rondom Utrecht, met financiering erachter. Dit is echter opgeheven. Nu is er nog de U10, een vrijwillig samenwerkingsverband zonder financiering.</p> <p>Er wordt wel gevraagd aan de omliggende gemeenten wat ze van het beleid en het gebied vinden, maar dit is vooral ter kennisgeving.</p>
Kernrandzonevisie beleid positief	N.v.t.
Kernrandzonevisie beleid negatief	Gemeente Zeist maakt liever geen visies. Deze zorgen voor te veel lagen en ze moeten te vaak herzien worden. Het mist zijn nut.
Rode contouren	Gemeenten kunnen prima zelf beslissen over hun gebied.

** Resultaten komen i.v.m. een technisch probleem niet voort uit een transcriptie, maar uit een (door de geïnterviewde nagekeken) samenvatting van het gesprek.*

Bijlage 14: Analyse Interview De Smet en Van Es

Gemeente:	Stichtse Vecht
Geïnterviewde:	Tomas de Smet Tom van Es
Functie:	Strategisch adviseurs RO

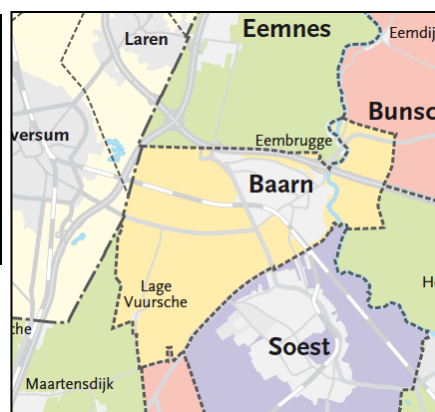
Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	<p>Er komt een visie voor het gebied Loenen-West, een reststrook tegen een bestaande wijk aan, waar uiteindelijk woningen kunnen komen (p.1).</p> <p>De kernrand als een verrommelde rand lijkt meer op de situatie van de 'Herenweg-Gageldijk, dat zijn eigenlijk een soort gebieden, dat het eigenlijk een soort kernrand is', maar dan net in dat overgangsgebied. Het is zelf een bebouwingslint in Maarssen, die uiteindelijk wel de rode contour raakt, maar direct erlangs ligt. Het ligt vlak bij de stad Utrecht, waardoor het 'eigenlijk meer een kernrand van Utrecht is' (pp.3,8).</p> <p>Nederland heeft niet echt grote kernrandzones. 'In ontwikkelingslanden heb je dat dan weer wel. Dan heb je een grote stad, en op korte afstand daarvan,..., heb je dan dat er op korte afstand grotere kernen ontstaan met allerlei rommelige functies. Maar dat heb je in Nederland eigenlijk niet echt. Daar is het meer van oudsher zo gegroeid'. In Nederland gaat het misschien ook zo, maar dan een stuk langzamer (p.11).</p>
	Landgebruik	<p>In randen zoals Loenen-West, waar een visie voor op de planning staat, zijn verschillende functies te vinden als een bedrijventerreintje, agrarisch, natuur, en een golfbaan (p.1).</p> <p>Het bebouwingslint van Herenweg-Gageldijk bevat functies als een sloperij, een garagebedrijf, grootschalige horeca en tuinders. 'Het is echt zo'n gemengd gebied, echt zo'n stadsrandzone' (p.3).</p> <p>Het gebied, zoals de Loosdrechtse Plassen, wordt veel gebruikt door mensen uit de regio, bijvoorbeeld om te varen of dat ze daar een eilandje hebben (p.7).</p> <p>'Op bepaalde locaties hebben ontwikkelaars wel hun handen, maar het is voornamelijk van agrariërs'. 'Ik denk wel dat bepaalde mensen denken dat als je dan agrarische gronden dicht bij de kern hebt, van nou, dat is sowieso interessant omdat misschien ooit nog ontwikkeling plaatsvindt'. 'Maar dat zijn niet per se ontwikkelaars, maar gewoon de eigenaren zelf die denken van nou, dat kan misschien in de toekomst nog een keer meer waard worden' (pp.7-8).</p> <p>Er zijn altijd niet-agrarische functies te vinden in het landelijk</p>

		gebied, zoals een bedrijventerreintje of een tankstation, maar daar is de afstand te groot tot het stedelijk gebied om het een kernrandzone te noemen (p.8).
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	N.v.t.
	Transitiezone	De meeste ontwikkelingen liggen binnen de rode contouren (p.3). Het is vaak een harde grens door een weg of rivier, en daarachter begint de landbouw (p.8). Op een bepaalde plek is er een soort bufferzone tussen de weg en de woonwijk, waar je kunt wandelen (p.9). 'Je kan bij ons heel makkelijk gewoon de kern uitrijden en dan ben je in het landelijk gebied' (p.9).
	Landschap	Vooraf agrarisch (p.6)
	Problemen	'Volgens mij gaat het dan meer als je zeg maar iets hebt wat een rommelige uitstraling heeft' (p.2). Bij Herenweg-Gageldijk zijn ook volkstuintjes te vinden 'waar geleidelijk aan die huisjes zelfs bewoond zijn. Daar heb je eigenlijk gewoon bewoonde recreatieparken. Ja dat zijn toestanden waar je eigenlijk niet aan wil. Maar deze zijn gewoon bedoeld als groentetuintje'(p.4). 'Er spelen niet echt problemen in de kernrandzone, tot nu toe' (p.12).
	Kwaliteiten	Het landelijke karakter met kleine kernen (pp.6,12).
Beleid	Aanleiding	Om woningbouw te kunnen realiseren in Loenen-West, aan de bestaande wijk Kronenburg, was een voorwaarde van de provincie dat er een visie komt (p.1). 'Maar ik denk dat het voor veel gemeentes toch gaat om bijvoorbeeld zo'n bedrijf, dat je die gewoon weg wilt hebben. En of dat dan een kernrandzone heet of niet, dat is voor een gemeente denk ik niet zo van belang' (p.5).
	Strategie	Het is een landschap waar de gemeente veel waarde aan hecht, 'dus je moet wel zodanig doen dat je ook wel respect voor het landschap houdt, en dat op een goede manier doet' (p.1). 'We kijken wel altijd naar wat zijn goede wandelmogelijkheden, en kunnen we nog hier of daar een rondje maken of zo'. 'Of zo'n golfbaan, als die gaat uitbreiden, dan is er ook wel de voorwaarde bijgesteld dat er dan een wandelgelegenheid moet zijn' (p.9). Er wordt gekeken vanuit het Groene Hart, in plaats vanuit de stedelijke gedachte (p.11).
	Governance	'Je moet natuurlijk wel heldere verwachtingen hebben vanuit de provincie'. Wanneer plannen op het laatst afketsen is dit voor niemand gunstig (p.6).

	<p>Het is 'een prettige samenwerking' tussen gemeente en provincie om in samenspraak ontwikkelbeslissingen te maken (p.9).</p> <p>'De provincie is ook gewoon een goede afstand wat dat betreft. Ik denk dat dat vanuit het Rijk toch te lastig is, een te hoog schaalniveau'. 'Met individuele planologie bezighouden dat vind ik niet iets voor het Rijk. Volgens mij kunnen de gemeenten en de Provincies dat prima met elkaar bespreken' (p.11).</p>
Beleid algemeen	<p>Er zijn nog geen kernrandzonevisies, maar wel landschapsontwikkelingsplannen en een kwaliteitsplan. Op die manier is er wel al een visie op' (p.2).</p> <p>In het lint van Herenweg-Gageldijk, wat in het landelijk gebied valt, zou wat meer vrijheid mogen zijn voor bijvoorbeeld transformatielocaties. 'En nu zit je gewoon binnen de kaders van de ruimte-voor-ruimte regeling en dat soort dingen. Zijn toch wat strikter dan dat je van de provincie binnen de rode contouren mag' (p.4).</p>
Kernrandzonevisie beleid positief	<p>Het is een kans om ontwikkelingen op een andere manier toe te staan (p.5).</p> <p>'Her en der moet je misschien wat flexibiliteit hebben' met de rode contouren. 'En dan kan zo'n kernrandzone een prima instrument zijn om daar wat flexibel mee om te gaan' (p.6).</p> <p>Ook bij het laten verleggen van de rode contouren had je al een soort visie nodig met motivatie en kwaliteiten (p.6).</p> <p>'Ik denk dat zo'n visie wel een goed instrument kan zijn omdat het je ook dwingt om door middel van die visie in gesprek te gaan met de omgeving en met belangrijke belangenpartijen, en ook waarschijnlijk met je eigen gemeenteraad, omdat je wel een gedragen plan hebt daarmee' (p.6).</p>
Kernrandzonevisie beleid negatief	<p>'Het is voor ons niet per se nodig' (p.5).</p> <p>'Het is wel een drempel die dan extra wordt opgeworpen' (p.5).</p> <p>'Je moet van tevoren behoorlijk wat investeren. Dat kost ook wat om zo; 'n visie op te stellen. Je moet een heel participatief traject mee doen, met organisaties, met omwonenden. En ja dat start je dan allemaal op, terwijl je nul garantie van de provincie hebt' (p.5).</p>
Rode contouren	<p>'Ik vind het op zich een prima instrument' (p.6).</p> <p>Loslaten van rode contouren is waarschijnlijk ook niet gewenst vanuit de gemeenteraad. 'Ook omdat wij veel kleine kernen hebben, dat vinden ze wel belangrijk dat dat ook gewoon kleine kernen blijven, en dat het buitengebied vooral buitengebied blijft'. Echter is wat flexibiliteit soms wel gewenst (p.6).</p> <p>Of het goed gaat wanneer de rode contouren aan de gemeenten wordt overgelaten zal wisselen per gemeente. In Stichtse Vecht zou het wel goed gaan, maar 'de ene gemeente is de ander niet, en het hangt er ook vanaf wat voor bestuur je hebt op dat moment, en wat voor raad. Ja, en het ene college is wat meer ontwikkelingsgericht dan het andere' (p.9).</p> <p>Rode contouren zorgen ervoor 'dat het niet vanzelfsprekend is om altijd weer naar de buitenkant te ontwikkelen, zodat er ook binnenstedelijke locaties eerder ontwikkeld kunnen worden' (p.10).</p>

Bijlage 15: Analyse Interview Timmerman

Gemeente:	Baarn
Geïnterviewde:	Jan Henk Timmerman
Functie:	Beleidsmedewerker RO

Resultaten		
Kernrandzone	Locatie	<p>De visie wordt momenteel gemaakt voor het noordoostelijke gebied dat gedeeltelijk grenst aan de rode contour van Baarn (Drakenburgergracht), begrenst door o.a. snelweg en gemeentegrens. Er is echter nog een gebied dat als kernrandzone beschouwd kan worden. 'Ik vind zelf dat, als je het echt over de kernrandzonevisie van Baarn hebt, dat je toch ook zeker de noordrand er nog bij zou moeten betrekken'. Dit betreft een strook gelegen tussen de snelweg A1 en het stedelijk gebied, bestaand uit twee bedrijventerreinen met daartussen weilanden. Dit zit echter wel nog binnen de rode contouren (p.1; Stage).</p> <p>Gemeenten kunnen geneigd zijn om de zaken die je liever niet te veel in het oog hebt naar de randen van de gemeente (gemeentegrenzen) te brengen. Dit speelt echter in Baarn niet zo, omdat er maar een klein buitengebied is (pp.6-7).</p>
	Landgebruik	<p>Een gedeelte van de randen bestaat uit agrarische en beboste gebieden, en genoemde gebieden die te zien zijn als de kernrandzones bestaan voornamelijk uit weilanden, met verschillende functies zoals een wellnesscentrum, een bomenkwekerij, volkstuintjes, een conferentiecentrum, een stukje EHS, sportaccommodaties, een pannenkoekenboerderij, een paardenbak en nog wat agrarisch (p.1; Stage).</p> <p>Bepaalde functies in zo'n gebied, zoals sport, zitten daar prima (p.2).</p> <p>Het extensieve agrarische gebruik past niet helemaal meer in de noordelijke strook. 'Het ligt al zo in het stedelijk gebied, daar zou je echt wel wat anders mee kunnen' (p.3).</p>
	Bevolkingsdichtheid	N.v.t.
	Ruimtelijke economie	N.v.t.
	Transitiezone	Het stuk langs de A1 zou goed te gebruiken zijn als een soort visitekaartje van Baarn als prettige leefomgeving, het oogt nu nog wat rommelig (p.3).

	Landschap	Drakenburgergracht bestaat vooral uit weilanden, en de noordrand bestaat uit twee bedrijventerreinen met daartussen weilanden. De randen die niet als kernrandzone gezien worden bestaan uit gaaf agrarisch gebied en uit bos (p.1). In het gebied van Drakenburgergracht komen verschillende landschapstypen samen, van een open slagenlandschap tot een boslandschap, met diverse hoge natuurwaarden en biodiversiteit, zoals een dassenburcht (Stage).
	Problemen	Er zijn niet zo zeer problemen, maar er kan meer een kwaliteitsverbetering plaatsvinden (p.1). Mensen die het buitengebied van Baarn bezoeken worden nog niet echt 'verleid' tot het bezoeken van het centrum en vanaf de A1 komt Baarn nog niet erg naar voren als een aantrekkelijke woonlocatie (p.2). Het bedrijventerrein 'zou echt eens een keertje een flinke opknapbeurt moeten hebben' en het tussenliggende weiland is 'een gebied waar je eigenlijk wat meer mee zou willen' (p.2). 'Het totaal doet toch wel wat rommelig aan' (p.3).
	Kwaliteiten	Het gebied van Drakenburgergracht heeft verschillende landschapstypen met diverse hoge natuurwaarden en biodiversiteit, zoals een dassenburcht (Stage).
Beleid	Aanleiding	De aanleiding was de aanvraag voor een wellnesscentrum buiten de rode contour. Als dit er niet was geweest, was er waarschijnlijk (nog) geen visie gekomen, omdat er andere prioriteiten zijn (p.1).
	Strategie	Bij de randen die niet als kernrandzone genoemd worden (bos en gaaf agrarisch gebied) moet meer een consoliderende taak liggen. Je wilt daar niet ontwikkelen, maar behouden. Een visie heeft hier geen meerwaarde. Je zou er eventueel wel kunnen nadenken over recreatie en het verbeteren van fiets- en wandelroutes tussen het centrum en het buitengebied (p.1).
	Governance	'Wat de provincie nu bijvoorbeeld doet op het gebied van kantoren, een beetje een regierol nemen, dat vind ik wel terecht' (p.4).
	Beleid algemeen	'Waar ik zelf ook wel een groot voorstander voor ben, dat is dat gemeenten wat meer de hoofden bij elkaar zouden steden'. 'Ik vind dat dat te weinig gebeurt'. Er is nu contact met de gemeente Eemnes, en dat wordt door de provincie wel toegejuicht, maar het zou intensiever kunnen (pp.5-6).
	Kernrandzonevisie beleid positief	Het is goed om zulke gebieden eens aan te pakken, bijvoorbeeld als kwaliteitsimpuls (p.2).
	Kernrandzonevisie beleid negatief	In de besluitvorming 'zou ik het vooral willen zien als een uitwerking van die toekomstvisie en structuurvisie' (p.3).

	Rode contouren	'Ik zou wel willen dat inderdaad dat toch wat meer aan de gemeente wordt overgelaten' (p.4).
--	----------------	--

* De scriptie is geschreven tijdens het lopen van stage bij de gemeente Baarn, hierdoor zijn er meer gesprekken geweest over de kernrandzone dan alleen het interview met transcriptie. Naar deze kennis wordt in deze analyse verwezen als 'Stage'.

Bijlage 16: Beleid kernrandzones in de PRV van de provincie Utrecht

Artikel 4.8 Kernrandzone

1. Als 'Kernrandzone' wordt aangewezen het gebied waarvan de geometrische plaatsbepaling is vastgelegd in het GML-bestand en is verbeeld op de kaart Landelijk gebied.
2. Een ruimtelijk plan kan bestemmingen en regels bevatten die de volgende ruimtelijke ontwikkelingen toestaan:
 - a. kleinschalige stedelijke functies direct in aansluiting op het stedelijk gebied indien dit ten dienste staat van:
 - 1 ° versterking van de recreatieve belevingswaarde van de kernrandzone, of
 - 2 ° realisatie van natuur binnen de Groene contour, of
 - 3 ° realisatie van recreatief groen binnen de Recreatiezone, of
 - 4 ° realisatie van recreatieve voorzieningen binnen de Recreatiezone;
 - b. uitplaatsing van een functie vanuit het stedelijk gebied naar de kernrandzone in aansluiting op stedelijk gebied waardoor de ruimtelijke kwaliteit in het stedelijk gebied wordt verhoogd;
 - c. realisatie van woningen in het kader van Ruimte voor ruimte-regeling waardoor de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied wordt verhoogd;
 - d. stadsrandactiviteiten;
 - e. de onder a. tot en met d. genoemde ruimtelijke ontwikkelingen zijn toegestaan, mits voldaan is aan de volgende voorwaarden:
 - 1 ° de ontwikkelingen zijn in overeenstemming met een integrale visie op de kernrandzone;
 - 2 ° de ontwikkelingen zijn landschappelijk goed inpasbaar;
 - 3 ° de ontwikkelingen leiden tot een verhoging van de ruimtelijke kwaliteit die ten minste in een redelijke verhouding staat tot de omvang van de ontwikkelingen;
 - 4 ° de omliggende agrarische bedrijven worden niet in hun bedrijfsvoering belemmerd.
3. De toelichting op een ruimtelijk plan bevat een ruimtelijke onderbouwing waaruit blijkt dat aan de genoemde voorwaarden is voldaan. Afhankelijk van de aard en omvang van de ruimtelijke ontwikkeling maakt een integrale visie op de kernrandzone en een beeldkwaliteitsparagraaf onderdeel uit van de onderbouwing.

Toelichting artikel 4.8 Kernrandzone

Gehele artikel: De omvang en de begrenzing van een kernrandzone verschilt per kern. Het is aan gemeenten om deze nader te bepalen en daarvoor in ruimtelijke plannen gericht beleid op te nemen. Een integrale visie voor (een gedeelte van) de kernrandzone is hiervoor het aangewezen instrument. Indien afgewogen binnen de visie kunnen door toepassing van dit artikel kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk worden gemaakt. Deze ontwikkelingen horen thuis in de kernrandzone (stadsrandactiviteiten), of leiden elders (in het stedelijk of landelijk gebied) tot verhoging van de kwaliteit of maken het bereiken van een bepaald doel mogelijk (zoals realisatie van natuur of recreatief groen). Deze ontwikkelingen zijn onder voorwaarden mogelijk: landschappelijke inpassing, redelijke verhouding tussen toe te voegen rood en doel en geen belemmering van de omliggende agrarische bedrijven in hun bedrijfsvoering.

Tweede lid, sub a: Kleinschalige stedelijk ruimtelijke ontwikkelingen worden in de kernrandzone toegestaan om de ruimtelijke kwaliteit te versterken: realisatie van natuur, groen, aanleg en beheer van recreatieve voorzieningen of de versterking van de recreatieve belevingswaarde. Deze doelen kunnen eventueel worden gerealiseerd door kleinschalige woningbouw of horeca toe te staan. De omvang van een dergelijke ontwikkeling varieert van een incidentele woning, via clustering van ruimte voor ruimte-woningen tot een klein woonbuurtje of woonwijkje. Dit is afhankelijk van (de omvang van) het te realiseren doel: de toe te voegen hoeveelheid rood staat in redelijke verhouding tot het te bereiken doel. De kleinschalige woningbouw moet in aansluiting op het stedelijk gebied worden gerealiseerd.

Tweede lid, sub a, 1e: Bij het verhogen van de recreatieve gebruikswaarde kan worden gedacht aan het aanleggen van een wandelpad of beplanting. Ter (mede)financiering hiervan is enige woningbouw mogelijk.

Tweede lid, sub a, 2e tot en met 4e: Ter (mede)financiering van de aanleg van natuur binnen de Groene contour of groen en/of voorzieningen in de Recreatiezones is enige woningbouw mogelijk.

Tweede lid, sub b: Uitplaatsing van stedelijke functie naar kernrandzone: hierbij moet worden gedacht aan de uitplaatsing functies zoals een benzinestation, sportveld, brandweerkazerne of een bedrijf met uitbreidingsplannen. Doel van de uitplaatsing is de verhoging van de ruimtelijke kwaliteit van het stedelijk gebied. De mogelijkheden van alternatieve vestiging van een bedrijf op een regulier bedrijventerrein dienen eerst te worden onderzocht. Ook moet de ontwikkeling passen in een integrale visie voor de kernrandzone.

Tweede lid, sub c: Hierin wordt geregeld dat zogenaamde Ruimte voor ruimte-woningen (geclusterd) in de kernrandzone kunnen worden gebouwd in plaats van op voormalig agrarisch bouwpercelen omdat realisatie van die woningen op die voormalige bouwpercelen uit oogpunt van de ruimtelijke kwaliteit minder gewenst is (zie verder artikel Algehele agrarische bedrijfsbeëindiging of bedrijfsverplaatsing, vierde lid).

Tweede lid, sub d: Stadsrandactiviteiten zijn activiteiten die aan kernen zijn gerelateerd, maar die doorgaans of vaak in de kernrandzone worden gesitueerd. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan stadslandbouw. Ook voor deze ontwikkelingen is inpassing in een integrale visie op de kernrandzone gewenst.

Tweede lid, sub e: Na landschappelijke afweging (waar het kan) moet het ruimtelijk plan voldoen aan de landschappelijk gewenste inpassing. Dit kan zijn het toevoegen, versterken of herstellen van bestaande landschappelijke kenmerken en/of kwaliteiten. Van de gemeenten wordt verwacht dat zij in de visie aangeven op welke wijze de huidige kwaliteit wordt geborgd of kan worden verbeterd. Bij kwaliteitsverbetering gaat het vooral om het versterken van aangename verblijfsmogelijkheden, om goede verbindingen vanuit de kern, om een landschappelijk mooie overgang tussen stedelijk gebied en het omliggende buitengebied en om de mogelijkheid van ‘ommetjes’ in de kernrandzone. Wat een redelijke verhouding is, hangt af van de aard en de omvang van de ruimtelijke ontwikkeling en het gebied. Dit vereist een integrale afweging. Zie ook toelichting op het derde lid. Ook voor stadsrandactiviteiten geldt dat deze als onderdeel van een integrale visie zodanig moeten worden uitgevoerd dat de ruimtelijke kwaliteit in de kernrandzone erop vooruit gaat. Afhankelijk van het soort stadsrandactiviteit zal dit eerder een kwestie zijn van goed ruimtelijk ontwerp dan van omvangrijke extra investeringen.

Bij het toestaan van de ruimtelijke ingrepen worden ter plekke en in de directe nabijheid van de kernrandzone aanwezige natuurkwaliteiten met ecologische waarde beschermd. Een bescherming of versterking van natuurkwaliteiten met ecologische waarde is ook een onderdeel van de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

Derde lid: Bij zeer bescheiden ontwikkelingen wordt er geen integrale visie gevraagd. Bij de integrale visie op de kernrandzone en begrenzing daarvan wordt er vanuit gegaan dat ingegaan wordt op in ieder geval de toekomst-, belevings-, en gebruikswaarde van het gebied. Binnen een kernrandzone kunnen aparte gebieden aangewezen worden. Hierbij kan gedacht worden aan gebieden die beschermd moeten worden, gebieden waar (meer) dynamiek mogelijk is en gebieden waar in de toekomst woningen gebouwd zouden kunnen worden. De Kwaliteitsgids voor de Utrechtse Landschappen (Kwaliteitsgids) vormt een goede bron hiervoor. De Kwaliteitsgids biedt ook inspiratie voor een landschappelijk goede inpassing van ontwikkelingen. Zie ook: www.provincie-utrecht.nl/kwaliteitsgids.

Een beeldkwaliteitsparagraaf bevat in ieder geval een analyse van de bestaande kwaliteiten, een onderbouwing op welke wijze de beoogde ontwikkeling bijdraagt aan die kwaliteiten en op welke wijze dit in de regels van het ruimtelijk plan is verankerd.

Uit de verschillende artikelen van deze verordening volgt dat, voor zover van toepassing:

- de locatie op adequate wijze ontsloten moet zijn. Dit vloeit voort uit ofwel “een goede ruimtelijke ordening” ofwel uit het artikel Mobiliteitstoets;
- bij de begrenzing en de situering van de locatie ook rekening wordt gehouden met de waterbergingsgebieden, bodem-, ecologische, landschappelijke of cultuurhistorische kwaliteiten;
- grote delen van de provincie liggen in overstroombare gebieden van Nederrijn, Lek en het Eemmeer. Door een goed doordachte locatiekeuze en inrichting kunnen de gevolgen van een overstroming aanzienlijk beperkt worden. Bij het bouwen in een overstroombaar gebied wordt aangegeven op welke wijze rekening is gehouden met overstromingsgevaar en welke maatregelen zijn genomen. Dit vloeit voort uit “een goede ruimtelijke ordening”. Met name vitale objecten vragen aandacht. Nadere definiëring van de objecten is te vinden in de Handreiking Overstromingsrobuust inrichten. De Handreiking helpt ook om via het ruimtelijk spoor wonen en werken in gebieden met overstromingsrisico’s veiliger te maken.

(Bron: Provincie Utrecht, 2013, pp. 28-29)